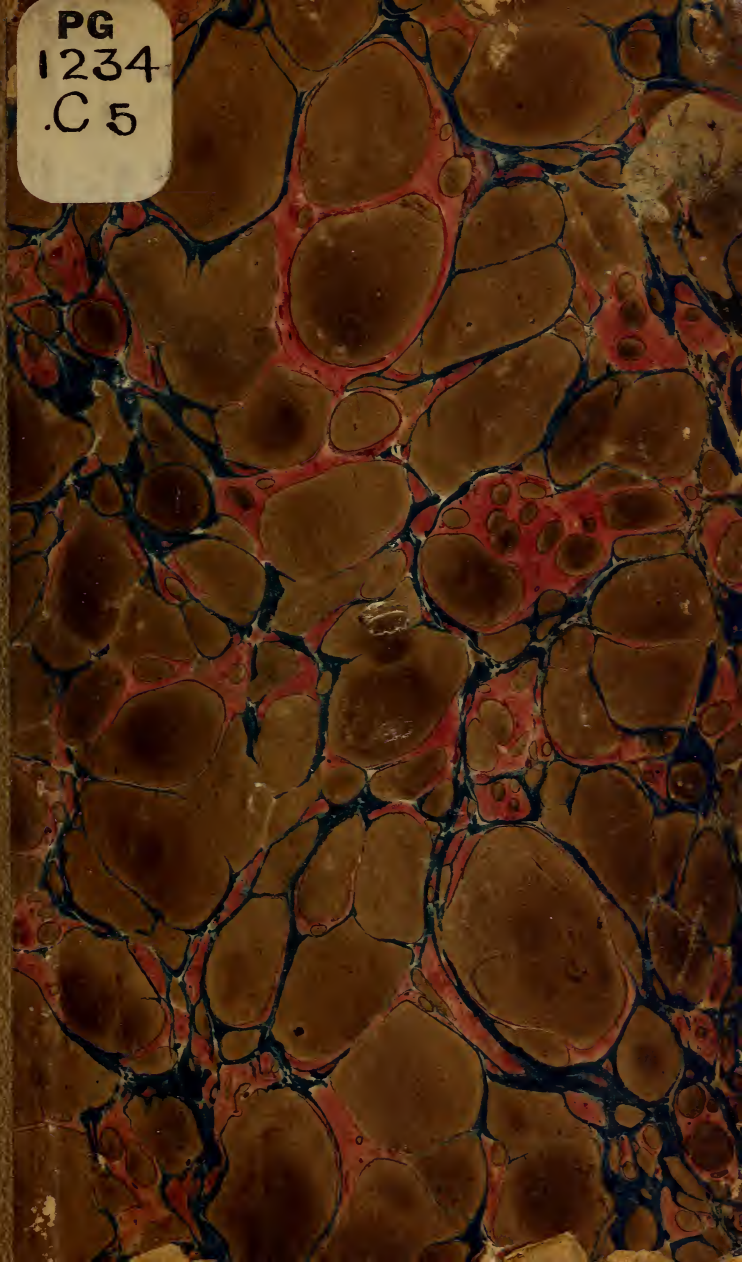

PG
1234
.C 5

UNITED

Shelf

Class PG 1234
Book C 5

Читанка
"ЧИТАНКА"
"

ЗА

НАРОДНЕ ШКОЛЕ.

ТРЕЋА СВЕСКА.

Својина угарске краљевине.

У БУДИМУ.

ШТАМПОМ КРАЉ. УГ. СВЕУЧИЛИШТА.

1871.

Српска читанка
СРПСКА ЧИТАНКА

ЗА

ТРЕЋИ РАЗРЕД НАРОДНЕ ШКОЛЕ.

Краљевско угарским министром богочасти и просвете
наградом увенчано дело.

Цена му је увезано: 28 нов.

Задржава се право превађања и прерађивања.

У БУДИМУ.

СВОЈИНА УГАРСКЕ КРАЉЕВИНЕ.

1871.

PG1234

.C5

TRANSFER

NOV 16 1925

1. З а в е т.

Кунем ти се Боже благи
Оче добри, оче драги
Поштоваћу браћу милу
А бранићу домовину!

Помагаћу сиромаше,
Невољнике и нејаке
И свакога у несрећи,
Био мањи, био већи!

У поштењу поживећу
У поштењу и умрећу,
Клонићу се ружних дела
За живота свога цела!

2. Сиротанче.

Некој сиротној девојчици рано помреше родитељи; неје имала баш никога, ни рода ни пријатеља, па да се захрани лебом, постаде дадиља у једној имућној кући... Седећи једном сама самцита, горко је плакала. Домаћица опази да плаче, те је запита: „Што плачеш дете моје, шта те тако мори?“ „Боже мој, како не бих плакала, кад само помислим, шта ће напослетку бити од мене. Моје другарице иду лепо у школу, те уче свашта, а ја ћу да останем навек незналица. Како ћу

јадна живети после, кад несам ништа учила? Радо бих радила макар и ноћу, само кад бих дању могла ићи у школу.“

Добру домаћицу врло сневеселе те речи, те помисли у себи: „Хајде да се смиљујем на ово сиротанче; та и сам Бог хоће и иште, да чинимо добра сиротама и убогима. Поучити и упутити кога на добро, то је заиста највећа благодат божја.“ — Што је мислила, то је и урадила; од то доба шиљала је девојче у школу. Сиротанче је лепо и добро учило, те је све вредније и послушније бивало, па не само да је та добра девојчица сачувала своју добротворку од сваке штете, но ју је увек обрадовала својим трудом и примерним владањем.

3. П и с а њ е.

Ми зато пишемо, да ставимо на хартију оно, што смо видели, мислили или хтели казати, те да и други знају, шта смо мислили и видели. То што смо написали можемо да шиљемо куда хоћемо или да сачувамо, да и после нас може свако читати то.

Ко мора много да пише, тај мора брзо да пише, а ко брзо пише, не може да напише свако писме за себе; него споји сва писмена тако уједно, да у једном потезу пера напише читаву реч... Ми већ прилично пишемо: Каква ли је то срећа за људе, што се пронашло писање. У старо време људи несу умели да пишу; ако су хтели, де упамте што, то су причали деци својој, да и деца даље причају кад остаре. Јесу ли имали каква посла са

људма на далеко, то су поручивали по једном човеку, коме су поверили целу ствар. Писање су људи пронашли пре једно четири хиљаде година.

Ми мало знамо, шта је пре тога било; јер ма да се у старо време писале књиге, то је све пропало, јер се неје могло писати у више примерака. Сад већ више не пропадају књиге, јер се једна књига може наштампати у неколико хиљада комада, па и ако пропадне много, опет зато нешто заостане. Штампане књиге се пронашло пре четири стотине година; човек који је то пронашао зове се Гутенберг, родом је Швајцарац.

4. У ч е њ е.

Да л' је когод своју мудрост
Из прстију исис'о?

Да л' из празне кесе кадгод
Златан дукат истрес'о?

Да л' је коме баш у уста
Печен голуб летио?

Да л' је когод што год им'о
А да неје радио?

Тешко оном који своје
Дужности се не сети,
Ко не ради но дангуби
Од глади ће умрети.

Ко не учи док је доба
Све што му је корисно,
За живота већ је у гроб
Сама себе потисн'о!

5. Честити другови.

У једној сеоској школи, где је много ђака било, беше и један сиромашан ђак, који је увек поцрвенио, кадгод би ушао у школу у својој подераној хаџини. Док је седео у скамији, увек би се стиснуо, те какогод покрио своје поцепане чакшире, да му се не види голо тело. Његов сусед приме ти то, и кад овај случајно неје био у школи предложи својим друговима, да скупе нешто мало новаца и да купе сиромашку добре чакшире. Сви па и најсиромашнији приме то и срцем и душом, јер сви су волели сиротана због његовог мирног владања и особитог труда. — Без да је учитељ дознао скупе толико новаца, да су му могли купити не само чакшире но и прслук.

Кад буду чакшире и прслук са свим готове, дођу неки дан мало раније у школу и онај предлагач у име својих другова свечано преда сиротану хаџине. Сиромах, сузним је очима примио изненадни поклон, а другови му плакаху од радости, што су помогли своме сиромашном другу.

У тај мах уђе учитељ у школу и чувши о томе племенитом делу рекне: „драга децо моја! и мене сте јако обрадовали, будите увек таки те помажите сиротима и невољнима.“

6. Р о д а.

Ко не познаје дугоногу, кривоврату роду, ту милу птицу? Гњездо јој је увек на крову или димњаку, те слободно гледи унаоколо на све стране. Када се са првим пролетњим ветарцем враћа из

даљине у своје старо гнездо, сво село је гласно поздравља: „ето роде, ето и пролећа!“ Ал' рода госпоцки и изгледа. Тело јој се све превија на дугим црвеним ногама; хаљина јој је црнкасто бела, реп кратак и затубаст. Врат је у роде гибак и горд, глава лепа а црвени кљун оштрљаст и гладак.

Рода мирно и достојанствено корача по баруштинама. На сваки корак подигне дугу ногу, а главу и врат савије напред. Тако корача ногу пред ногу, док неопази жабу, гуштера или змију, те се као стрела сагне, ухвати је и слатко прогута. Ако је што узнемири, одмах стане, једну ногу подвуче под трбух, врат опружи, те слуша.

Тако стоји неколико тренутака, па онда или остане и даље лови или беж! Рода је потешка, па потешко и узлеће; мало потскочи, два пут три пут лепршне крилма, па онда узлети горе у висину кући своме гнезду, да је милина погледати како лепо лети.

Рода је добра домаћица, чим слети у гнездо одмах га уреди, па ако је нападне каква друга рода, те хоће да јој преотме старо кућиште, брани се као лав. Оштрим кљуном и снажним крилма удара свога противника, док га не рани или необори; онда је мирна и осигурана.

Рода је иначе трпељива птица, не мари она што под њезиним гнездом врапци и ласте праве своје гнездо. Воли да је све чисто на њој, те често пере своју белу хаљину. Чудновато је у ње, што тако воли људе; мирно се настани на стреји или димњаку, слети у двориште и врт те се шета на тенани, шта више, у приморским ва-

рошима иде и по улици међ свет, па ни не сврће с пута.

Доцкан у лето, кад се већ исуше ливаде, баре и мочари, рода се увуче у шуму, потражи изворе и потоке, па кад већ и ту нестане хране, онда се роде скупе, саветују се, те се спремају на далеки пут у јужне предела.. Онда строго прегледају сваку роду; боне или оне роде што немогу на пут оставе на страну или их побију. Читаво јато рода полази уједанпут. До 2—3000 лете високо у ваздуху и неуморно путују у Мисир. Настане се на мисирским ливадама, где је пуно жаба и змија, док их опет велика јужна препека на нагони, те са првим пролетњим поветарцем дојезде натраг у своју стару постојбину.

7. У очи јесени.

Одлетеше ласте
Одоше и роде,
Празна су им гњезда
Останула оде;
Ућутали певци
У зеленом гају,
Не певају више
К'о оно у мају.
По небу не плове
Танани облаци,

Ни сунчеви несу
Више топли зраци.
Отишле су тице
Минуло је лето,
И ја сам се сетан
У поље ишет'о,
И лишће и цвеће
Више не зелени,
Пожутело, дрхће
Боји се јесени!

8. К у ш а њ е.

Милош и Станко су ишли путањом на гувно. Пролазећи поред неке травурине у живом разговору, Станко у један пут стаде, саже се и подиже нешто са земље.

„Гле Милоше, шта сам нашао! па гле како је тешко!“

Милош. Та то је кеса с новци, ево стоји написано: 80 форината.

Станко. Бога ми баш смо сретни! Знаш шта сам намислио Милоше! Хајде да поделимо брацки тај новац, на сваког долази четрдесет форината — и већ хтеде да одреши кесу.

Милош. Та за Бога Станко, ти би баш као да је то твоје.

Станко. Па наравно; а да чије је, ако неје наше?

Милош. Онога је, који је то изгубио.

Станко. Добро де, али камо тога?

Милош. Морамо га потражити.

Станко. Па како да га потражимо?

Милош. Зар си већ заборавио, што нам учитељ ономадне рече. Новац ћемо однети у сеоску кућу; а поглаварство ће већ преко својих људи или преко новина пустити у свет, да се овде и овде нашао неки новац, па ко може да докаже да је то његов новац, тај ће га и примити натраг.

Станко. Али ако се не јави нико?

Милош. Тек онда можемо задржати новац.

Станко. Чујеш Милоше! ала бих волио да се нико не јави.

Милош. То немој ни да мислиш; пре ће бити, да ће онај потражити свој новац још пре но што ми јавимо.

Станко. Ал' Милоше опет ми је нешто пало на ум; па зар ми то неби могли и прећутати, као да неје ништа ни било? та неје нико —

Милош (брзо упадне). Дакле да крадемо — је ли? Ми би били крадљивци, кад би хотимично задржали туђу ствар. Мој Станко, то не би било поштено!

Станко (зачуђено). Крадљивци? Боже сачувај, ако мислиш да би на тај начин крали. Али опет смешно је — баш сам се зарадовао томе новцу.

Милош. Радуймо се, што ће тај путник да добије натраг свој изгубљени новац. Ко зна можда је то како поштарче изгубило, па је сада у највећем страху, тешећи се тиме, да је ваљада какав поштен човек нашао новац његов.

Станко. Тако је брате, ја сам мало ружно забасао, опрости нећу никад више.

Милош. „Поштење најдуже траје“ вели наш учитељ, а ја од срца велим, да је доиста тако.

Како је мала Даница газдовала.

I.

Малој Даници је једва дванаест година, па су јој већ поверили целу кућу; ал' она се радо и весело примила тога посла. Чим си ступио у двориште, одмах си видио, како је вредна и уредна мала домаћица, јер двориште је тако чисто и уредно било, баш као каква одаја; а чега неје

било у томе дворишту? Гле, одмах чујеш свакојаке гласове! Ено гуске гачу, тамо опет кокошке какоћу, петли кукуричу, на стреји голубови гучу, на земљи пилићи пиште а ћурке пућкају: шарени се двориште од свакојаких птица.

Гуске су ти највећа господа; лакоме су на свашта, што год се проспе по дворишту. Па зато и штипају и уједају осталу живину, те им отимају храну. Али Даница намајстори покосне гуске; гушћиће одмах шиље у поље да пасу траву, чим мало порасту.

Гуске и патке леже у засебним кочазима. Таки кочаг мора да је простран, јер гуске и патке не седе на седалу, као кокошке и ћурке, но леже на земљи.

Кокошињак за кокошке и ћурке је врло леп; и уздуж и попречно намештене су седала од једног зида до другог као катови. Кокошке и ћурке спавају на тим седалима. Дегде дегде је по која ко-тарчица или саћурица, а у њој лепих јаја. Кад квочка хоће да се разлеже, Даница је лепо насади да излеже пилиће.

У Данице има свакојаких кокошака. Ал' ба-дава, петао ти је опет зато највећи и најпонос-нији господин на дворишту; зацело је поношљив са своје црвене кресте, са својих минђуша, шарена репа или са својих оштрих натпетица. Зато он тако поносито шеће, као да је цело дво-риште његово, па не радо трпи другога петла узасе. Кокошке не могу баш тако високо да лете; тек кад им падне на ум, те хоће у башти мало да чепркају, усиле се што год могу, да какогод прелете преко ограде.

II.

Од све живине Даница најволије голубове; а ко их не би волио, кад су тако лепо и чисти. Даничини голубови су заиста тако мирни и питоми, да одмах слете пред њу, чим изађе на двориште и само викне: вит, вит! гуди гуди! Неки купе жито и проју из њене ручице.

Даница је додуше све волела, ал' они чисто бели ти су јој најмилији. Било је ту каквих год хоћеш: црних, модрих, шарених, црнпурстих; највећи су били гађасти гушани.

Кад је било време сејању, Даница је увек затварала своје голубове у голубињак; иначе би сви излетели на њиве и покупили би усев, а бома потаманиле би их веје и јастреби и друге грабљиве тиге. Погледај у то доба у голубињак, па да виш лепоте! Редом стоје гњезда у наоколо; у свакоме је по један пар голубова. Ако је на пољу хладно, голубови се ступају, те греју једно друго и кад голубица два јајета снесе и голуб и голубица их легу на изменце. За кратко време излегу се по два чупава голупчета. Голуб и голубица врло волу своје голуждраве голупчиће, покривају их крилма и брижно их хране.

Кад голубићи толико порасту, да могу полетети, Даница гледи, да л' им је перје лепо. Ако неје, пошље их у кухињу, да их испеку, јер голупчије печење врло прија, или их прода на тргу. Жао јој је, ал' мора тако да ради, иначе би их се тушта наплодило. Један пар голубова уз добру негу наплоди се за две три године на стотине. Голупчићи чим излете из голубињака, одмах хоће

да граде гњездо, премда се по дебелом кљуну и ногама познаје, да су још полетарци.

Даница се брижно стара, да је кокошињак и голубињак добро затворен, јер лисица и твор све њуше, како би се ушуњали у нутра. Тешко живини, ако је дочепају; совуљага и пацови такођер вребају особито ситну живину. Дању је тако исто опасно, јер кобац тек часком слети у двориште, те зграби по које пиленце.

10. Г о л у б.

Мати виче, мати зове:

»Хајд' у поље децо моја

»Дивимо се, радујмо се

»Дивотама перивоја!

»Но где тамо, шта то лети?

»Часом прне, часом стане,

»Где гаћана, где голуба

»Како купи себи хране!

»Та жедан је и уморан

»Кад на поток ено слеће,

»Где наг'о се воде пије

»Па по шљунку хитро шеће.

»Најео се, напио се

»Небу главу уздигао,

»За цело је хранитељу

»Молитвицу загукао!»

(Стеван В. Поповић).

11. Гвожђе и олово.

Гвожђе. Имали корисније ствари за човека, него што сам ја? Би ли човек могао копати, орати а да нема мене? Би ли кројач могао шити и кројити, да нема игле и маказа? Па после чиме би секли велика дрва, чиме би дрводеља дел о греде за грађу и мостове? Па да му је секира од сувога злата или сребра, не би се усрећио. И највећи богаташ не купује златну браву ни златан кључ, да сачува своје благо од харамија... Све се то гради од гвожђа. Па гвоздени путеви, жељезнице. Не само да су удлаге (шине) од гвожђа, него и точкови, цела машина, казан и ланци. Има ли занатлије, има ли ратара на свету, а да неје спао на мене? Сад већ и писари не пишу гушчијим него већ гвозденим перетом.

Олово. Лакше, лакше брат гвожђе, та људи су писали и онда, кад гвозденом перету неје било ни трага ни гласа. Не ваља се тако разметати. Као што видим, ти преко рамена погледаш на мене, као да ја не вредим баш ни луле дувана. Мој брато све и свашта се хвали на беломе свету. Ти се баш јуначки резмећеш, а ја нећу да се надмећем с тобом. Ал' показаћу ти да и други може задовољан бити, не само ти. — Узми мене човеку из руку, па ћеш видети, како ће горко јадиковати за мном. Де реци ми, чиме би наштампао толике књиге и новине, да нема оловних писмена? Само њиховом помоћу може човек да наштампа какав рукопис у неколико хиљада комада. Веруј ми без мене не би ни стотинити део људи научио читати ни писати. Додуше од олова

се не граде браве, кључеви и справе; али се лију танад, да се њима тамане грабљиве животиње, медведи и вуци. Доста зло, што се оловно тане употребљује и у рату, ал' људи су ратовали још пре но што су знали за олово и барут. Откако се зна за мене; ратови ни близу несу тако кржави и грозни као некада што су били. Војник неје тако на близу своме противнику и поглед му га не дражи толико, да напоследку заборави дужност своју према своме сабрату.

Гвожђе. Е добро не марим, хајд' да се помиримо. Нећу се више разметати тако.

Олово. То је најпааметније! Будимо увек браћа и једно другом на услузи.

12. К о њ и ц.

У неком селанцету купили су се прилози за становнике једне вароши, који су пострадали од пожара. — Црквењак је ишао од куће до куће и ван новчане помоћи примао је свашта, хаљина, хране и т. д. за бедне погорелце.

У једној и честитој кући свака је, и старо и младо дао нешто, што је хтео и што је могао дати. — Кад црквењак дође и хтеде да скупи милостиве дарове, опази малог синчића, где бесно по кући јаше на своме коњицу од прута. Врло се ожалостио, кад је чуо из црквењакових уста како су људи у тој вароши пострадали; престао је играти и пажљиво је гледао, како су сви редом по нешто даривали.

Мати опази то и овако га запита: „дете моје ето свака је нешто дао, зар ти сам нећеш

ништа да дадеш?!“ — Синчић одмах скочи, али коњица свог све је у руци имао, покупи све своје хаљине и пружи их црквењаку. — Мати се насмеши и рече: „е па ако ћеш све дати, неће теби ништа остати. Не треба све да даш, но подај само оно што најволијеш.“

Дете стаде и замисли се; после радосно и одважно скочи црквењаку, пружи му свога коњица од прута и рекне: „ево на ово најволијем! узми чико, и подај га опет каквом детету, које тако исто воли коњице, као што их ја волим.“

Црквењаку се врло допадне то усрдно дело, и неје могао да га не загрли и не рекне: „добрио сам доста лепих дарова од добрих људи, али твој дар је најлепши, јер ти си дао оно, што и сам најволијеш.“

13. Р а к.

„Та немој тако синко, све идеш на трашке — рећи ће стари рак млађем раку — пожури се напред, напред!“

„Радо бих те послушао чико — одговори млађи рак — да видим, да и ти пако радиш.“

Ни један од њих неје могао да пребаци другоме шта; јер боме и стари и млади рак све некако волије да иде натрашке него ли напред. Бадава, тело им је згодније да натрашке ходе. Кад иду, онда употребе све своје нокте што их имају на осам дугачких ногу, а нокте од првих ногу, што изгледају као маказе, употребе као неко оружје. Глава, леђа и прса у рака изгледају као оклоп; али на репу, који изгледа као нанизано

прстење, оклоп тај све је ређи. Па боме морају га и чувати, од непријатеља; па и сами раци хоће једно друго да закољу и пождеру. Раци обично једу корење, водене црве, бубе и рибице; али најволију стрв. То осете из далека па ма како да ја опасно, опет је потраже. Они који хватају раке, употребе то; наместе каку стрв на конач или мрежу те их тако намаме и похватају. У мањим потоцима хватају их рукама.

Сваки рак има свој градић у води и међу корењем од дрвета. Ако га нападне каки непријатељ, боме нити се туче, нити може да бежи, него се лепо натрашке увуче у свој дугуљаст, тесан градић. После запуши капију и само маказе, то страшно оружје, опружи напоље. Кад се повлачи натраг много му помажу дугачке очи, јер их на све стране може да окреће, те види и напред и остраг. А боме помаже му и реп, јер њиме брзо и сваки час праћака. Ако је већ у своме граду, е онда га је тешко извући. Каткад пусти да му одкинеш маказе и ноге, само да он остане унутра. Не мари он зато; за мало час нарасту му нове маказе и ноге.

Оклоп је у рака од креча те не може толико да се растеже, колико му треба да расте. Зато се рак један пут у години наново преобуче, збаци са себе стари оклоп, те добије место њега други нови. Али боме неје то мала ствар за њега, док се он извуче из те дебеле хаљине. Неколико дана трч овамо трч онамо, скачи овамо скачи онамо, док оклоп не пукне, е онда се извуче напоље. И тада му је кожа мекана и глатка. Да га непријатељи не укебају, док је још тако ређи голи-

шав, рак се увуче у свој градић и бар четири дана седи у њему, док му кожа не отврдне.

Рак живи и 20 година; али не може да је заробљен. Тек у чистом суду међу копривом и без воде можеш га нешто одржати. Мужак је већи него женка. Женка снесе на годину од прилике 2,000 јаја.

14. Јесења песма.

Јесен дође, ветар дува,
Пољуљује гране сада,
Жуто лишће увенуло,
На земљицу доле пада.

Суво лишће земља прима,
На матерња недра своја,
Да из њега сиса, прпи,
Себи снаге, добра гноја.

Али иде премалеће,
Поточић ће да жубори,
Оживеће тице, цвеће,
У зеленој чарној гори!

И човек се губи, вене
Кад му дође суђен данак,
Ал' и њега иза гроба,
Чека ускрс и устанак!

15. Домаће животиње.

Сточарство је тако исто стари обичај као и земљоделство. Ако човек дође међу свакојаке животиње одмах опази оне животиње, што не беже одмах натраг у шуму, него му се сасвим

питомо приближе. Овца са великом вуном, коза са многим млеком, крава, дурашна камила и одважни, поносити коњ, су врло љубазне животиње и волу човеково друштво. Људи примете како одрађују своје младе добрим млеком. Окусе и сами то млеко, и пошто виде да је добро и кусно, почну да умножавају те питоме животиње. С ливаде на ливаду су пуштали верну марву и стадо. Где су се дуже бавили подигли су шатор. Али на послетку поче и ливаде нестајати; људи су се све већма множили, те на послетку почну полако да обрађују земљу, да би одржали себе и своју стоку.

Из шатора се почну полако дизати колибе и куће; и стока на послетку дође под кров. Човек се је сасвим настанио. Кућу, двориште, врт је оградио јендеком или ледином; унаоколо су била поља и њиве; поред потока или језера пасла је рогата марва и коњи, на страни и испод шуме овци. Старешина је управљао са спољашњим, а домаћица са унутрашњим домазлуком. Комора и кухиња су добивали од домаће стоке мяса, масти, млека, масла и јаја, а људи и жене одевали су се вуном и кожом.

Како је Бог сво лепо уредио; сваки предео и околина има своју домаћу стоку. Хладни север има свога ирваса, топли пешчани предели своју камилу; бреговити предели имају мазгу и магарца, а те животиње су поузданије него коњи, а планински становпици јужне Америке имају питому ламу.

Али домаћа стока највише хасни при земљоделству. Каква би то невоља била, кад би сиро-

мах човек морао сам да вуче плуг и кола. Хвала ти Господе што си нам даровао те корисне животиње! Чиме да благодаримо Богу на томе? Тиме, што треба добро и човечно да поступамо са својом стоком. Та за доброг и човечног газду последњу снагу ће да ушне марва, а тврд и немилостив газда неће ни оно имати, што је држао за извесно.

У колико коњ и во помажу човеку при земљоделству, у толико му помаже и добар пас у лову, или кад му чува кућу и стадо. Па боме и мачка много вреди у кући, јер без ње је тешко бити. И пас и мачка, то су ти најпаметније животиње у кући; а особито пас са своје верности, пажљивости и послушности.

Али ко ће набројати све користи колико их има? Та сваки боговетни дан виђамо их, све те животиње, како дурашно и стрпљиво раде све за наше здравље и благостање. Од њих се хранимо и одевамо.

Да нема толико крава у оним високим швајцарским брдима, то би била пустолина, а овако краве и козе траже и дају хране и онде, где плуг не може ништа да заоре.

16. Немилостиво дете.

Једно дете неваљало
Обичај је имало,
Животињу сваку мучит',
Не жалити ни мало.

Особито тице мале,
Волело је кињити,

Чупати их, гушити их,
Ил' им главу стићити.

Безбожнице немилосни!
Како можеш радит' то?
Зар ти не знаш луди брале
Да Бог казни срце зло!?

Божји створ је свака тица,
Божји створ је мали мрав,
Слон и првић — божји створ је
У пустињи тигар, лав.

Не мучи их, не туци их,
Не кињи их синко мој,
Бог је њихов отац благи,
Исто њихов — к'о и твој!

17. Венијамин Франклин.

Славни Венијамин Франклин родио се 1706 те године у вароши Бостону у Северној Америци. Родитељи су му били врло паметни, вредни и поштени људи; несу били богати, но су својом вредноћом као сапунције одрађивали своју децу. Таки родитељи заиста су велико благо; али мали Венијамин је поред тога био врло бистар дечко. Већ у својој четвртој години научио је читати и писати и што год си му дао све је вешто урадио. Отац је терао свој занат, те га зато пошљае у школу да научи и оно, што он неје могао да га научи. Али пошто се у оно време много плаћало за школу, доведе и задржи га код куће, да му помаже у послу.

Тако је живио мали Франклин неко време, али жудећи за науком, замоли оца да га пусти од себе, да не мора увек правити свеће. Отац

радо пристане на то, те га даде неком штампару, где је био штампарски и слагарски шегрт. У својој десетој години оде од свога господара, јер суружно поступали с њиме, и крене се пешице у другу варош и ступи у службу код неког вештог штампара. Сваки га је волио, јер је лепо радио; ако је што паметно питао, одмах су му одговорили, и по коју књигу дали на читање. Слажући слова мало је имао празна времена; али и то мало времена је тако добро употребио, да је у сваком погледу постао изображен и ваљан човек. Никада му неје требало казати, „учини ово или оно,“ он је и иначе увек урадио. Ако је правио свеће или слагао писмена, он је то увек најбоље урадио. А кад је то свршио латио би се опет нечега; рачунао је, писао је или је читао. Он неје зато читао, да се вежба у читању или да га прође време. но је хтео да сазна све што је лепо и добро било у књигама. Он је само из књига могао учити, јер је ретко наишао на кога, који би му што показао или протумачио каку ствар, па баш и разговарао с њиме о томе. Неје имао толико новаца, да сам купује књига, па је зато обично ишао своме свештенику, који је имао лепу књижницу и од њега је добивао књига до чита. О сим тога, ако је што погрешно приметио на себи, обично би то забележио, често прочитао, те се од тога одучавао. Ако је што занимљиво чуо или читао у књигама, забележио би, да може опет наћи, ако би случајно заборавио.

У својој шеснаестој години већ је толико знао, да је сам написао књигу и дао је штампати. Непрестано учећи и здраво мислећи тако је да-

леко дотерао сиромашни слагар, да је постао сретан трговац, књижевник, научењак, земаљски заступник, законодавац и први државник свога народа. Он је пронашао громобран, а то је нека справа, којом се може црква, куће и друга здања сачувати од грома, о чему ћемо се мало доцније опширније разговарати.

18. Песма младог занатлије.

Ја сам млади занатлија
Занат радим вољно;
Не стидим се свог заната —
Живим задовољно.

Гараве су моје руке,
Гарав ми кецељац,
Ал' сам зато чиста срца —
Поштен рукоделац.

Други витим пером пише,
Ја ударцем снажним,
По паковњу гвожђе тињим,
Чекићем замашним.

Е тако је: без адата
Нема ни заната;
А мени је мој милији
Од сувога злата!

Док је руку, док је здравља,
Нећу бити гладан,
Биће хлеба — и што треба
Јер је занат златан!

Мене треба свака кућа
Богата и проста,
А где с' ради, тамо има
И заслуге доста.

Та занат је готов новац,
— Наши стари кажу —
Занатлије од свог рада
Лепе новце слажу.

Благо мени занатлији
Бићу вазда славан!
У мом послу нико мени
Неће бити раван!

19. Х р ч а к.

Хрчак је у пољу опаснији него пацов на дому, јер је скоро толики као омања мачка и врло је одважан и бесан, кад га ко нападне. Природа му је дала два особита својства: страшно велику гушу, у којој скупља жито, и чудновату боју. Леђа су му жућкасто пепељаста, оздо је црн, а на страни има неколико белих пегица. Општри зуби и љутита нарав чини те личи на пацова; наличи и на кртину, јер ископа себи тако исто 4—5 стопа дугу рупетину у земљи, где направи и стаје за крађено жито. Ту под земљом се плоди и целу зиму проведе у спавању.

Хрчак је врло брз и одважан, јуначан, па га се и саме животиње боје, но зло би било за ону околину, кад би се хрчци добро слагали. Ако се два хрчка са напуњеном гушом сусретну, одмах испразне гуше, гуркајући предњим ногама — јер иначе не би могли уједати — те јуриш једно на друго. Један хрчак обично падне, а противник га одмах пождере. Ако га човек гони и њега ће напасти; исправи се на стражње ноге, па хоће да скочи на човека е да га пождере; кад и кад

богме опасно угризе. Али људи га опет зато гоне и тамане, јер где се хрчак настани, ту је ужасне штете. Сиромашнији људи ископавају га, јер у његовој подземној магази нађу 50—60 фунтама хране: жита, ражи, проје, репице, па и кртоле, кад и кад је све одељено наслагано у њиховој магази. Кад почиње зима те почињу да спавају, онда их је лакше похватати и потаманити, јер немају куда да беже, јест, али онда је жито већ хуја, а зрна што су остала, сва су на врху загрижена, да немогу више клијати, па после тешко је копати смрзнуту земљу.

Хрчак већином сам живи; око јесени отера своју женку са младима, да сама себи гради стан и магазу за храну. Хрчака управо највише има по руским и пољским грдним равницама, али има их богме доста и у Средњој-Немачкој и кад нас. Нарочито око немачке вароши Готе толико их има, да су у једној околини ископали до 90,000 хрчака. Додуше хрчак је у неком обзиру и корисна животиња: ван хране једе он бубе, скакавце, мишеве и змије и кожу му људи употребљују бар за поставу.

20. Четири кокошке.

У једном селанцету бачке жупаније живела су два земљоделца, Рада и Младен. Рада је неколико надница дуговао Младену; неје му могао платити, јер је ретко кад имао готова новца. Као поштен човек неје хтео, да му сусед за бадава ради, те му место новца понуди четири кокошке.

Младен пристане, узме кокошке и пусти их у своје двориште.

Кокошке на скоро нађу стару своју кућу, те почну тамо да легу. — Радин синчић, Стојан, баш је сам самцит био код куће, кад у једанпут а чује, где кокошке какоћу. Отрчи у кокошињак, преврне сламу и нађе јаја.

„Ево јаја, ево! — помисли у себи како ће се радовати нана, док јој покажем. Али управо та јаја би требало да однесем нашему суседу Младену! — Кокоши су његове, па дакле и јаја. Поштен човек кад нађе што, он однесе ту ствар ономе чија је.“

Тако је и он урадио. Метне јаја у котарчицу, те их однесе Младену. „Ево сам вам донео јаја, што су их снеле ваше кокошке у нашем кокошињаку.“ — „Ко те је послао?“ — запита Младен. „Нико — одговори Стојан — баба и нана несу код куће; ја сам само учинио, што ми је ваљало учинети.“ — „Ал' што неси дочекао твоје родитеље?“ запита опет Младен. Добри Стојан устежући се одговори: „Па ја сам мислио, ако се ваше коке дотле не врате вашој кући, да би ви хрђаво мислили о моме баби и о мојој нани; а после — дода стидљиво — и ја сам хтео да будем поштен.“

21. П о с л о в и ц е.

Ако знаш шта је било, не знаш шта ће бити. Ако је нетко луд небуди му друг. Ако човек не може бити леп и богат као што би хтео, може бити добар и поштен. Ако добро

застреш добро ћеш и лежати. Ако си паметан
 себи си, ако волиш будала бити сам ћеш и
 патити. Ако Бог нечува град, залуд је ограда.
 Ако један кола товари а два стоваривају, ни-
 кад се ненатоварише. Без збора нема договора.
 Благо добром чину и светлом образу. Благо
 ономе коме Бог помага. Бог даје да се грешник
 каје. Бог дао Бог и узео. Бог знаде како ва-
 ладе. Бог неда једном човеку сва добра. Бог
 ником дужан не остаје. Бој не бије светло
 оружје, већ бој бије срце од јунака. Боља је
 размишлена, него учињена. Боље виде два ока,
 него једно. Боље је данас јаје, него сутра ко-
 кош. Боље је и заићи на здраво дома доћи.
 Боље је поклизнути ногом, него језиком. —
 Боље је с миром, него с чиром. Боље је с мудрим
 плакати, него с лудим певати. Боље и дваред
 питати, него једаред заћи. Боље се сачувати,
 него кајати. Боље је савити, него сломити. Бу-
 ди сироти отац пак ће и теби Бог бити. Без
 слоге нема ни слободе. Без труда ништа. Бо-
 ље ти је изгубити главу, него своју огрешити
 душу. Боље и штета, него срамота. Весело
 срце кудељу преде. Врати љубав ако хоћеш да
 ти се врати. Вредна ће рука рука доведк госпо-
 дарити, а лења доведк робовати. Више учине гос-
 подареви очи, нег две руке. Вредан ће радин
 свега имати, а лењ довека пун сиротинње бити.
 Волим свога и лошега, него туђег најбољега. Во-
 лит своју колибу него туђу палату. Вредан
 радин на посо никад не одоцни. Вредну
 радину, никад посла не мањка. Гвозђе се кује
 док је вруће. Где је слога ту је и победа. Где је

љубав, ту је и Бог. Где нема страха, нема ни стида. Где нема маленог, нема ни големог. Где рад кућу чува, неможе сиротиња у њу. Где рад њиве пази, ту трње не расте. Где почетак не ваља како ће свршетак ваљати!

22. Кухињска со.

Со је она ствар, што се у води растопи, те је вода после слана. Така је со, кухињска со, салитрина со, стипса, горка со и т. д. Али обична со то је оно, чиме зачинимо наша јела и сачувамо да не иструну. Без кухињске соли не може бити ни богаташка палата, ни убога колиба; ни онај црв у праху, нити велика животиња слон. Без соли не може бити ни смерна љубичица, нити стародревни храст. Справе у животиње и биља тако би се распале, кад би им храна била неслана. Док животиња и биље купи соли из таквих сланих телеса, дотле човек неје задовољан са сланом храном од животиње и биља. Он треба још више; сиђе се у дубљину земље, где налази соли у читавој громади; познавајући природне тајне он лучи соли из слане морске воде или из воде каквога потока. Таку слану воду успе у казан, па је дотле греје, док се вода сва не испари а густа со неостане на дну казана. После је очисти и у судове наслаже.

Она чиста со, што се добија у великим громадама зове се кухињска со. Кухињска со је чврста, али неје врло тврда; боја јој је или бела, жућкаста или пепељаста; у кристалом облику провиди се. Тај кристал изгледа као коцка, па

зато се со најлакше ломи на коцке. На ватри со шушти и пуца јако, топи се али не изгоре.

Код нас има највише соли у карпацким брдима. Целу Јевропу би могли издржати на неколико стотина година. Где су већи слојеви тамо су већ одавна саграђени мајдани. Најзнатнији мајдани су у мармарошком округу: Ронасек, Слатина, Шугатаг и Краљевдол; у Ердељу: Шарошујвар, Торда, Колош, Дежакла, Парајд и Вазакна. У шарошком округу у Шовару.

У Ердељу има ван тих мајдана 34 места где има камене соли и преко 500 сланих извора и сланих бунара, па има и таквих долина, што су превучене са соли из испарених сланих извора. Каменита со у Ердељу неје врло дубоко у земљи, 20—30 стопа, кад и кад скоро на земној површини. — Раденици или солари оштрим наџацама секу со у четвороугаоне коцке. Ситне комадиће, што туна однадну, продају као ситну со. Исечену со товаре на мазге, те је носе на поље из земље.

23. Т и ц а.

У зеленом гају
Мала тица стоји,
Поред свога гњезда
Скакуће и поји.
Над гњездо полеће,
Над њиме стражари,
Да га ко не нађе,
Да га не поквари.

Но глени је сада,
Где на гњездо стаде,
Донела је зрнце,
Да нахрани младе.
По ручку маленом
На грану је стала,
Песмицом је Богу
Хвалу запевада.

24. Л а л а.

Биље не расти само из семена. Има га, особито међу цвећем и таког, које расти из лука. Тај лукац је обично округао или као јаје. Ако га просечемо по преко видећемо да се састоји из неколико слојева, љусака. У средини је срце; а около целог лука обавијено је неколико танких љусака.

Било је већ око јесени. Мати дозове малу Милеву у врт. У кецељи је имала читаву хрпу лука од лале, да их сачува од мраза. „Какво ће цвеће да израсти из тога лука?“ запита Милева. „Врло лепо цвеће“ — одговори мати — гледај само, шта ћу да радим с њиме. Најпре ћу да ископам ову тврду земљу, па ћу лепо у реду да потрпам лук у њу, али тако да му врх горе стоји. На доњем делу лука израсту танки корени, те из земље сисају своју храну. Из врха израсте полако, округло и дебљикасто, једну стопу дуго стабло. На страни стабла у других биља израсте лишће, али лалино стабло је сасвим голо. Тек доле око корена израсти нешто лишћа. То лишће је дугачко и танано, као јаје округло, а на крају је као копље. У месецу мају развије се на врху свакога стабла — јер из корена израсту више стабала — леп цвет, као како звонце. Цвет тај има шест бојадисана листа, и кад је сунце обасјало лишће се отвори, а кад сунце зађе опет се склопи.

Ти листови на лали су управо румени, доле са црном пегом; али сада се већ јако негује лала, те има свакојаким листовима, белих, румених, жутих, пегастих.

Унутра у цвету су шест прашних судова са дугуљастим прашњацима. Плод изгледа као кака кутијица, у којој је семе. Ето видиш како лала лепо израсте из лука. Кад је прецветала, онда се покупи лук и остави се на сувоме месту, док се доцне у јесен или рано у пролеће не засади.

25. О к о.

Очи у животиње у многome се разликују од наших очију. Обично су са обе стране лица, али има једна риба, којој су оба ока на једној страни. Тице имају две очне коже као и ми, али у крају имају још једну кожу, коју могу на страну турити. У следе змије телесна кожа покрије очи. Паук има обично осам очију, а у гдекојих животиња очи стоје на неком држаљету.

Наше очи су врло осетљиве и њежно саграђене. Али се благи творац постарао за сваку могућу незгоду. Наместио нам је очи у јаку коштану рупу, те се очи немогу тако лако ударити или убости. Да нам зној са чела не тече у очи — ту су обрве, те чувају од тога очи. Да нам прах не иде у очи, чувају их трепавице на кашцима. Да нам не сметају сунчани зраци или ситне буице, чувају очи капци, јер се одмах затворе.

Очи су нам велико благо, и ко светлост очију изгуби живи у мраку, лишен многих радости. Он не види зелена поља и лисната дрвећа; не види плаво небо и сјајне звезде. Зањ нема дуге са својим красним бојама; нема руменила зоре ни руменила сутона, не радује се драгим очима сво-

јих добрих родитеља и милих пријатеља. Које кратковид или слабо види, томе се још може помоћи са наочарима; али бадава је то, тек је друкчије кад човек и без њих лепо и јасно види.

Очи нам не чине само радост, но нам прикупљају свака знања. Нека дете отвори очи, и добро погледи ствари што су около њега, па је већ паметније. Наравно је ли само ту на пр. какав слон, камила, лав и т. д. одмах ће гледати, али кад мора читати или писати, онда радије звера на све стране.

Око не само да види, него и говори. Ми не чујемо тај говор, али га разумемо. Добро дете и без једне речи разуме из очију својих родитеља, шта они хоће. Одважан или смеран, смео или страшљив поглед открива мисли човекове. Упорност и лењост, радост и жалост опажа се из очију; и детету можеш из очију читати, какво је, као да је написано. Кад коме причамо или показујемо што, а он усправи очи, можеш одмах познати, да се чуди. Ако кога ухватиш на каквом хрђавом делу, те обори очи на земљу, то је знак, да се стиди. Упале или мутне очи, то показује болест, страховање или хрђаву савест.

Па знате ли шта ваља радити, да нам очи остану увек чисте, светле и веселе? Чувајмо се свега злога, а Бог нек нам је увек пред очима и у срцу.

26. Два прозора.

— Загонетка —

Знадем кућу повисоку
И прозора на њој два;
Кроз њих госа извирује,
А унутри свет се сја.

Код прозора сликар седи,
Том' од руке иде све;
Што науми то наслика
На прозоре сјајне те.

И што госа тајно мисли,
И у срцу крије свом,
Све то сликар јасно сними,
Јасно стоји пред тобом.

Ил' весео госа био
Или тужан — за тај час,
На прозори капље сјајне
Известиће о том вас.

Јел' унутри тихо време,
Тад' су светли прозори
А бесни ли бура страшна,
Тад их тама заклони.

И кад госа од умора,
У вечити падне сан —
Смрт их склопи и угаси
Несу више ничиј' стан!

27. Благодарна деца.

Јела Божићева рано је постала удовом. брига око двоје нејаке дечице сурвала се на њена слаба рамена. Док је здрава и снажна била, радо је и прилежно је ранила и неговала своју дечицу, али, напослетку, јак назеб јој одузе сво здравље и снагу, те није могла више да ради. Сирота Јела трпељиво је подносила све, и кад би се тужила, то би се тужила због тога, што не може да иде сваке недеље на божију службу, као што је то од свога раног детињства чинела! Често је плакала и уздисала због тога, и кад је деца једном запиташе зашто плаче одговори им: „јаој драга децо моја! како би сретна била у своме јадy и невољи, кад би само могла у цркву отићи, али црква је далеко, а ја немогу ни по соби да идем.“

Добра деца врло сажале своју бону, матер и старији син Радован, као дрводеља, одмах почне да деље мала кола и зготови их до суботе. Како се радовала сирота мати, кад је у недељу деца метнуше у кола и одвукоше у цркву, да чује божанске песме, и да се искрено помоли Богу.

Пример ове благодарне деце осрамоти многу неваљалу децу те их поврати на прави пут. Од тога дана цело село врло је поштовало оба сина и сирота мати није трпила више никакве оскудице, јер су јој добри људи сваки дан доносили и прибављали што, да намири своје потребе.

28. Земљоделство.

То је од пантивека посао човеков. Човек није све једнако могао да живи од биља, и њима намирује своје потребе. С тога је морао мајсторским начином да раширује и плоди сво растиње. Ту му је сама природа помогла. Видио је, како се пуно класје савија од многа зрна, како зрна испадају, а ново класје се уздиже. Глад и нужда натераше човека да се учи од природе да ради онако како природа ради. И он је посејао пуну шаку зрела жита. Тај усев је полако никао из земље, па после дође једро класје. Од једног посејаног зрна изниклоше стотине. Какав је то благослов за човека! Стари народи су се чудили и дивили; мислили су, да су им се сами богови сишли с неба, да их науче како ваља радити земљу. У старих Римљана први и најглавнији човек није се стидио да иде за плугом. Велики китајски цар већ од неколико хиљада година држи за највећу почаст, кад сваке године по једанпут иде за плугом пред целим народом.

Али земља није била свугде тако мека, да си је руком могао радити. За тврђу земљу ваљало је тражити сретстава, свакојаким справа. Час су правили бразде за зрна са каким оштрим дрветом; час су опет употребили ребра разних животиња, те њима копали земљу, као што то још и данас неки дивљи народ раде. Много је воде протекло, док су плуг пронашли. Из почетка је плуг био криво дрво, на прилику као секира, један крај су стиснули у земљу, други крај су вукли волови, па тако су браздили. После тога

узели су плочасто гвожђе и направили су мала колица, да се лакше вуче. Тако је временом постао данашњи красни плуг, што га људи употребљују.

Брзо су људи приметили да се биље и растиње угне и савије кад је суша, а да поново оживи после добре кишице. Приметили су да је тамо, где је некад река била, те остао талог и муљ много плодовитија земља, него на другом месту. Е па су то боме лепо и употребили. Направили су сами кишу, т. ј. поливали су растиње и доносили су блата из реке. Тако је постало поливање и ђубрење.

Из почетка су зрна руком трли из пуна класа, а то је тешко ишло. Покушали су, да батинама измлате или марвом овршу. Јевреји су обично вршили, зато је Мојсије заповедио, да се ономе волу што врши, не смеју уста завезати. Жито су већ у мојсијево доба тако млели, да су га међу два камена наместили да се истре.

29. Р а т а р.

Богу хвала што ми даје,
Берићета труду моме,
Те ми роде поља, њиве
У хатару широкоме.

Када сунце зором гране,
Ја у пољу стојим већем,
Па с волови виторози,
На трудап се пос'о крећем.

Још румени плава зора,
Добар плуг ми већем оре,
А за њиме вита бразда,
Таласа се кано море.

Па кад сунце оспе зраке,
Падне роса са травице,
Око мене клићу, поје,
Миле тице певачице.

У послу ми гле помажу,
И те црне, гладне вране,
Јер по бразди купе црве,
Да ми семе не тамане.

Њиву орем, њиву сејем,
Мили ми се радња ова,
Кад довршим, Бога молим:
Да ми пошље благослова!

Да праклија, да поникне,
Озелени њива моја,
Да из жутог, лепог влаћа,
Буде зрна у класова.

Па кад дође мила жетва,
Да се жање, храна скине,
Да се веже у снопове,
Да се дене у крстине:

Да саденем сто камара!
Сваке хране обилато;
А што роди, нек је чисто,
Као чисто, суво злато!

30. Противник као заступник.

У неком швајцарском селу су два поштена земљоделца, Јован и Стеван, терала парницу због неке ливаде. Сваки је мислио да има право, па несу могли да се погоде. Једно вече оде Јован своме противнику, који је баш у пољу радио те му рекне: „пријане, ето време је већ косидби, а то знаш, да несмо могли да се погодимо због ливаде. Ја сам сазвао судије у окружној кући, јер ми обојица несмо толико учили, да можемо пресудити: који има право? Хајде дакле сутра самном пред суд!“

— „Видиш брате, да има много посла у пољу, да неznam где ми је глава, па немам каде, да идем с тобом.“

„Ја опет не могу напустити судије, јер они су тај дан означили за пресуду; а не можемо до-тле ни косити ни товарити сено, док незнамо чија је ливада?“

Стеван се промисли мало па рекне: „знаш ли шта? Иди сутра пред суд; кажи судијама твоје и моје разлоге, зашто ти мислиш да је твоја, а зашто ја мислим да је моје ливада; тако бар ја не морам ићи.“

„Ако ћеш ми брате веровати, ја не марим; ја ти дајем поштену реч, да ћу твоје право тако исто браити, као што ћу моје.“

Сутра дан оде Стеван пред судије и каже им и његово и јованово захтевање и право, онако како је умео. Пред вече опет оде своме суседу и рекне: „ливaда је твоја; судије су тако

пресудиле: ја ти честитам, и баш волим, што смо се једва једанпут намирили.“

31. Како сунце дели годину на четири дела?

Ако хоћете да знате, зашто је у лето така запара, а у зиму така зима, ја ћу вам казати. То све зависи од сунчева путовања. Знамо, да сунце лети друкчије иде него зими, да му зраци једанпут отвесно, а другипут косо падају на земљу; и зато једанпут а већма, а други пут мање греје. Зими доцније излази сунце, а раније залази; кад и кад тек око 8 сахата почне да сија и већ око 4 сахата зађе. У то доба дакле само 8 сахата греје земљу, а 16 сахата т.ј. преко ноћ нестане и то мало топлоте. У лето пак сунце рано излази, а доцне залази, и онда добро греје целу земљу.

Поред тога зими сунце не иде тако високо по небу, као у лето. Лети богме, ево сунца и у одају, а зими једва га приметиш и преко крова. А што је сунце више на небу, тим већма му падају зраци отвесно, тим већма греје земљу. У почетку јесеи и пролећа ноћ је скоро тако иста као и дан, и сунце нестоји тако ниско као зими, нити тако високо као лети; па зато није тако хладно као зими, нити тако топло као лети.

По том путовању сунца наученици су тачно израчунали, када почиње и када свршава сваки део године. Пролеће почиње 9-ог марта; сунце излази онда из јутра у 6 сах. а залази у вече у 6 сах.; дан и ноћ је једнака. Од тога дана почето

сунце иде све већма на више, топлота бива све већа и већа, а дани све дужи. 9-ог јуна почиње лето, дани су сада најдужи. Дани, што за овим даном долазе све су краћи, али топлота још траје. 11-ог септембра су дан и ноћ опет на једнако подељени. И сада почиње јесен. Дани бивају све краћи, сунчани зраци све више косо падају на земљу; место топлоте осећамо да нам је зима. 9-ог децембра почиње зима, дан је најкраћи, а хладноћа све већа. Од сада сунце раније излази, дани су све дужи, док у месецу марту, кад наступа пролеће, дан и ноћ опет стоје на једнако.

Ето тако је то сваке године. Та и у св. писму стоји: „по томе док је земље, биће увек усева и жетве, топлоте, и лета и зиме, дана и ноћи.“

32. З и м а.

Драги брате!

Врло ми је мило што сам у твоме последњем писму читао, како твоје празно време ван школе врло пријатно проводиш. Ако је господин учитељ приповедао каку лепу причу или си је ти сам читао у каквој књизи, то увек покушаш, да је онако на памет напишеш. И ја сам неки дан имао таки леп задатак. Наш добри учитељ нам је прочитао из неке књиге описање зиме и рекао нам је, да напишемо то исто онако, како унемо. Ево ти овде саопштавам мој малени рад. Шта велиш?

Кад је сухо лишће опало, кад је нестало зеленила на дрветима, нестало цвећа, а прозори

се замрзли, да невидиш ништа кроз њих, онда је већ зима на прагу.

Хладан северни ветар звижди по пољани. Уши и нос хоће да се смрзну од зиме, а очи ти засузе, те једва гледаш по том белом снегу; јер докле поглед допире, не видиш ништа друго, до сама снега. Тек по који врх од дрвета провирује испод бела покривача од снега. Како је то жалосно и тешко време за сироте животиње по пољу и по шумама. Како је пусто све, пусто поље, пуста шума.

Престаде тичије певање, само им видиш гњезда, јер је лишће са сваког дрвета падало ван са високе јеле. Весела веверица скакуће с гране на грану, зграби по некоји лешњик, по парченце коре, а кад ветар фијукне завуче се за дрво, да је ветар не здува доле. Ни срна, ни зец немају шта да једу, све је снег затрпао; чупкају тек кору или грање са млада дрвета, да не остану гладни. Сиротиња скупља труло и падало грање, јер је до зла Бога бедно, седети у хладној одаји.

Велике ледене санте јуре по реци, и ако зима не попусти саставиће се, те ће се цела река замрзнути, да људи и кола могу претурити преко ње. Весело се топиљају људи и деца на глатком леду, види им се на руменом лицу, како им прија тумарање и трчкарање по свежем ваздуху.

Али и по сокаци је врло живо. Како лако лете с'онице по беломе путу. Тамо чила деца журно вуку своју сестрицу на мала с'оница, а на великом тргу, школска деца гомилају снег једно на друго, праве чичу од снега, те се весело бацају

свежим грудата нањ; час опет ударају једно на друго. Изроди се читава битка. Како се радује који, ако је погодио свога противника у том веселом боју! Ал' најлепше је у зиму на божић и на нову годину, јер ту ти је поклоне, колача и ораха, да се чисто топиш од радости.

Ето, драги брате, тако сам ја описао зиму, али наравно разуме се, да ту има нешто и онога, што сам од мог доброг учитеља чуо. Остај ми здраво!

Твој брат

Каменко.

33. З и м у с.

На пољу је цича зима,
Ветар брије а снег веје,
У собици ушушканој,
Пећка пуцка да нас греје.

На прозору стакла мутна,
По њима се цвеће леди,
Јоште мало да потраје,
Па ће Дунав да се следн.

Где по снегу по великом,
Нико више и не иде,
Људи кажу по ледина
Вучији се трази виде.

Извуците пспод стрехе,
Те лагане саонице,
Да с'оником полетимо,
Брдом долем летимице.

Тошцљајка већ се прави,
На потоку крај шумице;
А с брежуљка ено дете
Мале санке као тице!

34. Убого дете.

Беше оштра зима, ветар је фијукао и разносио снег по сокаци, кад неко убого дете око 13—14 год, издрпано, скоро босоног уђе у столарску радионицу господара Марка Перића и замоли за кору хлеба. Господар Марко сажалевајући погледи убого дете.

„Видите, мили мој — рећи ће своме оближњем момку — тако сам вам мека срца, да бих чисто плакао, кад видим оваке беспосличаре, а Бога ми баш није вредно, да их човек сажалева.“ Па затим тако оштро погледи бедно дете, да се ово сасвим уздрхтало. „Па што не тражиш посла у место што трчкараш на таком времену, кад човек ни бесна пса не види на улици?“

— „Радио бих ја радо и весело — одговори дете — ал' неће нико да ме узме.“

„Таке битанге увек нађу така изговора — одговори госп. Марко оштро — одмах да си купио то иверје ми...“

Дете се одмах прихвати и за тили час купи читаву гомилу иверја испод столова. Господар Марко је пажљиво пратио детињу радњу, те се напоследку окрене неком шегрту и пришапну му нешто; шегрт оде и за тили часак ево га натраг, носи велики комад хлеба, сланине и

један пар старих обућа. Убого дете тек што је свршило свој посао.

„Обуци ову обућу, ево ти комад хлеба и сланине“ — рекне господар Марко.

Дете обори главу, не рече ништа нити прихвати дара; само је плакало.

„Ваљда ти је још мало?“ запита господар Марко срдито.

— „Није господару, Бог вам добра дао и зато, али ја бих друго шта молио.“

„Да чујем!“ рећи ће столар.

„Примите ме за шегрта, никада се нећете покајати.“

„Како се зовеш“ запита опет г. Марко.

„Мирко Томић, отац и мати су ми помрли, а немам никога више на свету.“

— „Е па добро — одговори мајстор — видим да си ме одмах на прву реч послушао; видићу хоће ли бити што од тебе.“

Сасвим је на ново обукао бедног кукавца, а он је био вредан као прв. — Је ли га господар послао куда, то је он све сигурно и добро урадио; увек је слушао, а увек је радио. „Та ја ваља да покажем — мислио је Мирко у себи — да сам благодаран своме добротвору!“

Господар Марко је ћутао, али се топио у радости, гледајућу како дете честито и прилежно ради. За неколико година Мирко је најлепше ствари радио, и госп. Марко није могао доста да благодари Богу, што му је послао Мирка; он му је највештији момак био.

Прошло је већ десет година од то доба.

„Шта зар је стари Перић пропао — питали су људи једно другог — кад му на цимеру стоји туђе име?“

„Богме није тај пропао — рећи ће познатији — зет му, Мирко Томић је примио на себе целу радњу.“

Гле, гле чуда, ко би рекао, да ће то убого просјаче тако далеко дотерати!

35. Како птице живе у зиму.

Ваљада ни једна животиња не проводи тако пријатно и весело своје време, као птице у лето. Све им је отворено и постављено као накићена трпеза, лепо, умиљно време, цветне и плодне њиве, хладовите шуме, гајеви, кристални извори, та све је то њихово. Али кад наступи зима, те замрзне све, опадне лишће, снег покрије све, како се онда све промене.

До душе неке птице за рана се побрину; рода, ластва, препелица, славуј и још многе друге оставе наше пределе, те путују далеко на југ и исток, где им зима неће много досађивати. Али колико их остане овде преко зиме, те се пате са зимом и глађу, јер где ће кукавна птица да нађе себи хране, кад је све, ама све снег завејао?

Тек по који зимњи цветак провири испод снега, али шеве наиђу на њих, те тушта чепркају по њима.

Тице већином траже хране у кући, врту, дворишту, по ђубрету и по друмовима. На ђубрету ћеш кадгод видети читаву гомилу враћа, где тра-

же огризине. Шетају се и по леденим сантама, тражећи мрцине али какве год хране.

У врту црни дрозд пажљиво куцка по дрвету, неби ли натрапао на ситне црвиће или јаја. Волујара тумара тако исто по детелини, и по живој огради. Црни кос кљуца са својим жутим кљуном по дбуновима, тражећи замрзле хране.

Омање птице тумарају по друмовима и улицама на селу и вароши, те купе мрвице, да би заситиле своју глад.

Несташни врапчићи, и брзе шеве, па још многе друге тице скупе се у друштво. Али кобац и на њих вреба, па на сред улице зграби тек по ког врапца за доручак.

Те птице познају копча још из далека, па чим осете опасност, на мах све прну у ваздух, те се спасавају.

Али зими је зло по птице; снег завеје све, те сироте птичице које од велике зиме која пак од глади поскапају. Човек треба да се смилује и на њих, те кад храни своју домаћу живину — нека се сети и тих невиних, бедних птичица, те нек и њима проспе које зрнце.

36. В о л и м.

Волим цвеће,
Волим игру,
Волим коња,
Волим чигру!
Волим тице
Лепо поје,

Волим поље,
Зелено је.
Волим шуму,
Њене висе,
Листала је
Зелени се.

Волим поток
 Кад у гори,
 Кроз павите
 Зажубори.
 Волим реку,
 Језеранце,
 Беле овце
 И јагањце.
 Волим дрво
 Кад зелени,

Волим небо
 Кад румени.
 Волим сунце
 Када гране,
 Волим данак
 Када сване.
 Волим људе
 Када зборе,
 Мудре, лепе
 Разговоре!

(Стеван В. Поповић).

37. Пробушени лешњик.

Било је бадње вече; деца су се играла карата, а богме играла су у велико, јер се улагала читава шака ораха и лешњика. — Е па није ни чудо што се подиже толика граја, е добивачи гласно кликтаху. Али је најсмешније, што су се и они који су губили, тако исто смејали, као и они, који су све једнако добивали. — Е па то је права забава! Највише су се смејали неком пробушеном лешњику, што га нико не хтеде да задржи; је ли га когод при делењу добио, није му било право и одмах првом приликом гледао је да га протури. Али богме нико неће да узме пробушени лешњик. — Читаво вече су се препирали о томе; неки су га смешећи се, а неки баш срдито, натуривали своме суседу.

„Та нашто ми тај пробушени лешњик! не можеш га ни појести!“ рекао би сваки.

Али напослетку нађе се и њему зештитник: неком ђаволастом дерану се допадне, измене и

тури га себи у шпаг и рече: „ја боме волим оваки пробушени лешњик, изгледа као да има једно око и све ми се чини као да неко провирује из њега на мене.“ Остали су га и смевали због тога, напоследку га ману, нико му није баш завидио. Ђаволасти деран га извади из шпага па га је радосно превртао у руци и љубопитно загледао у руницу, као да ће што пронаћи у њој. Кад је легао у кревет, узео га је к себи, и пошто је у одаји мрак био, није гледао у руницу, но је метнуо ухо на њу, тресао га је сваки час, као да је то Бог зна шта, што у лешњику зврји измрвљено срце. Све се дотле играо с њиме, док напоследку није заспао, те му лешњик испаде из руке. Али није пао доле на под; него поред јастука, близу детета, баш поред увета; и као што се дете пре њиме играло, тако се лешњик сћућури, и пусти се у диван са спавајућим дететом, те му поче причати цео свој живот.

Наравно да је деран мислио да је то сањао. те га ево из јутра мени, да ми прича свој сан. ал' ја сам одмах опазио, да је то живот малог лешњика, што га је лешњик из захвалности према дерану сам испричао; из захвалности, што га деран онако пробушена и излишна није презрео, но љубазно примио и уза се држао, и играо се њиме.

Хоћете ли да вам причам деранов сан, а живот малог пробушеног лешњика? Е па слушајте?

„Родио сам се у једноме луку, на китњастој грани бокора, међу зеленим лишћем. У моме првашњем детинству тако сам био сакривен међу

лишћем, да ме се ни цича, ни жарка препека није дотакнула. Чим сам мало ојачао, хтео сам радо и весело да се опростим толиких покривача. Тужио сам се свој браћи — јер нас је четворо петоро било у једном цбуну — да ми је ово већ додијало, да хоћу на поље на свеж ваздух, на тихи ветрић у благе сунчане зраке. „Ох никако!“ — вељаху моја браћа — „та још смо врло слабачки, сувише незрели, па би нам могло шкодити; да причекамо још мало док боље порастемо и ојачамо, па онда ћемо лако да збацимо покривало са себе, те ће нам ваздух и сунчани зраци добро доћи!“ Нато су се још већма завили у своја покривала и мирно су чекали суђени данак. Ја сам их презрео, те ми већ најпрвији дани беху пуни нестрпљења и пуни једа.

Време је пролазило: ево и лета и топлих сунчаних дана. Радостан и љубопитан провирим на поље, да уживам једва дочекану сладост. Али шта сам добио! нашта ми је било то! Сада, када сам већ изишао на чистину, те ме сунчане зраке мирно грејаху, а капље јутарне росице умиваху, сада ми је све изгледало обично, ни најмање занимљиво.

Тако сам радио са свачим, што је около мене било; само сам ономе тежио, што је далеко од мене, те га не познајем. Је ли тичица запевала над мојом граном, несам хтео да слушам ту веселу песму; једио сам се, када лишће задрхта и зашупшти око мене. Је ли лаки поветарац њихао грање час овамо час онамо, ја сам гледао да укочено и мирно стојим на својој граници. Све ме је једило и огорчавало. То беше подне мога живота.

Кад су нас побрали, ја сам хладнокрвно спао са рођене ми гране; љубопитан сам био, шта ћу сада преживети у новом животу и положају. И ту се несам скрасио. Из једног су нас цака сипали у други, зврјали смо сваки час, али то ми није задовољило љубопиство, док напослетку онај црв вечита незадовољства није пробио прозор на мени, кроз који по вољи разгледам по беломе свету. Испрва ми се врло допало то, али авај мени, моје љубопиство ме скупо стаде, јер постадох залишан и ништав. Нико није хтео да ме узме, јер сам био црвљив, а не за јело!“

38. Војинова песма.

У оца нас нема више
Само синка три;
Од троице, двоица ће
Дома остати.

Најстарији на дому ће
Вредан бит' орач;
А млађи ће по занату
Бити баш ковач.

А ја јунак понајмлађи
На војску ћу ја;
Да ми бритка, љута ђорда
О бедрима сја.

Кад позове домовина,
Народ мене мој;
На коњицу полетећу,
У кржави бој.

За слободу народа ми
Погинућу ја,
Ко погине за свој народ
Спомен му се зна.

39. В у к.

Драги побратиме!

Врло сам се зачудио твоме потоњем одговору на моје писмо. Дошао је пре, но што сам га очекивао, па још у њему оно лепо описивање зиме. Врло радо сам га прочитао. Не шкоди то ништа мој брате, пискарати мало о ономе, што смо ми почетници, чули или читали. Тако се полако ведбамо у лепоме писању. Ево, као одговор, шаљем ти описање вука, онако како сам читао о њему.

— Вук врло наличи на пса по своме спољашњем облику. Мислио би човек, да је стриц или врло блиски род нашем чобанском псету.

Тело му је гипкије, длака мрка, а реп дугачак и густ. Али поред све налике, опет је врло велика разлика међу њима. Пас је миран и дружеван; добро живи са својим другом и осталом домаћом животињом; веран је и послушан је своме гози.

Вук је пак дивији, суров, лукав и крвожедан; усамљено живи по најгушћим шумама, и ритовима, мрзи на свакога. Је су ли сакупљени у већој гомили, то се несу скупили друштва ради, него хоће сви скупа да нападну какву већу звер, јер појединце је мучно.

Вук је ужасно јак; после медведа најјача је звер. Особито је снажан у врату и у њушки. Је ли заклао како јагње или овцу, то је зграби у зубе, те трчи брзо преко брда и дола. Од природе је невешт и страшљив, али кад га глад натера, онда је ужасно одважан и смео. Онда је преко мере дивији и суров; не боји се ни од чега; нити штеди кола. Врло вешто се извуче на крај шуме; стане на какав брежуљак, погледа на све стране, морише и њуши. Плен одмах опази из даљине. На послетку се пажљиво довуче до стада. Због мрке коже, тешко га позна чобан, кад у цбуну вреба или се по трави ваља. Првом згодом, као муња искочи па јуриш у стадо и ако га не опази нико, ужасно коље све, до последњег.

Зими, када га попадне глад, довуче се у село под тор, па нападне и човека, обично кад су двојица, тројица. Онда урликајући вијају бедне путнике, нападну им сонице или кола. — Ко би помислио, да су и тада још кукавице! Кадгод је једна варница, како шуштање лишћа или необичан глас довољан, па да загребу. Кад виде циганина да свира у хегеду, а чобана у врлу, неће ни близу. Све мисле, зло је.

Вучица коти под густим цбуном или у пећини каквој по 4—9 вучића. Вучићи 14 дана не виде ништа; али чим провиде, одмах њуше крв и халаво прождиру зецове, што им мати донаша. Вука има свугде у целој Европи, ван у Инглиској, особито га има у Русији, Пољској, Норвегији и код нас. Али их све већма нестаје, јер их страховито гоне и тамане. Приреде читав лов на њих, уварају их и какве гудуре те их после уцме-

кају. Руси најлепше лове вукове. Ево како. У вече седну неколико ловаца у сонице, а за сонице вежу пун џак. У соница је једно свинче, те га дрпају и цагају, да се ужасно дере. Вуци чим чују то, приближе се соницама, јурише на џак, мислећи у њему је свинче. Али место масти и мяса ловци им пошаљу неколико врућих танади. Али бива и то, да кад их је више на броју, свале и коња пред соницама.

То сам хтео, мили побратиме, да ти саопштим. Прими усрдно и пиши ми опет скоро, да се обрадујем. Остај ми здраво!

твој побратим

Жарко.

40. Непозвани гост.

Гладан вуче књигу пише
Жутој лији у планину
»Сејо лијо горско зверје!
»Ето мене до вечера
»До бијела двора твога
»На вечеру на госпоцку!«
Мудра лија ништ не вели
Нег вечеру лијепу справља
Те одлази у планину
У планину у ловину
А кад дође луди вуче,
На вечеру посестрими
Ал на столу у том двору,
Два ребарца од комарца,
Две бедрице од мушице,
И два брава од два мрава,
Тешко вуку по поруку!

(Огњеслав Утјешеновић).

41. Како живи биље.

У пролеће у лето цела земља се шарени од самог биља и цвећа. Биље почиње да живи у земљи; ту клија из посејана семена. Један део, а то је корен остане у земљи, а други истера на поље на површину, па расти и цвета, да је Богу мило.

Да биље може ваљано да живи, да не мора трунути, нужне су му три ствари: топлота, влага и светлост. Где је тога, тамо земља не остаје пуста; па и камење и стење позелени од маховине.

Без топлоте не може никакво биље да опстане. Још кад је у клици, ваља топлота да припомаже развијању му; а после кад истера, не може биље бити без топлих сунчаних зрака. Топлота чини, те жито постане бело и кусно, а грожђе слатко. Али свако биље не треба топлоте у једнакој мери. Лимун, неранца и друго јужно воће треба много топлоте; зоб и проја мало. Отуда је да по северним пределима и по високим брдима — где је хладно — мало биља расте, а по топлијим пределма расте га сијасет божији.

Топлота за себе није довољна; нужно је још и влаге. Видимо како је нужна топлота, кад семе клија. Јели земљоделац посејао, нестрпљиво очекује кишу, да му посејано семе проклија. Влага учини од онога брашна, што је у семену као неко тесто, из тога младо биље све дотле животињари, догод корен увлачи храну. Влага је нужна да биље и на даље цвета. Ако дуго трају сухи, источни ветрови, цвеће жалосно угне своје листове и цветове. А ако пљусне киша, корен и листови жедно усисају влагу, те цвеће на ново

оживи. Нема ли влаге, топлота сунчева сама за себе не може помоћи. На пустарама нема биља, јер нема кише, тек поред потока и извора изникне нешто, а поред мора уздижу се горостасна дрва и густе шуме.

Ван топлоте и влаге нужна му је још и светлост. Док семе клија, дотле воли да је у мраку; корен се шири у земљи. Али млади клас тера на поље на светлост. Кад би зрно грашка натрашке посејали у земљу, изникнути цвет, дотле би се савијао и десно и лево, док не би истерао на поље на светлост. Цвеће у наши прозори савија се према сунцу; па и сунцокрет окреће свој цвет сунцу. Кртола што клија у мрачним подрумима, тера блеђан цвет. Гдекоје биље нагибље се као да хоће да спава: кад сунце зађе, лишће се склопи а опет се отвори чим изађе сунце.

42. Корист биља.

То знамо из светогa писма да је Бог, кад је стварао свет украсио земљу свакојаким дрвљем и биљем. — И заиста кад сравнимо сурову зиму са умилним Мајем, видимо: како краси земљу биље и дрвље. — Творац је не само велик и си-лан у својим делима, но је и диван. Као да нас опомиње, да и ми радимо не само добро, но и лепо.

Али није то све, што биље краси земљу, да је човеку милина погледати, него нам на свакојаки начин користи у животу.

Хлеб, без чега неможемо бити даје нам разновремено житно биље. Е па у колико облика храни брашно!

После хлеба и друга теста имамо свакојака зеља из врта. Купус, салата, репа, краставац и друго зеље зачини нам јело, те постане здравије и кусније.

Ни меса не би могли јести без биља, јер животиње, што нам дају меса хране се биљем.

Па камо свакојака воћа, што нам тако добро прија у жарким летњим данима; па кад га зачиниш, како је добро и у зиму, кад нема више зеља.

Паприка, бибер, копар и т. д. меће се у јело, те нам боље прија.

Многи сипају и уља у јело, или га употребљују за мешање боје, мазање справа, за лек и мирис.

Ватра, без које не можеш кувати јело, нити имати топлу одају, угаљ, то је све плод биљног царства.

Ваља нам се сетити и свакојаких дрва, за зидање куће, за столарске и дрводељске послове, за кућевни намештај. Одело, а нарочито рубље, то је све од биља.

Напоследку је ли који болан, то је разноврсно биље добра лекарија. Ти биљни лекови већ и зато су врло добри, јер их већином можемо безбрижно употребити као домаће лекове, па тако можемо си помоћи онде, где нема лекара или док он приспе до болника.

43. В о ђ к а.

Паде семе у земљицу,
Покрива га бели снег,
Док пролеће мило сијне,
Озелени до и брег.

Онда пушта корен танки,
У земљицу дубоко,
А главицу истурује,
Под сунашце високо.

Поветарац ту долеће,
Љуби ситне листиће,
Гледи како дрвце пуши,
И истиче цветиће!

И све већма вођка расте,
Витих грана шири свод,
Сад је веће дрво снажно,
Даје хлад и даје плод.

44. Ш у м а.

У околини је не само њива, врт и ливаде но и шума; има места, где је већином сама шума у наоколо. Шума додуше наличи на вођњак, јер свугде има много дрва, али је опет зато разлика међу њима. У вођњаку су дрва посађена у лепоме реду, а у шуми је све потрпано, онако како израсте из земље. У вођњаку су дрва по даље једно од друго, да се гране већма рашире и сунце свугде допре, те да воће сазре; у шуми је набацано

тако рећи густо грађе да једва видиш небо; наравно воћњак се сади заради воћа, а шума заради дрва. Зато се у шуми саде само така дрва, која добро гору нпр. храст, буква, цер и т. д. Додуше жир дају људи свињама; али то је узгредна ствар. Гради се из буковине и уље, али баш тога ради се не саде дрва.

Гдегде је у шуми тако густо, да шумар мора мало да расчисти место, цепајући подекоја мана дрвета и цбунове. Паметан човек тек онда сече своју шуму, кад су дрва прилично порасла. Јест, ал' то је дуго чекати, јер гдекоје шумско дрво расте врло дуго; гдекоје и по сто година. Говоре људи, да има храстова од хиљаду година. Наравно тако старо дрво није лепо и гранато, јер све опада, па напоследку остане само стабло.

Кад се сече шума, најпре се означе она дрва, која ће се сећи, па после дођу људи са будацима, секирама, длетама и тестерама. Исеку означена дрва, раскомадају их на велике цепанице па тако их сложе у један хват. Ако 'се хоће та дрва на зидање да употребе, онда их не секу на цепанице, него у греде. Свака греда је четвороугаона и неколикохвати дуга.

Најбоље горе церовина и буковина; сиротиња је задовољна са како му драгим дрветом, јер су дрва врло скупа, особито онде, где нема много шуме. Ту се у место дрва гору гањеви, трска и слама. Кома је Бог шуме дао, нека је само паметно употреби.

Међу великим дрвима има и свакојаких цбунова и бокора; расте нпр. малина, лешњик, дуд, особито у хладнијим шумама на северу. Многи

сиромашан сељанин живи отуда, што их купи у шуми, и за добре новце прода у варошици.

И лепа цвећа има у шуми, да се шарени трава од њега, али међу њим је много и отровног цвећа, па ко није вешт у познавању, него свашта окуси, може се лако отровати. Ван тога цвећа има ту и свакојакних животиња. Ево овде се лепрша марени лепирак; тамо пузи пред ногама нашим лаки гуштерак; а час опет видиш по коју шаренкасту змију. Али најлепше су тице у шуми. Међу грањем и дбуном завуку се, па у умилном поју хвале и уздижу своју постојбину — шуму. Час чујеш тужнога славуја, час опет црнога и жутога коса, а међу тим слатко гуче грлица, а сврака кречи. Како је то пријатно чути у шуми! Ја врло волим да се шетам у зеленој шумици међу шареним цвећем, да слушам тичије певање, да се играм са шареним лепирићима.

Има и четвороножних животиња у шуми, али су врло плашљиве и дивије. Зец, срна и лисица су стога тако плашљиви, што их ловци све гоне; на најмањи шушањ таки скоче, па као бесомучни јуре кроз највећу честу.

У нашим шумама има и грабљивих животиња; од тица је ту орао, јастреб, кобац. Зато је толико штете у мајурима и међу зецовима; али су још опаснији вуци и медведи, јер ови кад огладне, не нападају само домаће животиње, него кад и кад и човека.

45. У шумици.

У зеленој у шумици,
 Радо шећем ја,
 Када цветах, када листак,
 У росици сја.

И лишће ме и цветићи
 Љупко гледају,
 Као да ме већ одавна
 Једва чекају.

И тице ми с вите гране
 Мило певају,
 По шушњарку несташне се
 Срне вијају.

Од певања, ликовања
 Цела шума ври,
 Срце моје може л' већу
 Радост желети!?

46. У л е ж а.

Улежа или уволеж је врло позната животиња. Тело му је угасито као кестен, а свршава у два окрајка као кљеште. Познаје га баштован врло добро, јер му квари цвеће; познају га и деца, јер кад узаберу крушку, одмах је баце, јер је пуна таквих животињица. па кад и кад је и грозђе пуно. Па и газдарица се често једи на ту животињу, чим је опази углавицама красна карфиола.

Баштован кад хоће да је се курталише намести какви цветни цреп или животињски нокат

по гдегде, да се ту увуку. Кад их ту скупи, он проспе онда па их потамани.

Уволеж не воли светлост; обично ноћу тумара, и ако му се дању приближиш на мах се сакрије. Људи веле да хоће да се увуче човеку у уво, отуда му је и име. Али то је измишљотина. догоди се кад и кад, да се баш увуче, али то с' тога чини, што тражи мрачна заклона. А у осталоме справе његове несу тако јаке, да би могао баш љуцки гристи.

Зиму проведе у пукотинама у зиду или под каменом. Женку можеш у Априлу под каменом наћи, где чува своја јаја на гомили. Ако когод та јаја раштрка, женка их опет скупи. — Храна им је разно биље, а кадкад и остаци од животиња.

47. Љубав ближњему.

Неки коњанички капетан беше изаслан, да купи хране за коње по селу. Дође у неку усамљену долину. Опази неку сиромашну колибу и покуца на врати, на које изађе старац сед као овца. „Деда — рекне капетан — дед' покажи нам, где ћемо мало паше накушити.“ — „Одмах ћу вам показати“ — одговори чича те их поведе на неко место. Дођу на неку ливаду, која им се врло допадне. — „Ово би за нас било“ — рећи ће капетан. — „Стрпите се мало, рећи ће старац, показаћу вам још лепше, знам да ћете бити задовољни.“ Пођоше даље, док не дођу на друго место, и стану. Коњаници одмах скоче с коња,

покосе ливаду, свежу снопље коњма на леђа и пођу даље.

Капетан праштајући се од старца рекне: „Деда, штета што смо тако далеко ишли, та она прва ливада је много лепша била.“ „Јесте тако је, господине, одговори добри старац, само је белај, што она прва ливада није моја!“

48. Ш т у к а.

Ко не познаје штуку? Тело јој је гипко, са стране мало угнуто, на леђи је зеленкасто, а на трбуху беличасто. Нема ни пера ни длаке по телу, него саме љуске, као шиндре на стреји.

Глава је у штуке горе чисто спљоштена, с преда у полукругу. Уста су јој врло широка, има и горњу и дољу вилицу, пуну оштрих зуба. Језика нема. На глави јој видиш два лепа ока, а поред њих две одушке. Ко не познаје штуку, помислио би да су јој то уши. Ви знате, да човек не може дуго да одржи под водом, јер хоће да се удави, па зато изађе брзо на ваздух да дише. Така исто и штука. У тима одушкама су такозване шкрге, кроз које увлачи ваздух из воде, која туда улази и излази. Дакле штука не дише кроз уста и плућа, но као и остале рибе кроз шкрге.

Штука има са стране неколико пераја за пливање, те тако лако плива у води, као каква шајка. Пераја на прсима и трбуху су весла, а реп корман; на леђи има само једна пераја, а то су јој јадра. Да може згодно пливати по води, и

штука има као и друге рибе бешику, дуж кичменице, у којој је затворен ваздух. Ако хоће горе на површину да ислива, само је надува, те јој тело олакша, а кад хоће да потоне доле на дно воде, онда је скупи и испразни ваздух.

Штука је најхалавија риба; све што нађе у води, одмах пождере. Тако је чудновато брза и лукава та штука, да не вија само сваку рибу, но и жабе, мишеве и пацове, па кад је врло гладна нападне и на човека. У каквом рибњаку једна једита штука може све рибе да потамани. Зато је обично држе одељено, где јој дају које каквих обичних риба, да се сита наждере.

И штука сноси јаја или икре, из које изађе мала али читава рибица. Али с тога што је прождрљива брзо расте; у првој години већ је 8—10, у трећој 18—20 палаца дуга, а у шестој години већ четири стопе. Кад и кад је штука од 8—9 стопа дуга, а центу тешка. За јело су најбоље штукe од 3—4 године, око 4—5 фуната тешке; али баш зато што им је месо тако кусно, рибари их толико хватају, да су већ и такe штукe он 3—4 година врло ретке.

49. Путник и тица.

(Одломак).

Дивно гора листа
Дивно сунце сија,
Дивно река чиста
Зраке му одбија.

А на реци ледној
Дивне лепе стоје,
А на липи једној
Дивно тица поје.

Јоште путник туда
Ногом лакоm ходи,
Стазица кривуда
Поред липе води :

»Ој тиче умилно
»Што на грани стојиш
»Окле тако сидно
»Срце мене својиш.

»Да ли одозгоре
»С неба амо дође,
»Да ли мимо дворе
»Моје мајке прође?

(Бранко Радичевић).

50. В р е м е.

Не сија увек сунце; кад и кад се навуку густе, црни облаци, те дође бура или киша, час опет завеје снег или падне магла, да не видиш ништа пред собом. Време се дакле мења, а то већином проузрокује ветар; измења ваздух са другим ваздухом. Јужни ветрови донесу топла и влажна ваздуха, а северни ветрови хладна и суха ваздуха. Кад у летњој запари, пирне лагани ветрић, човеку је врло мило, али кад се подигне вихор, онда бежи све, и људи и марва. А бура је често тако силна, да кида дрвета из корена, а стреху са куће.

Велика је разлика међу топлим, летњим даном и хладном, зимном ноћи. За човека је велика врућина исто тако несносна и опасна, као и велика зима. Најлепше је лети с јутра и с вечера, или у јесен и пролеће, кад није ни врло студено, ни врло топло.

Киша је врло нужна за животиње и биље; али ако киша врло дуго траје, онда неко биље

пожути, опадне или иструне. Особито кад воће цвета, велика киша онда врло шкоди. (Зашто?) У лето често дуго нема никакве кише и биље би се тада сасвим осушило, да место кише нема росе. Кад су ноћи тако хладне, да се и роса смрзне, онда се то зове мраз.

Маглу виђамо по подводним ливадама, као неке беле пантљичице, особито се то с вечера виђа. Кадгод се види на врх брега магла, па би човек помислио, да се пуши брег. Највише магле бива у јесен, да кадгод траје до подне, па богме и по читав дан је ваздух магловит.

Облаци, што носе кишу изгледају пепељасте, а облаци што носе буру, са свим црни. Човек се врло боји од тих црних облака, јер донесу кадгод тучу, град, те пропадне све, што је изникло. Кадгод се провали облак, те онда киша лије као из кабла; реке и потоци се препуне водом, те изађу из свога корита и полију све у наоколо.

Уз кишу, долази муња и гром. Чудновато је човеку, кад ноћу почне да сева и пуца, па богме ни дању није пријатно, кад гром удари. А снага му је ужасна, човека или живинче на мах смлати, а дрво расцепи на хиљаду парчета; па запали и кућу. Није чудо што се многи боје од грома; али поштен човек не треба да га се боји и да се крије од њега, јер га може свугде дочепати, а после гром обично удара у воду, у високе стене, дрва и здања, зато се не ваља никада сакрити под дрво, ако грмљавина човека на путу застане.

Грмљавина обично бива у лето, а снег у зиму. И снег долази из облака, само што се пара

не скупи у капље, него у ситне мехуриће, па тако пада доле. Кад започне пролеће, лед и снег почну се топити, буде вода из њих. Лед на води пукне, те велике санте пливају низ воду. Али ноћу је још тако хладно, да се блато на сокаци смрзне. Ако мраз још доцније падне, онда опари све цветове и све што је тек изникло.

Сваки човек моли од Бога онако време, како би он хтео. Путник жели лепо време, сејач кишу; а жетеоци желе да буде увек топло. Али Бог уреди онако, како је најбоље.

Има људи, који унапред знају, претскажу' како ће време бити; погдекоји, који пишу календаре, кажу и дан, кад ће овако, кад ће опет онако бити. Така пророчанства не вреде много. Додуше по нечем се може познати време, и онда је добро кад је човек искусан и учен, али богме превари се човек и ту. Изгледа и свак мисли биће лепо време, кад оно пљусне киша, јер човек не може никада сазнати божанске тајне путеве.

51. Дани пролазе.

Бери руже док с' у лепом
Цвету налазе,
Употреби мудро дане,
Дани пролазе!

Ради вредно, ко зна какве
Беде долазе,
Не кради ми божје дане,
Дани пролазе!

Ко ј' одлаго све на сутра
Часи одоше,
Љуто каје дангубице
Дани прођоше!

52. Како је постало оружје.

Људи су рано осетили, да им је нужно оружје. Или се је ваљало бранити од хрђавих људи и крвожедних зверади, или баш уловити што, да се човек храни. Прво оружје беше стрела, па и дан данас има народа, који само стрелу употребљују. На прутућ су испрва метали оштрљасту кост или камичак, тек после су употребили гвозђе. Два краја од полукруга, што чине стрелу, завезана су неком жицом; тетивом, та жица се повуче натраг, затегне, те после избаци прутућ. Дивљаци, особито црнци су врло вешти у стрељању, да нападају најјаче и највеће животиње. Врх од стрела умоче у отров, што су га исцедили из разних биља, те така отрована стрела зацело убије, ако само погоди.

Пушку су почели људи употребљавати пре 400 год, онда када су пронашли и барут. Испрва су ватром подпаљивали пушку; турали су горући витуљ у одушку. После је дошао кремен; т. ј. кад запне пушку, нанишани, па одадне, кремен што је у петлу, падне на оцило, варница севне те падне у барут, запали га, и пушка пукне. Таквих кремењача има још и сада. Но сада се већ употребљују пушке са тако званом „капицом“, на коју падне петао, те ова пукне и запали барут. Али у најновије време су пронашли пушке острагуше или иглењаче које се састраг пуне, и неке пиштоље, најмање са шест цеви, које су напуњене барутом и танадма, па окрећући се, могу свих шест цеви једно за другим да опале, и то за тили часак.

Много су људи главу лупали о томе, док су овако оруђе пронашли. Али је добро, што има људи, који непрестанце мисле и раде на томе, како би се све љуцке справе, што их до јако имамо, могле са свим усавршити.

53. К р у ш к а.

Крушка је једна од највећих и најлепших воћака. Главни корен дубоко је у земљи, а ситнији су се раширили на далеко. Стабло јој је лепо, високо и чврсто, а грање је дебело и лиснато.

Кора је у крушке обично љускава. У почетку пролећа почну гране да пуне, све већа и већа, док се из њих не развију цветови, а из мањих пупа изникне лишће. Неко време цвета крушка, док се напоследку сва не оспе лишћем. Цветови почну опадати, а на њихова место роди крушка плод.

Гране су тада препуњене ситним крушкама. Али од тих крушака много иструне или опадне, али увек остане онолико, колико их дрво може заранити. Бива да се гране савију од тешка терета, па их човек мора подупрети или с јачим гранама свезати, да се не пребију и да не опадне плод.

Кад су крушке сазреле, онда се беру. Крушке се једу и пресне или се укувају; на много места, где не роди винова лоза граде вино од крушке или јабуке.

Велика и плодна крушка је право благо за земљоделца, јер му троструко наплати негу и труд.

Дубоко у јесен почне лишће да опада. Дрво остане напослетку голо и празно. Али искусни земљоделац још у јесен позна по цветним пупама, хоће ли крушка и до године добро родити.

Док траје зима, стабло и грање јача и прикупља нове силе за пролеће.

Погледајте само какву велику крушку.

Каква је то божанска снага у природи! Посејеш ситно семе у земљу, па из тога семена изникне слабо дрвце за неколико година. Човек негује то дрвце као своје чедо, накалами га добрим плодом, привеже га за наслон, да управо расте. Прође богме неколико десетина, 30—40 година док крушка порасте као храст, те после стоји управо, као јасан сведок божије величине и милости.

Ако се крушка не повреди и добро стоји у земљи, доживи стотину и више година.

И кад се већ и гране осуше, те не вреде ништа, а стабло остане здраво и јако, онда човек потсече гране, те почну из нова да расту и крушка као подмлађена још много година тера богата плода.

54. Прича од дрвцету.

I.

У шумици дрвце стоји
Танко зелено,
На њему је место лишћа
Лишће иглено.

Дрвцету је то одело,
Ружно, немило,
Од жалости и од стида
Вако тужило:

Моја браћа у шумици
Лишћем трепећу,
А ја само бодљикаву
Носим одећу!

Па се лишће Богу моли
Да се смилује,
Па да њему ноћу златно
Лишће дарује.

Ноћца смрче, дрвце заспа . . .
Зором урани
Кад' ал њему златно лишће
Трепти на грани!

Сад се нато златно дрвце
Гордо укочи,
Подсмева се и руга се
Сваком у очи.

Али дође неки путник
Човек бркати,
Па дрвцету златно лишће
Сасвим омлати.

II.

Голо дрвце опет моли
Срцем смиренным:
Заодени мене Бого
Лишћем стакленим!

Ноћца смрче дрвце заспа...

Рано урани,
Кад' ал' сутра стаклено му,
Лишће на грани.

Сад стаклено дрвце опет
Главу укочи,
Па опет се браћи руга
Сваком у очи.

Ал заљуља вихор ветар
Дрвце малено,
По трави му прсну, звекну
Лишће стаклено.

III.

Голо дрвце опет моли
Срцем смиреним:
Заодени мене Бого
Лишћем зеленим!

Ноћца смрче, дрвце заспа...
Рано урани
Кад ал сутра зелено му
Лишће на грани!

Не мирује зелен дрвце
Већ се поноси,
Браћи својој бодљикавој
Љуто пркоси.

Али дође једна коза,
Коза брадата,
Па забрсти зелен лишће
Све га валата.

Празно оста зелен дрвце
Голо у пољу,
Па се јада, оплакује
Своју невољу.

Другови се њему смеју
Што је сакато,
Са лудости остануло
Голо голцато!

* * *

Дрвце жали што је било
Лудо хитлено,
Бога моли а за старо
Лишће иглено.

Где како је дрвце зором
Опет весело,
Преко ноћ му нарастело
Лишће иглено.

Не верујеш драги брате?
Дођи па види,
Да се дрвце више свога
Лишћа не стиди!

55. Дуго време.

Милутин. Бога ти Милоше шта си јучер радио по вас дан?

Милош. Тако ми је дуго време било, да сам мислио полудећу.

Милутин. Дуго време? Та за Бога, како човеку може бити време дуго?

Милош. Е па био сам сам самцат код куће.

Милутин. Ти мора да си слабо дружеван дечко, да кад ти је твоје друштво досадно.

Милош. Али како ће да ми прође време, кад несам никога имао уза ме?

Милутин. Али ко би опет тако харчио то скупо време. Та ништа не пролази тако, као време; док се осврнеш а ти си већ близу гроба, пожури дакла те употреби то драгоцено време, јер само једном се живи.

Милош. Та то је свелепо, али кадгод чисто мили то време.

Милутин. Наравно кад незнаш да га употребиш.

Милош. Е па дедер кажи ми шта да радиш, кад седиш сам код куће, па невидиш друго до четири зида и ништа ми се не мили?

Милутин. Приони мало.

Милош. Јест, кад ми се ништ не мили.

Милутин. Почни само, па ће одмах ићи. Наравно сваки почетак је тежак. Али дурај! Што више радиш, тим боље иде. Напоследку радња постане права сласт; јер човек се ничему не радује тако, него кад је обавио свој посао. Душа ти се смеје, одмах си задвољнији и мирније и слађе се одмараш, те прикупљаш нову снагу.

Милош. Хвала ти брате на добром савету; покушаћу тако, како велиш.

Милутин. Досадност то је као неки зао дух; радиш ли, онда га можеш отерати. И као што рекох, сваки је почетак тежак, а на муци се познају јунаци.

56. П о с л о в и ц е.

Добар поп до смрти се учи. Добра овца много не бљеји али много вуне даје. Док се човек сам не осрамоти, не може га нико осрамотити. Док је дрво младо дотле се и савија. Док је Бога и добрих пријатеља не треба се ничега бојати. Дрво се на дрво ослања а човек на човека. Дваред премисли шта ћеш једаред рећи. Добра мисао не треба много речи. Доста је онај богат ко ником дужан није. Дваред греши ко се грехом хвали. Добро семе брзо никне. Добра је књига најбољи друг. Добар наук злата вреди. Добар је слуга големо благо. Жив ће човек све научити. Жив човек свашта дочека. Живи просто, доживећеш до сто. Желиш ли пријатеља попустијај. За злато хрђа не пријања. Зрно до зрна погача, камен до камена палача. Злато се ватром куша. Зао савет готова несрећа. Залуд крава музлицу млека даде, кад удари на ногом превали. Зло добра донети неће. Зло је ко не зна а учити се не да. Зло почето, горе дочето. Захвали се на љубави ма најмања била. Завист сама себе коље. Злоба једе душу као хрђа гвозђе. За добродооба старај се за зло. Игра Рајко свакојако, па најпосле наонако. Избирач нађе отирач. И змија је лепа али је зла. И вода зубе има. Измери једнако да је мило свакоме. И поп је ђак био. Изитиће дело на видело. Има и дувар уши. — И потура је новац. И сутра ће дан бити. И песак воду поније али плода не донесе. И у шали се може истина рећи. Из

мале варнице буде велика ватра. И лагано идући дође се до цели. Какво семе посејеш, онако ће ти жито и нићи. Ко другоме јаму копа сат ће у њу пасти. Ко пита не залази. Ко рано устане вас дан му добар настане. Ко старо не крпи, ново не носи. Ко хоће вредну чељад нек је увек уз њих. Кад старац беседи ваља оба уха отворити. Ко је рад да у старости отпочине, ваља у младости да ради. Ко хоће да сачува здравље за старост, нека га за младости штеди. Ко што не разуме, онога нека се махне. Ко је здрав незна колико је богат. Ко сирوماху позайми од Бога камату прима. Ко своју земљу ради неће трпети глади. Ко сваког дана помало добра научи, за кратко ће време гомилиу га знати.

57. Човек и животиња.

Животиња живи у својеволно се креће; утолико је и човек животиња. Али је опет зато велика разлика међу обојицом. Човек не само да се слободно креће куда хоће, но и ради слободно, по својој вољи. Човек осећа кад га заболи, кад се страши, брине и радује; и животиња се радује и осећа бол. Има животиња, које могу да саопште другоме оно што осећају; на прилику, пас се радује, кад види свога госу, а цичи, ако га је други пас угризао. Јест, али и човек уме да саопшти оно што осећа, јер уме да говори.

Човек иде управо, може главу да уздигне и на све стране да гледи; животиња гледи у земљу

и не може да гледи горе у небо. Човек чује, види, омирише, окуси и опипа; то и животиња може; шта више нека животиња још боље чује и види, него ли човек.

Јест, али човек зна, да су му очи зато, да њима гледи, уши да чује, нос да мирише, језик да окуси. Човек добро зна, да му свака честица у телу осећа; а животиња незна то.

Ја и као дете умем да мислим; ја измислим, на што је камен, гвожђе, жито и воће; ја могу помислити, зашто ми ваља прилежно учити и добро се владати.

Ја разумем, зашто је то све тако; разумем, нашто су прозори на кући; разумем нашто врата; зашто ваља човек да ради; и зашто лењивац пропада у сиротињи.

Ја разумем, зашто је зими све празно, те нема цвећа у врту, а хране у пољу, као у лето и у јесен.

Ја увиђам зашто не могу увек оно радити, што би хтео; увиђам да треба да слушам и волим своје родитеље, свога учитеља и паметније људе од мене. Ја увиђам, да пећ не може бити од дрвета.

Ја опажа да столови и клупе личе једно на друго и могу да просудим у колико личе, у колико се разликују једно од другог.

Ја се врло радујем и врло сам захвалан милостивом творцу, што ми је толико способности даривао. Ал' ћу и да употребим то!

58. Три питања.

Зашт' два ува да имамо
А тек једна уста само?
»Више слушај — мање збори
»Зато творац тако створи!«

Зашт' два ока да имамо,
А тек једна уста само?
»Мудар човек више гледи
»Ал' о свачем не беседи.«

Зашт' две руке да имамо
А тек једна уста само?
»Више ради — мање једи —
»Мудро творац све уреди!«

59. Паметна девојка.

У некога млинара беше врло вредна и мудра ћерка, да се чуло на све стране. Чује то и краљ и поручи јој, да на тавану има лана од сто година, да му испреде свилени конац отуда.

— Девојка поручује, има она стогодишњи колац, нека краљ направи отуда златно вретено, онда ће да опреде, јер тек неће искати, да свилен влак опреде на дрвеном вретену.

Допадне се краљу одговор; опет поручује, да има на тавану пробушен крчаг, нека га закрпи. — Девојка поручује, нека краљ окрене крчаг с налича, јер ко је још видио, да се што крпи с лица.

То се још боље допадне краљу. Сад јој опет поручи, да дође девојка к њему, али тако, да опет

не дође; нека га поздрави, кад преда њ дође и нек' га не поздрави, — нека му донесе поклон и нек' га не донесе. — Давојка измоли у свога оца магарца, па узјаши на њ и тако пође краљу... Код куће је голуба ухватила, превалила сито преко њега и понела га уза се. Кад изиђе пред краља не рече ни речи, него се поклони и пусти голуба испод сита. Ето тако је ишла и није ишла, поздравила га је и није га поздравила, однела му је дар и није му однела.

60. Девојка и сунце.

Девојка се сунцу противила:

- »Јарко сунце лепша сам од тебе,
- »И од тебе и од твога брата,
- »Брата твога, месеца сјајнога,
- »Од сестрице, звезде преходнице
- »Што преходи преко ведре неба,
- »Као пастир пред белим овцама!
- Јарко сунце Богу тужбу дало
- »Што ћу Боже, с' проклетом девојком?»
- А Бог сунцу тихо одговара:
- »Јарко сунце моје чедо драго,
- »Буд' весело не буди љутито
- »Лако ћемо с проклетом девојком:
- »Ти засијај преплани јој лице
- »А ја ћу јој худу срећу дати
- »Сећаће се ком' се противила!»

(Народна).

61. Загонетка.

Под храстом седела је малена бубица, радо би загризла у зелено лишће. Спреми се на пут и целу ноћ је полако горе пузила баш четири рифа. Други дан је бубица опет пузила, до два рифа али на траг. Тако је прилежно путовала, и за девет ноћи стигне баш на врх, где се настани. Е сад читаоче кажи ми молим те: колико је висок био храст?

62. Ливада у пролеће.

Кад настане пролеће и ливада мења своје суро зимње одело. Заогрне се лепим зеленим ћилимом, по коме се шарени лепо разно цвеће.

Првих пролетних дана истиче се из зелене траве лепи новчић, не потраје дуго ето ти за њиме и тарчужак са својим маленим торбицама, и обични гладуш. Где је ливада подводна, тамо цвета обична режуха — а сви се су заодели белом одећом. — Још мало па ће доспети и жуто цвеће, испод цбунова на далеко ће се видети зечији мак, по мочарном месту цветаће жабњак, а по зеленој бари њињаће се локвањ. За њима долази шарено цвеће не знаш које је од кога лепше, ту ти је дивији кисељак, ту ти је бодљикава дикица. Мало затим процветаће црвена детелина, подигнуће своју малену главицу жутобели прстенак а уз њега старији брат му воловско око, а изнад свију се издигао као неки стражар, велики чкаљ са својим црвеним цветом.

Тако мало по мало озелени сва ливада, и трава нађика и сили се у цвет. У овом зеленом малом свету свуда је живот. У зеленом хладу цвркуће у оближњој шуми тма птица, звижди кос, прижељкује славујак. Изнад ливаде диже се под небо шева, весело кликћући своју умилну песмицу, а по травици зује челице и цврчи по-пац. По потоку трчи и клима репом говедарка, на чкаљу се љуља чешљуга. Весела деца скакућу по ливади, девојчице плету венце, а дечаци вијају лептирове.

Но када сунце клоне своме заходу, издиже се над ливадам танак вео као лака магла. Све што је живо умукне, спрема се да почине.

63. Слава прамалећа.

Зелени се ливада
Пуна шарног цвећа,
Осуле се лепим цветом
Воћке и дрвећа.

По дивноме плавом своду
Где сунце се шеће,
Из крунице у круницу
Челица улеће.

По травици поносито
Бубице се шећу,
А тичице певајући
Ливаду прелећу.

Лептири се предивају
У шареном сјају,
Вијају се, мотају се
По зеленом гају.

На брежуљку поточића
Јагањчићи блеје,
Поскакују потркују,
Ни бриге им неје!

Но бога вам што дођосте
У зелено поље?
Те играте, те певате
До милене воље!

»Ми дођосмо да слаavimo
 »Славу прамалећа,
 »Скуписмо се сви заједно
 »Да је радост већа.

»Ми певамо, ликујемо
 »Песму прамалећа
 »Певни и ти с нама брате
 »Да је слава већа!

* * *

Лахорићи чили лаки
 Пољуљују гране,
 По ливади по шумици
 Хори се певање!

64. Пчела.

Пчела не воли да живи усамљено као нпр. царски орао. Ова тица живи усамљено на највишим стенама, не трпи поред себе ни своју родбину, а мала пчела има родбине на хиљаде, па се спет зато лепо слаже у уској кошници. — Има доста животиња, што живе дружевно, али ни једна нема такe престолнице као пчела. Још кад људи несу ни помишљали на краљеве, пчеле су већ имале, ако не краља, оно своју краљицу матицу, која још и дан данас у кошници седи на своме престолу. А богме познаје јој се, да је краљица, јер је с читавом главом већа од осталих, па кад излети из кошнице, за њом лети читава пратња. — У тој пратњи су мужјаци, пчелци; нешто мало су већи од пчела раденица, глава им је чупавија, немају жаоке и не раде обичне послове. — А вредне пчеле — као верни поданици врло воле своју краљицу. Кад краљица умре, утине, сви тугују, а ако се не нађе нова краљица, тада им је туга бескрајна.

Нема државе, где нема закона; па и вредне пчеле имају својих закона. Ти закони несу написани, нити их учи кака учена глава, па их опет зато све пчеле знају. Најглавнији су им закони: ред, чистота и радња. — И људи би се могли угледати на пчеле.

Становници кошнице подељени су на неколико разреда. У највишем разреду је сама матица, нико више, после долазе пчелци, или трутови а затим пчеле раденице, од којих има највише. То су најмање пчеле, ал' највредније.

Тек што се роде, одмах се прихвате посла, па ти тако лепо раде, као каки маторци, као да су бог те пита колико учили. Свој алат увек носе уза се. Грађа им је за зидање прах са цвета, а то им је увек при руци. Цело тело па и очи су им пуне ситних длачица, па кад се завуку у цвет, цветни прах се залепи за те длачице. — Чим се извуку из цвета, они шчисте тај прах са себе с неким четкицама, што их имају на ногама, после спредњим ногама претворе тај прах у мале круглице, наместе их међу стражње ноге, па терај кући. — Од тога праха у круглицама граде своје ћелијице, као неке одаје од воска. Од тога праха не би било никада воска, кад пчеле не би имале воштану творницу и то свака у своме трбуху по једну. Те круглице прогутају, те им после капље из тела сам восак. Тај восак опет претворе у мале круглице и од њега граде оне спретне ћелијице. За тили часак ето стотина ћелијица; ал' се то и ради од јутра до мрака, као у каквој творионици; свака ту има свој посао; једна донаша цветни прах, друга капље воска из

себе; једна зида, друга углађује зидове, па је на мах готов читав град од саћа.

Један део ћелијица у саћу употребе као магазу за храну, те товари у њу мед за зиму. Мед језиком посисају са цвета, скупе га у медној торбици, што им је у телу унутри, па га после на уста капљу у ћелијице. Кад је ћелијица пуна онда је запуше с воском, да не падне прах у њу. Како волимо цвеће и цветове. Често им се дивимо красном шаренилу и умилном мирису; пчела се зими и лети храни од њих, и ми опет зато добијемо, што је наше.

У кошници су не само магазе за храну, него и за плодење. — По реду стоје мале избице на шест угла, у којима се пчеле роде и расту. И за нове пчелце има неколико избица, само што су ове мало веће. Краљичине дворкиње имају такођер своје дворове, додуше мале, ал' су сасвим угледнији од осталих избица т.ј. несу ћошкасте, него округли и највећи, како им приличи.

И сама матица најволије да је тамо, где су младе пчелице. Поносито шеће међу њима са својом пратњом; разгледа све избице, и чим је која празна, одмах снесе јаје у њу. За два месеца може да снесе до 12,000 јаја, те је тако матица једина мати у целој кошници, јер нити пчелци, нити пчеле раденице могу да сnose јаја. За неколико дана изађе из јајета мали црв, и пошто тај црв није тако окретан, да се одмах сам храни чим се роди, то га пчеле раденице нагледају и онде у избици хране. Тачно после осам дана пчеле воском зачепе избу малог црва; ал' црв је већ дотле порастао, па није спао на њихову негу.

Ту се усамљени црв онда очаури, од прилике после тринаест дана пробије своју чауру и воштана вратоца на изби, и као млада пчела дође међу остале пчеле. Родбина га врло љубазно дочека. милују и тепају јој са шареним цвећем; неколико пчела поспреме јој остављену избицу, а нова пчела одмах се лаћа посла.

Нађе се кад и кад, да когод походи кошницу на прилику миш, мољац или стране пчеле; али ни један од тих не иде њ добра ради. Миш би да му је мало слатка меда; мољац хоће да ту наслаже своја јаја у саће, да му млади имају шта лизати; а стране пчеле хоће да поробе целу кошницу. — Пчеле то све знају, па наместе чуваре на уласку кошнице. Па ако се опет која од њих поткраде унутра, а онда јој не дају мира дотле, док је или не потамане или не истерају на поље. Ако је утуку, онда је с великом славом носе на поље. Убојно оруже им је жаока, која врло оштро бode. Пусте они своју жаоку не само на непријатеља, но кад и кад и једно на друго.

Концем лета прегледе све, па излишне пчеле потамане, наравно пре свега лење пчелце, да кад и кад читава хрпа мртвих пчелаца лежи пред кошницом.

Па и матичине госпођице несу ван опасности, чим порасту као велике матице. Јер много матица тако би наплодило кошницу, да не би сви стали у њу, или би зими поскапали од глади. Не једна матица мора да остави стару омиљену кошницу, па да тражи нову постојбину.

Једног топлог јутра крене се стара матица на пут, па ако која пчела хоће за њом, она јој се

придружи. Та велика сеоба зове се ројење, а насељеници рој. Млада матица остаје у кошници са новим ројом.

Кад започне зима пчеле се смире и затворе у своју кошницу. Ако зима није здраво јака, онда још издрже, ал' иначе на великој цичи помрзну сасвим. Зато људи чувају своју кошницу од зиме. — Замириши ли на ново пролеће, опет почиње радња; не маре они што им од прошле године није ништа остало. Та они воле да зидају, и цео свој век проведу у томе. Наша кошница доноси нам на годину 3 фунте воска и 30—40 фуната слаткога меда.

65. Ч е л а.

Чим се роса са цвећа осуши,
Мала чела лака крила пружи,

Обилази мирисаво цвеће —
Час по гају — час по пољу леће.

У пехаре завирује — гледа,
Не би л' у њим' нашла мало меда.

»Нек је мало« — тако чела зуче
»И хрпа се од зрна навуче!

Ала мудро мала чела ради,
Од ње с' учи ти лењивче млади!

66. Шта каже челица.

Кад би она чела мала
Као људи зборит знала,
Рекла би нам: Дивна чуда,
Међ људима сила луда!
Многи раде тек од беде,
Дембелишу, ваздан седе;
Ја загледам цвеће разно,
Па обиђем што је празно!

Па та кавга, па та свађа —
А јоште се зову браћа!
Ко с' за правду храбро бори,
О том други ружно збори.
Кошница је мала, тесна
Ал је у њој дружба свесна;
Код нас дивна слога влада,
Где ње нема — ту се страда!

67. Новчић по новчић па ето фторинта.

У нашем селу живи један старац; цело село га не зове друкчије него: Чича Мија.

Мој чича Мија био је пре сеоски кнез, но се захвалио на томе, па сад не ради друго, него тумара час овамо, час онамо и свугде даје паметна савета.

Једном дође Чича Мији његов млађи брат у походе, потужи му се и заиште да му позајми сто фторината. Чича Мија је добар човек био па му одмах изброји новац. Брат почне да купи новац, ал' један новчић падне случајно на земљу.

Чича Мија се сагне да подигне новчић, а брат ће му рећи, да се не мучи бадава због једног оклепаног новчића. Ал' се на то Чича Мија расрди, покупи свој новац, па га тури онамо, одакле га је и извадио, а свом брату одговори, да он богме неда у зајам ни паре таком човеку, који један новчић не поштује, јер новчић по новчић па ето форинта, па после како би он њему могао вратити толики новац. Брат покуњи нос па оде без новца кући.

Тако је радио Чича Мија а ја велим, право је имао, јер не би више видио свога новца.

68. П а у к.

Паука свако мрзи; има их који се боје од њега, јер је паук врло смешно створење, а богме и није штетна животиња. Паук на прилику има не два, но осам очију. Е па није ни чудо, што одмах опази муву, кад се уплете у његову паучину! Јест ал' мува има још више очију, па опет зато лети лудо умрежу. Из тога се види, да није доста само видети, него треба имати нешто и у глави, ако човек хоће да прокопше. Како су фини и танки кончићи у пауковој мрежи, и учени људи веле, да се ти кончићи, што их једва видимо слободним оком, састоје још из много, врло много кончића. Како постају ти кончићи? Паук има у своме телу по шест жлезда, из којих у један мах пушта конце; али свака жлезда има по хиљаду ситних одушака. Па кад паук пусти конац, онда ту свега има шест хиљада кончића. Сад већ мо-

жемо разумети, одкуда је конац тако јак, да паук, било да је како му драго време, сасвим мирно шеће по њему. Сад чему да се чудиш или тој чудноватој животињи, ил творчевој мудрости, који је толико чуда потрпао у тако мало тело.

То је све лепо рећи ће когод — ал' је паук отрован! Па зато га тако и тамане, само кад га дочепају. Али одкуда је паук отрован, је ли когод до сада умр'о од њега? Прича се, да људи у Азији и другим крајевима света, мажу паук на хлеб, као масло, па га тако слатко поједу. На здравље им било!

Паук се не стара ни закога више, но само како себе да одржи и захрани, па зато и не дира никога. Па што хвата онда муве? Тако је! А зар човек не тамани толико невиних животиња, и красних биља, само да се захрани хлебом? А паук и ако тамани муве, опет је зато врло корисно створење; па ван несносних мува, похвата још толико комараца и свакојаких шкодљивих бу-бица. Па зар то није велика добит за нас?

Једном је неки сужањ тако припитомио паука, да су постали два најбоља пријатеља. Је ли сужањ само проговорио, паук се на мах појавио, те тако бедном сужњу брзо протекоше дуги и несносни дани; али бездушни тавничар опази то, те убије паука.

Неки други сужањ је опазио, да пауци тачно претскажу, кад ће се променути време. Видио је, како су се пауци једном приликом сви скупили и радили; другом приликом не виде ни једнога од њих; час су вредно радили, час опет споро. Час су пуштали дугачке конце, час кратке, час на

близу, час опет на далеко, тако да је по њима тачно могао знати, какво ће време бити: ветровито или кишовито, топло или хладно.

Па и паучина је корисна ствар. Ако се посечемо, те метнемо чисте паучине на рану, крв и бол престане. Али треба пазити, да паучина није прашна и прљава; јер онда рана може још већма да се позледи.

По различитој пауковој мрежи може се видети, да мора бити много врста од паука. Има таквих, што не пуштају мрежу, него у трку хватају свој плен. У пролеће или на крају лета можеш опазити како са дрвета, цбуна или стреје у ваздуху висе тушта кончића од паука. Пре људи несус знали, одкуда је то; сада се зна, да те кончиће пуштају неки ситни пауци. Колико мора бити тих малених паука!

Има и отровна паука; па кад угризе, човек може да умре од тога.

У топлијим пределима јужне Америке налази се паук приличне величине; тај паук не хвата муве и бубице но мале тице, и кад их укеба, одмах их угуши и исиса им крв.

Шта је сад чудноватије! или велики паук или мала тица?

69. О б а д.

Обад коњу не да мира
Жаоком га оштром дира,
Расрди се добри дора,
Осветит' се за то мора.

Па се бесно ногом вура,
Ал' му обад вели: >Дура!
>Зар не видиш луди побро,
>Да ја летим врло добро?

»Копитом ми не нахуди,
 »Зато мало тишиј' буди,
 »Хоћеш мира, а ти моли!«
 Тада дора гњев утоли,
 Замоли га да се мане,

А обад му зборит' стане:
 »С благости ћеш боље проћи,
 »Лепом речцом даље доћи.
 »Виш и ја ћу сада стати
 »И одмах ти мира дати!«

70. Д у г а.

Знаш да сте у лето после лепе кишице видели шарену дугу. Горе је румена, понда жута, зелена, плава и како год хоћеш.

Напуни чашу водом, намести чашу на табак беле хартија и то на сунцу, и гледај ште се види поред чаше? Или погле на точкове у воденици, кад сунце сија: како се лепо виде свакојаке боје на точковима! Дугу ћеш увек онде видити, где се сунчане зраке одбију од водених капљица, и скупе у разне боје; дуга није ништа друго, него преламање сунчане зраке на кишним капљицама облака.

Ко би веровао, да онде, где крај од дуге приспе на земљу, има златних чинија; или да дуга увлачи воду из реке, мора у облаке.

Само будале могу веровати, кад се когод провуче под дугу: да ће од мушкарца постати девојка или од девојке мушкарац; можеш ићи колико хоћеш, па нећеш никада стићи дугу, јер то је појава, што се свугде види. Кад је сунце мало на више, онда је круг дугин мањи; а кад је сунце на ниже, онда је дуга обично већа и удвојена, и горња дуга је мирна али блеђа.

Кад у староме завету читамо, да је Бог после потопа пустио дугу као знак мира, онда ту подразумевамо, да је сунце почело сијати, те се направила дуга и Ноје држећи да је то знак, да ће киша престати, благодарио је Творцу на томе.

71. Племенито пожртвовање.

Кад је велики краљ Људевит у напуљској војни хтео да пређе неку реку, одјахао је сам до реке и затекао је онде неког младог витеза, где поји свога коња. Краљ ослови витеза: „Дед јуначе, уседни на коња и запливај у воду, да видим колико је дубока!“ Витез одговори: „Господару, ако ме зграбе брзи таласи?“ „Не бој се ништа, но запливај“ одговори опет краљ. Млади витез за тили час скочи са коњем у воду, али га таласи одмах свале са коња. Час је изашао на површину, час је опет потонуо. Краљ да спасе младога витеза, појури с коњем у воду, али и њега свале таласи. Заборави на свој живот, него шчепа давећег се витеза, те га сретно изнесе на обалу.

72. Н е б о.

Гдегод стојимо свугде виђамо небо над собом. Раширило се над нами до недогледа и чини нам се да у даљини додирује земљу. Али ако одемо донде, где мислимо да је крај небу, и тамо је тако исто високо, тако исто плаво, као што је свугде, на свакоме месту. Облаци често покрију

небо сасвим или од чести, да кадгод не видимо ама баш ништа од небесног плаветнила. Ретко бива да је небо сасвим ведро, увек се нађе по којој облачак на њему. Дању видимо ван облака сунце и блеђани месец, а ноћу месец и звезде, у пуној сјајности својој. У сунце не можемо да гледимо, јер нам засену очи, а месец и звезде посматрамо дуго, при лепом вечеру.

Сунце изгледа округло, као какав тањир и толико велико, као што је велик месец; а знамо тврдо, да је сунце округло као јабука и много веће него што је месец. Зато нам изгледа толико као месец, јер је у сто пута даље од нас, него месец. Сунце просипа светлост и топле сунчане зраке на земљу. Оно место, што осветли сунце кажемо на сунцу; а оно, куда не допру зраке — хладовина. Хладовина или сенка личи на оно тело, што је бацило ту сенку; али сенка није увек толика, колико јој је тело. Додуше сенка једне кругле увек је округла; али сенка од куле час је дужа час краћа од саме куле.

Сунце не стоји на једноме месту по вас дан. Видиш кад гране, понда иде све на више, па кад нам дође баш над теме, онда почиње да иде на ниже. Али не онамо, одкуда је грануло, него у противном правцу; на вечер сунце зађе сасвим. Она страна, где сунце гране зове се исток; где зађе запад; а где највише стоји југ. Исток и запад гледе једно другом у очи, пружиш ли десницу на запад, а левицу на исток, онда ти је пред лицем југ, а за леђи север. С јутра сунце гране на истоку, а с вечера зађе на западу, у подне стоји на југу, на северу се никада не види.

Кад сунце гране, сенка пада на запад, а кад зађе, сенка пада на исток; у подне баш на северу стоји. Што већма сунце стоји на више, тим је краћа сенка, а што већма стоји на ниже, тим је дужа сенка. — Били ми могао казати, кад ти је сенка најкраћа? На вечер је сенка једног детета дужа од куле.

Кад сунце залази, онда небо на западу поцрвени, и то се зове вечерња румен. Кад сунце гране онда је небо на истоку исто тако румено, и то се зова зорина румен. Међу даном и ноћом је сутон. У сутону се не види добро, па ко онда чита, пише или риса, дакле напреже своје очи, тај ће имати слабе очи догод је жив. — Има животиња, што се крећу тек у сутону као нпр. слепи миш и совуљага.

Је ли сунце зашло, наступа ноћ и звезде излазе, најпре веће, онда мање, да их никада не можеш пребројати. Кад и кад изађе и месец и онда кажемо да је месечина. У месец можеш гледати и ако пажљиво гледаш у њ неколико пута, опазићеш да мења и свој облик и своје место. Час изгледа као чинија, час опет као половина од чиније. Да видимо шта је то. Кад се месец не види, онда велимо да је нов месец. Тај нов месец све пунији бива, док му десна половина не засветли. То је прва четврт. Тако је полако све пунији, док напослетку није сасвим осветљен, те сија целу ноћ и с јутра зађе на западу. То кажемо, да је пун месец. После све доцније излази, округлина бива све мања, док за недељу дана, није више него само половина. Али не као у првој четврти десна, него лева половина т. ј. рогови

су десно окренути. Тада изађе око поноћи и сија до зоре. То је последња четврт. — И та последња четвртина опада, док се за седам дана опет не појави нов месец. Месец је додуше увек на небу, излази онда, када и сунце, само што нам је обрнуо мрачну страну, те га зато не видимо. Те четири мене месеца бивају за $29\frac{1}{2}$ дана, дакле за месец дана.

Кад је пун месец, опажају се у њему час светлије, час мрачније пеге. Неки мисле да онда у месецу виде пастира где се наслонио на свој штап, или девојку, да преде. Али те пеге, то су брегови, долине и јазбине на површини месеца.

Ноћу хиљадама хиљада звезда трепте на небу, да је милина погледати. Гдегде су тако у често натрпане да им сјај изгледа као кака бела пруга; тако изгледа нпр. оно, што се зове кумовска слама.

Ми познајемо различитих звезда, има таквих које стоје на своме месту, а има таквих, које мењају своје место, то су оне звезде, што се зову креталице. А ко није видио звезду вечерњачу, одмах чим зађе сунце, или звезду зорњачу, што се сија у зору? Па како је добар Бог, када створи толико дивоте на овоме свету.

73. Шта је звезда?

- »Шта је звезда мила мати
- »Можеш ли ми то казати?
- »Да л' кандило вечна плама,
- »Да л' то ватра гори сама?

- »Да л' јањешце умиљато,
 - »Да ли сјајно суво злато?
 - »Да л' рупица мала бледа
 - »Да анђелче кроз њу гледа?
-
- »Знадем синко звезда што је,
 - »Та божије око то је!
 - »Кроз њу Бого гледа доле
 - »На онога ко га воле,
 - »Па то око чува, гледи
 - »Да те нико не повреди!
-

74. П а с т и р ч е.

У лепој дољи, окруженој високим брдима и густом шумом, чувало је младо пастирче своје свилоруно стадо. Место је било заиста дивотно, а дан прекрасан, да је деран од радости и милоте скакао и весело певао. Земаљски владар баш је неким случајем ловио туда, опази веселог дерана, позове га себи и запита: „Што је то, синко, те си тако весео и радостан?“

Деран није знао, да је он земље господар, те одговори: „Што не бих био весео, кад сам тако задовољан; та ни цар не живи боље од мене!“

„Доиста? — рећи ће цар — радо бих знао, шта све имаш?“

Деран на то одговори: „Сунце ме исто тако топло греје, као и мога цара; брдо и планина је и мени тако исто красна и зелена као и њему. Моје обе руке не бих дао ни за које благо, моје

добре очи не би могао ни сам цар исплатити. Ван тога, имам све што год ми срце зажели; јер не желим више, него што ми треба. Добро једем, љуцки се носим а новаца толико заслужујем, да тек изађем на крај. Е па има ли и сам цар више?“

Честити господар се насмеје, допадну му се деранове речи те му рече: „Тако је синко као што велиш и сад се бар можеш похвалити, да ти је сам цар дао за право. Буди увек тако весео и задовољан, као што си сада!“

75. Г л и с т а.

Да нема дуго тело, ја не верујем да би се могла ичим другим разметати; јер нема ни ногу, ни очију ни ушију. И уста су јој тако слабачка, да само мекану земљу и слабо корење може јести. Али поред свег тога опет уме да си помогне. Кад јој додија земља, она се на ноћ лепо извуче из своје рупе, ишчупа малу травицу и увуче је за собом у рупу, али само држак, јер је рупа врло уска и тесна. Кад тај држак почне да труне, глиста погризе оне прашне делове и међу тим траву све већма увлачи, да опет ново парче иструне за њу.

Глиста ти је чудна животиња, јер нема никаквих костију, као што имају сисавци и тице, него цело јој је тело склопљено из прстенака. Велика глиста има 150 до 160 таквих прстенака. Ма да глиста нема ни ногу ни крила, опет се зато креће, и то тако, да помоћу тих прстена

тело сасвим скупи, па га опет опружи. Зато се обично вели, мили као црв или глиста. Тамо где је то прстење тврђе, тамо је глава. Ако глисту пресечеш на два дела, онај део где је глава живи и на даље, а онај други део угине.

На кишу или ноћу измили глиста на поље, па ако хоћеш да таманиш глисте, а ти гледај пре зоре; јер ма да не виде, ни не чују, али потрес какав одмах осете те се повлаче у своју рупу.

Глиста не трпи велику сушу, нити велику зиму. С тога се у лето увуче у земљу 2—3 стопе, а зими до десет стопа.

Глиста се јако плоди; јаје јој је велико као пола зрна ражи, а снесе врло много, те их помеће и у чвор веже неким својим концем. Мала глиста, кад измили из јајета има само 92 прстена.

76. П е т а о.

У дворишту на седалу
 Пет'о лежи спи,
 Па он сања о јунаштву
 Што га почини;
 У сну снива ко да бије,
 Бојак јуначки,
 Надбио је душманина,
 Бежи колачки.
 Мило му је, и надиже
 Кресту велику,
 У сну викну, све се хори
 Кукурику!

Зора зори, данак веће
 Сњоро да руди,
 А пет'о се ко будилник
 Први пробуди.
 Помрчини он се чуди
 Па се шћућури,
 Па у мраку опет с нова
 Мирно зажмури,
 Живи снови задају му
 Бригу велику,
 Шију пружа подвикује:
 Кукурику!

Ал се нико још не буди,
Цело село спи;
Само пет'о што је будан,
Крв у њему ври.
Са седала доле слеће
Јунак немирни;
Окупио псето, мачка
Да их пробуди;
По свом двору подигао
Вику велику,
Из свег грла гласно поји:
Кукурику!

Зора свану, сунце грану
Маглу разгони;
Уранио и црквењак
Чујеш где звони!...
Људи скачу из постеље
Бакћу, клобоћу,
По дворишту беле коке
Шећу какоћу,
А петао на тараби
Стоји на тику,
Зажмурио да подвикне:
Кукурику!

77. С јутра богат, с вечера просјак.

Давно је било, тамо око 1535 год. два занатлије из вароши изађу на село неком богатом ратару, да купе хране код њега. У то време је била велика скупоћа и знали су да су у ратара пуни сви амбари жита. Хтели су да купе нешто жита, али ратар је тако скупо држао своје жито, да занатлије несу могле толико дати.

„Помисли само пријане — рећи ће они — како је добра ова година; за четири недеље ће на све стране бити богата жетва, жито ће бити јевтиније, па што чуваш своје жито?“ „Тако је — одговори ратар, лепа је година; али нека удари град или туча, пропало је све. Ја ћу да чувам своју храну, на добром је месту.“ Занатлије се тужно врате натраг у варош.

Тек што су код куће причали, како су прошли са ратаром, кад се небо натушти над оним

селом и гром удари у неку високу стреју. Амбар и кућа плану, а пред кућом кукаше несретни домаћин; то беше онај богати ратар — за један сахат постао је просјак.

А Бог пошаље лепу кишу на ратарски усев.

78. Рано рани.

Пробуди се
Утри очи,
Из постеље
Меке скочи!
Ластавице
Миле тиге,
Већ цвркућу
Летимице.
Па и шева
Већ те зове,
Да разгониш
Лаке снове.
Препелица
У глас виче,
На уранку
Пућпуриче.
Зора зори
Ено свиће,
Лепи данас
Данак биће.
Хај урани
Па устани,
Све то чека
На тебека!

Сунце плану
Па засветли,
По дворишту
Поје петли,
Па и голуб
Већ полеће,
Да уграби
Зрнце веће,
И пилићи
И петлићи,
Лаки тићи
Крилатићи
Потркују
И певају,
Чекају те
Изгледају.
Већем пуца
Бич кравара,
А дудуче
Рог свињара.
Хај урани
Па устани,
Све већ чека
На тебека!

Ко урани
Зором рано,
Сретан му је
Данак свано,
Јер са сваким
Послом ваља,
Добар газда
Да упраља,
Тек кад газда
Руком лати
Благослов ће
Бог послати!

Ко урани
Уграбиће
Сваког дана
По две среће.
Једну срећу
Здравља ради,
Другу срећу
Посла ради. —
Зато рани
Зором рано,
Док још није
Данак сван'о!

(Стеван В. Поповић).

79. Ж а б а.

Читава хрпа жаба се настанила у некој великој бари. Зими се завуку под лед, не једу, не дишу. — Ал' ево пролећа, лед им над главом пукне на хиљаду парчета, а жабе се буде иззимњегга сна и провирују главом на поље. Тице се већ гњезде, пастир већ тера своје стадо, а жабе крекећу од милине, те поздрављају ново пролеће.

Одмах првих дана почну да лежу јаја. Та јаја без љуске нанижу или их наслажу на гомилу, па тако положене на водене биљке. Из сваког јајета изађе по једно жапче. Вода му је колевка, а мајски поветарац дадиља; биљке га топло затрпају и повију. Па како смешно изгледа жапче. Мање је од лешњика, округло и црно, а на крају има дугачак, широк реп. Главу, врат и труп не можеш још да распознаш; само видиш му очи и

уста и са стране две мале шкрге, кроз које дише. Са својим репом добро крмани у води, те на све стране плива. Тек после му се полако развију ноге.

Сад му је већ лакше пливати. Шкрге се увуку, те жапче удише ваздух из прогутане воде. Најпосле израсту му и предње ноге, глава, труп. Што су му ноге јаче, тим краћи је реп и кад су ноге већ сасвим израсле, не стане репа и из жапчета буде готова и читава жаба.

До сад је жаба живела само у води, те се хранила које каквим ситним животињама. Жаба се зажели на суво, јер муве и комарци уму да лете, па би и жаба за њима. Досад је кроз шкрге удисала ваздух, што је у води, али чим ноге почињу да скачу, плућа истисну шкрге. Сад већ дише као и ми, и скаче толико, да може муву да упеца са цвета. При томе јој врло помаже језик. Напред у уста је нарастао, а остраг је слободан, па кад опази муву или комарца, она га шоши широким језиком, па га одмах стрпа у уста.

Жаба је врло жива и окретна животиња. У пролеће и лето натиче се, ко ће већма да крекеће. Најпре закрекеће жаба крекетуша најмања али најлепша од свију. Леђа су јој јасно зелена, трбух беличасто жут, са црним пегицама на страни. Обично седи међу лишћем, па ако сама не пусти гласа од себе, не можеш да је нађеш, тако се завије у лишће. Зелена жаба претсказује време. Кад је изглед на кишу и ветар, онда је чешће чујеш да крекеће. Али и то претсказивање не вреди много. За том жабом одмах крекеће крастава жаба. Ова је већа, жутоугасита,

с белим пегама, а на леђи с црним пегикама. Живи најрадије у врту те ту вреба бубе.

Зелена жаба последња крекеће, али тако јако, да се све хори. Највећа је међу свима; леђа су јој као трава с црним пегикама и трима жутиим пегикама; на трбуху је беличасто црна. Врло је халава: једе муве, бубе и пужеве. Врло добро скаче; кадгод на читав хват скочи у воду. Крас-тава и зелена водена жаба може се јести, особито су им стражњи батаци врло кусни, као пилеђији батаци.

Жаба није шткодљива, јер хвата све саме муве и комарце. Али хватају богме и њу, особито рода, чапља и друге мочарне тице.

80. К у к у р у з.

Међу биљем, којим нас је творац благословио, да се њиме хранимо, најважније су оне што се зову траве. Од других биља врло са разликују, али иначе врло личе једна на другу. У сваке те биљке корен је чупав, танак, чворовит и већином шупаљ као слама. Лишће што израсти дугуљасто је и оштро, а кад и кад тако оштро, да човек може да се посече с таким листом. Ове биљке немају така бојадисана цвета, као остале биљке, само нешто зелене траве има око прашника и око брашнавог плодника. Међу те траве спадају: пшеница, раж, јечам, зоб, пиринач, шећерна, трска и кукуруз.

Кукуруз је баш најлепши међу свима; додуше ми смо се навикли на њ, али у северним

земљама на много места краси кукуруз врт. Стабло му није празно, као у пшенице, и плод му није на врху, него међу лишћем.

Кукуруз је управо из Америке; у старије време, док несу Америку пронашли, кукуруз је био сасвим непознат. У Америци још и сада најрадије једу кукурузњи хлеб; гдегде расте 18 стопа у висину и једно стабло истера 800 зрна на клипу. С тога људи вољу кукуруз; не храни тако као жито, али више роди. У 16-том веку пренели су га Шпањолци амо.

Као свугде, тако су кукуруз и овде код нас неки немило дочекали а некима се баш допао. Ердељски сабор од 1686 године је наредио да сваки који сеје кукуруз плати шест фор. глобе. Док напослетку несу људи увидели, да је кукуруз доиста корисна ствар, те и га већма гајили. Тако је било испочетка и са кртолом. Сад се већ кукуруз сасвим одомаћио, те га сеју свугде, где роди пшеница и винова лозица; особито у Италији и Францеској. Од кукуруза, кад је у брашно самлевен, кувају се свакојака јела, мамаљуга, проја, пече се ракија. Кукурузовина је добра пића за стоку; а шапурине му добро гору.

81. В о з а ч.

Сарва! дарва! госпоцки волови
 Хајно крећте моји соколови!
 Пун нам месец с ведро сија неба,
 Воз још овај увести нам треба,
 Ноћ захлади, не бојте се зноја
 А за друго — биће брига моја!...

Шкрипте, шкрипте моја кола нова,
Са цркве вам одговара сова,
Попац зриче, возач позвиждује
Ко их слуша душа му с' радује.
Хајс севка! не забуњуј браћу
Сад ћеш добит једну уз кркачу!

Вашке лају, клепетуше звече,
У јарчини жабетине дрече,
Хајде рано! хајд' још мало само,
П'онда ћемо да се одмарамо!
Стухо! Стухо! плаир! Ето брата
Отвара нам од дворишта врата!

(Јован Суботић).

82. Јесу ли справе важне.

Ко је иоле мало промишљао о томе, морао је одмах увидети, да су разни алати врло корисна ствар за човека. Како ће ловац ловити без пушке, како ће ратар орати без плуга? Алати или справе обично се справе од гвожђа или челика; дакле пре свега нужно је гвожђе. Али гвожђе ваља копати из земље, претапати га, ту дакле опет ваља имати других справа зато, јер то неиде голом шаком.

Људи су прве алате градили од камена, од кости и од тврда дрвета. Кости и камен су дотле брусили, док није ваљао; дрво су цепали каменом, те су по годину дана радили само на једном алату, што би ти данас за два три дана саградили.

Ми можемо за готов новац купити већ готове алате. Додуше како где; има алата, што их ни за новац не можеш добити. — Ко хоће да издура у животу, ваља да зна градити алате, да олакша себи посао.

Робинзон не би никада издржао толико на голој ади, где га је ветар избацио, да није још из детињства био вештих руку. Сам самцат је био; морао је свашта сам урадити, јер би иначе умр'о од глади. А после био је у свачему вешт, па је лако издурао; невешт човек би морао пропасти у таком стању.

Па и последњи сељанин ваља да зна какав занат, а већином сељани и знају. Уму да оправе кола и плуг, чим им фали што; уму да зидају кућу, да набију кров од сламе, да оштре секиру и ножеве, да направе ограду, прошће и бог те пита шта све уму. Наши сељаци праве лепе ручне послове; плету корпе, праве дрвене судове, дубе корита, дељу кашике, па још других свакојаквих ствари; колико више би ваљало да уме онда изображен човек.

83. К о в а ч у.

Хој ковачу куцни боље
Да зајечи наковањ;
Гвожђе мораш покуцати,
Ако хоћеш што одањ.
Док је врело удри куј!
И чекићем покуцкуј!

У мех дувај, ватру пири
Да се гвожђе усија;
Са кљештама живо стегни,
Да се боље савија.
Док је врело удри куј!
И чекићем покуцкуј!

За раоник и секиру
 Треба добар јакн ков,
 Да се после не ругају,
 Ковач био хладноков!
 Док је врело удри куј!
 И чекићем покуцкуј!

Ко промерн, добро гледа,
 Ударац му згоди свак;
 Радња ће га оснажити,
 Биће снажан, биће јак.
 Док је врело удри куј!
 И чекићем покуцкуј!

Не плаши се труда муке,
 Нека с чела цури зној;
 Богато ће наплатити
 Увек честит пос'о твој.
 Док је врело удри куј!
 И чекићем покуцкуј!

У младости ко се мучи,
 У старости ужива,
 Добар ковач самом себи
 Добру срећу сакива.
 Зато удри, зато куј!
 Своју срећу покуцкуј!

(Стеван В. Поповић).

84. П о с л о в и ц е.

Ко не сеје он и не веје. Како ко живи онако и умре. Ко се на Бога узда не оставља га. Ко је мудар? ко од сваког учи. Ко је богат? ко је са својим задовољан. Ко је јунак? који своје слабости надбије. Ко много пита, много и научи. Како свој занат држиш, онако ће и он тебе. — Ко ништа не учи, није вредан да живи. Ко старости не поштује, није је вредан. Ко се беднику смилује, Богу у зајам даје. Лењом срећа не цвета. Лепо је сваком мило. Лете данци као река, а годишта као ништа. Лакиа је рана од мача, него од зла језика. Мати је човеку после Бога прва светиња на земљи. Материн благослов и божији све једно је. Материно име је свето и на небу и на земљи. Мирно срце Бога

моли а немирно сузе рони. Мрав и чела уче,
 како се тече. Мала руна велику лађу удави.
 Мали губитци кесу празне. Мали добитци
 кесу пуне. Мали потоци начине велику реку.
 Мељи док воде имаш. Мудар се са сваким наћи
 уме. На једанпут се раст не посече. Најпре
 скочи п'онда реци хоп! Није све злато што се
 сија. Не крије се поштење никоме. Нико не мо-
 же овог света у свачем срећан бити. Нема ти
 без матере добра на свету. Немој оно желети
 што не можеш имати. Не дирај у туђе, па
 неће нико у твоје. Најдаље се дође с правдом.
 Никад не може човек вве изучити. Најбогатији
 је онај који ништа не жели. Није богат ко
 много има, него ко мало треба. Нико није оста-
 љен био, ко се на Бога уздао. Нека свако испред
 својих врата чисти, па ће свуда бити чисто.
 Не почињи дела где се божјем благослову не на-
 даш. Не прође ни једно зло без казни. Не како
 ти хоћеш, него како Бог вели. На туђе ваља
 већма назити, него на своје. Не ваља свашта
 срицу примати. Не хвали дана пре вечера. Нема
 ништа скупље од времена. Не питај ко говори,
 већ шта. Неправедно тециво на треће колено
 не силази.

85. Птичија гњезда.

Птице праве гњездо, и у њему легу јаја и
 одрађују своје младе. Кукавица она однесе и
 метне своја јаја у туђе гњездо, да јој друге тице
 излегу и одране младе.

Ал' није свако гњездо једнако зидано, ни на једном истом месту. Ласте праве гњездо под стрејом од блата, водене тице од трске и траве, мале тице певачице од маховине и корења међу грањем и у лугу, сврака, врана и грабљиве тице праве гњездо од грања и корења на високом дрвету. Неке тице гњезде у пукотинама и рупама међу зидовима и стенама.

Је ли гњездо готово, онда га обично малтеришу изнутра, да буде глатко и мекано. Сврака с блатом малтерише, водене тице са својим сопственим перјем, а врабац под стрејом, носи што год му падне шака, крпа, хартије, конаца, пера, све што је мекано, те онако без икаква реда набаца у гњездо.

Ни једна тица не учи, како ваља правити гњездо, то јој је већ урођено. Прво гњездо јој тако исто вешто и добро испадне за руком, као и последње, само нека је згодно широко и мекано.

Пролеће још није ни ту, а гавран, орао већ се гњезде. Тице путнице враћају се полако из топлијих предела; у Марту почињу водене тице да долазе; затим косови, чапље, рода, славуј и т. д. У Марту већ многе тице гњезде; гавран већ има и младе. У Априлу долазе ласте, грлице, кукавице. У Мају су већ све тице ту и свака већ има своје гњездо.

Ако је готово гњездо, женке одмах лежу јаја. Јаја су и по величини, по броју и по боји различита у разних тица. Свака тица од прилике има своју врсту јаја.

Јаје је с поља тврдо и запушено. Ако га разбијеш, опазићеш у нутри нешто бело и жуто.

То је беланце и жуманце. У жуманцету на страни је нека бела пег, то је једро из чега се развије младо тиче. Мати излеже своја јаја; својом топлотом загрева их, док у њима младо не сазре и не прокљуви на поље. Младо тиче још неко време остане у гњезду, док не ојача и не окрилати, онда излети, да само тражи себи хране.

86. У пролеће.

Т и ц е.

Ево нас опет зелени бреже
 У дворе твоје свраћамо ми,
 Да опет зраке дишемо свеже,
 И да нам песма весела ври.
 До сад си самац суморан био,
 Чуо си каткад гавранов глас,
 Од сад' ћеш бити домаћин мио,
 Често ћеш, често слушати нас!

Б р е г.

Неверни роде, ниски, малени!
 Дружења твога не тражим ја;
 Тек сада опет долазиш мени,
 Кад ми је пуна дворана сва.
 И досад несам ја самац био,
 Ма да ми празан бејаше луг.
 Ор'о је сури ту гњездо свијо
 Он ми је био мој верни друг.

(Иса Ђврић).

87. Путовање у планину.

1. Како се пали креч.

Неки варошанин поведе своја три сина на један мали пут у оближње брегове. Варошка су деца весело пешачила по стрменитим бреговма и чудила су се густим шумама, чистом потоком и извору. После неколико сахата пешачења, пређу високе брегове и стигну у дољу, где се из далека опадало мало селанце, са високом кулом на цркви. Ево их већ код једног кречног мајдана. Раденици се ужурбали; ломили су камење на парчета и товарили на колица. Путници стану пред неком зградом. „То је пећ за креч — проговори отац — ту раденици носе и набаце креча. Видите тамо већ нема таке вуруне, тамо слажу креч у неку јаму. У тој јами гори ватра од неколико дана. У јами оставе парче празна места, а међу наслаганим каменом одушке. Кад ватра гори, пламенови продру кроз камење, те се кречни камени озноје. Вода и угљени кислик што је у сваком кречу, јури на поље, у облику лаке паре. Кад су се вода и угљени кислик испарили, људи угасе ватру. Али олађени креч би хтео још једнако воде. Тај паљени креч не можеш држати у руци дуже време, јер ужасно пали.“ Нато отац узме комад паљена креча, метне га на камен и почне полако да капље воду на њ и гле! креч почне да се пуши, пени се од велике врућине, те се напослетку распадне у ситни креч као прах. „Столар прави од овог прашка — настави отац — врло добар лепак, помеша га са кравијим сиrom, те њиме лепи после даске, као са туткалом.

Ево и овде једна гомила креча; претворио се у прах; шта је томе узрок?“ Деца погледе и отац овако заврши свој говор: „Ратар носи овај кречни прах на њиву, те њиме најбоље ђубри земљу. Зидар метне паљен креч у неки сандук, полије га водом, да све пушти. Вода се тако пенуши, као да је на ватри. То је што се зове гасити креч; после испаравања остане бео млечан креч, који се полако згруша као млеко. То је гашен креч и зидар га употребљује, кад кречи кућу или га помеша са песком, те прави од њега малтера; те се њиме служи кад зида кућу.“

2. Како се пали угаљ.

Наши путници у живом разговору уђу у неку густу шуму. Из далека су још чули лупу секире и одмах примете, како људи секу шуму.

Недалеко одатле опаже густ црн дим. Путања, којом су ишли, раширила се и црнила се од самог угљеног праха. На сусрет им изађу натоварена кола с угљевљем, час опет натоварени коњи, где сваки коњ носи по две корпе угљена. Деца се врло обрадују, што ће својим очима видети сада оно, о чему су толико пута слушали. Ево их већ на гаришту, пред њима се пуши огњиште, око њих сами црни угљари, а мало на страни њихове колебице. „Видите, децо — проговори сада отац — угљари су већ раном зором наложили дрва и то буковине; два реда дрва су метнули једно преко друго, а с трећим редом су укриво покрили. Гдегде су оставили одушку, да дим може пролазити. После су цело огњиште у наоколо покрили земљом и травом, а у среди на

празном месту наложили су под то ватру. Али ватра нема пламена, јер је кров од траве закло-нио ваздух; а кроз одушке улази нешто мало ваздуха, да ватра полако горуца. Ето видите тако се дрво у огништу претвори полако у угљен и кад је све готово, онда се угљен товари на кола и коње, што сте већ видели, те се носи онамо, где га људи употребљују.“

Деца су врло пажљиво слушала на очине речи; честити угљари им покажу све своје справе и неке котарчице, што их сами граде кад су до-колни. На последак почасте их по своме обичају прженицом и печењем, што га готове месом, сланином и луком.

88. Н а б р д у.

(Одломак).

Ведро небо овде нада мноме,
Брдо травно овде пода мноме,
Околине око мене миле,
Да ништа се несте промениле!
Ја ту стојим око душе моје,
Слатки часи умиљато с' роје,
Око пламти, срце јаче бије
Којом страном да погледим прије!?
Кратко ј' доба ето иде вече
Здаћано сунашце већ западу тече,
Тавна ће ноћца скоро овде бити,
Па ће ми драго све тамом обвити.
О стани сунце стани не заходи
Бела дана собом не одводи,

Да погледам сва местанца редом
 Још једанпут млађаним погледом,
 Часе многе гдено својих лета
 К'о у рају весело прошета!

(Бранко Радичевић).

89. Печурка.

Печурака има у лето у густим хладовитим шумама. Највећа печурка није већа од два, три палца; већином су малене, а има их, што несу веће од једног зглавка на престу. — Свака печурка има на кратком стручку пљоснат или издубљен шешир и на томе одоздо мекане управо изређане плочице, а на тим плочицама небројено зрнади и семења. Печурке су врло разноврсне боје, у неких је шешир црвен, жут или бео, мрк или црнкаст, а стручак тако исто разне боје.

Печурке се једу, али тешко варе као нпр. шкрипац, папрењак, смрчак и т. д. али има печурака што су отровне а то су гљиве, као мувара, змијара и т. д.

Кусне печурке можеш лако распознати, а отровне тако исто. Отровне су оне које 1) промену боју нпр. поплаве, чим их расечеш. 2) млечне су, 3) које се напоследку претворе у црни сок.

Отровне печурке расту на мрачном, влажном месту у опште где не допире ваздух нити сунце, а обичне печурке ћеш наћи на чистом, отвореном и сунчаном месту. Отровне печурке непријатно мирише; кус им је јак и оштар, а обичне

печурке врло добро пријају. Отровне печурке су обично јако црвене, плаве, жуте, зелене, угасите или беле, и ко се отровао са њих, нека одмах позове лекара, а међу тим узме што на бљување; али нипошто не сме пити киселе или слане воде, и с тога ваља просути ону воду, у којој су се прале или кувале те отровне печурке.

Печурке су већином мекане; ал има и тврдих као нпр. печурка кладушница, што расти на грани; од тих тврдих печурака прави се мекана труд.

90. У л е т о.

Полегло је равно поље
Пуно класова,
Па скоро ће зајекнути
Јека српова.

Жетеоци запеваће:
»Селе жетва је
»Наши труди, наша храна
»Дивно зрела је!«

По воћкама пуне гране
Чисто претегле,
Од гроздова од пунаних,
Лозе полегле.

Биће смока, биће воћа
Биће до воље!
Како ћемо све појести
Нуто невоље!

Добри газдо, суде спремај,
Ново винце зре,
Да напуниш и налијеш
Каде, ардове.

Што пожањеш и набереш,
Лепо уштеди;
Да те после оскудица
Никад не једи!

Бог је тебе обасуо
Срећом обилном,
Залвали му, благодари
Хвалом умилном! (Ст. В. Поповић).

91. У житама.

У житама ту је живот,
Ту се благује!
Ту весеље, пировање
Увек царује.

Попац дрвља дромбуљице
Танке ножице,
А скакавац у чашице
Точи росице.

Нагрнули силни гости —
Жедне челице,
Росу пију, зузукају
Лепе песмице.

Ту се поји, ту се пева
Ту се пирује!
Меда доста, росе доста
Ал' се благује!

(Стеван В. Поповић).

92. М л е к о.

Воде имамо у студенцу, уља нам даје репица, лан и друге биљке, а крава и коза нам дају млека. Крава пасе траву, и то јој даје млека; кад се отели, теле не сме одма да пасе, него се храни мајчиним млеком, а чим ојача, онда полако пасе, али међу тим још једнако сиса. Домаћица помузе своју краву, те од млека готови сира, масла и скорупа. Ван краве има још животиња сисаваца, што дају млека. Коза, овца и камила имају слатко и масно млеко. Магарећије млеко употребљује за лек, ко пати од груди. Па и коњско млеко се употребљују; неки дивљаци праве од коњска млека неко јако пиће.

Далеко преко мора, у новоме свету Америци, има једно дрво, што га зову кравије дрво. Ако убодеш то дрво, то из рупе капље лепо и здраво млеко. Индијанци свако вече долазе томе дрвету и пуне своје судове тим млеком. Има и биљака

што капљу млеко из себе. Млеко од мака је баш отровно; а има нека биљка, зове се млечика, млеко јој тако изгризе кожу, да мислиш ујео те је каки пас. Лептирићи сисају то млеко, а ми да га пијемо, изгризло би нам желудац. Има што животињи прија, а нами шкоди, то је таки закон у природи, па се не може силом.

93. Чела и голуб.

Тражила меда челица мала,
Па у свом лету у поток пала,
И поче јадна већ да се дави,
Срећом је спази голубе плави,
Жао му беше — и лист јој мали,
С дрвета брзо у поток свали,
Чела се трудно на листак дигне,
И сретно на њем' обали стигне.

На скоро затим једнога дана,
Голуб је гук'о с истога грађа,
Ал' ловац један пушку натегне,
'Сад' ћу га убит'!' у себи рекне,
И већ да пукне — ал' нуто среће
Жаоком чела ловца опече,
Ловац се трже — на страну пуче,
Избављен голуб весело гуче.

* * *

Отуд се, синко, ово научи
Помози бедном, када се мучи!
Ти њему данас брацки поможе —
Он теби сутра помоћи може.

94. П а с т р м к а.

Деца се врло радо играју поред бистрог потока, гледајући, како рибице весело и чило пливају у њему. Тамо мало даље седи рибар, у руци му је удица, те пеца рибе. Гле баш сад је нешто тргло удицу, извуче је на поље, а оно гле нека рибица се закачила за удицу па се праћака. Деца листом отрче тамо, да виде и то чудо.

Како је лепа та рибица; светли се као сребро. На леђи је мрке боје, са црним пегاما; са стране је жућкаста а по трбуху бела.

Погледајте децо — проговори радосни рибар — ову рибицу знате како се зове; зове се пастрмка. Ево ово су шкрге, кроз њих удише ваздух из воде као и остале рибе. Да видимо колико има пераја! Свега шест: два пераја горе до шкрга, два по трбуху, то су јој весла, једно пераје на леђи, то је јадро, једно на репу, то јој је крман. Гле како су јој оштри зуби; наравно пастрмка не једе само муве и црвиће, него пождере богме и ситне рибице. Али дед да је метнемо у кабо, јер риба живи само у води, на ваздуху ће да умре.

Пастрмка живи у бистрим горским поточима, рекама и језерима, мутну и мочарну воду не трпи. Па није да плива у води, као стрела. Има врло фини слух вид и нос. Чим опази кога на обали, одмах се сакрије под камење. Вреба ли муву или бубу, искочи ти из воде на по рифа. Пастрмку воли свако, јер јој је месо врло кусно; те је купују за скупе новце. Штета само, што наше пастрмке неску веће од једне стопе. У швај-

царским и карпацким потоцима има пастрмака од десет фуната.“

Деца се лепо захвале честитом рибару, што их је упознао са том лепом рибицом.

95. Ц и ц !

Ал' се небо осмеива,
Ал' се река плави,
А рибарче у чун снови,
Јасно к'о на јави.

Он хитнуо удичицу,
Рибицу је стек'о,
Метнуо на жеравицу,
Па је тако пек'о.

»Жеравицо де се труди,
»Немој тако споро!
Рибица му већем руди,
Готова је скоро.

Руди риба јоште мало
Сад му је печена,
Срце му је заиграло:
»Амо сад милена!«

»Доле ћемо јако сести
»Ал' ће да се слади,
»Мор'о би те рибо јести
»И да није глади!«

Па је узе па с њом брже
Да примакне к усти,
Чун се љуљну, он се трже,
Оде санак пусти!

(Бранко Радичевић).

96. У г а р с к а.

Ова земља и држава, у којој ми живимо зове се Угарска; лежи на јужно источној страни Европе а заузима простор од 6,085 четвртастих миља. Ван праве Угарске т. ј. у којој смо ми, састоји се још из Ердеља, а придружене су јој још Хрватска, Славонија, Далмација и војена граница.

На северној страни је најкрајња тачка брег Полица, у оравској жупанији, на јужној задње пригорје југоисточна страна Далмације, на западној Река, а на источној Ердељ. Све те границе Угарске опкољене су бреговма, морем или рекама, тако да сва Угарска стоји као нека засебна целина.

У колико је цео облик ове државе неправилан, у толико јој је и површина неправилна. Негде се уздижу горе тако рећи до неба, да је на врховима вечити снег, а негде се опет пружа недоследна равница, неколико стотина стопа над морском површином. Око граница подигле се горе, као неки бедем, али то није свугде; на западној страни већ нестају, тамо су их прокрчили реке Дунав и Лајта мало на ниже Мура, Драва и Сава. На јужно источном крају је демир капија у Дунаву, те наше воде путују у стране земље.

Тај бедем што га спомену смо, то су на северној, северно западној и источној страни Карпати; на тој страни уздижу се у горостасним врлетима, али на јужној и западној страни већ прелазе у благим косама у оближње равнине. Брегови, што су на јужном или управо јужнозападном крају, то су последњи огранци стрмених Алпа. Тај огранак се пружа према десној страни Дунава, али тамо око Бакоња несу више голе врлети, но више густе и округли брегови.

Ти брегови деле некако десну и леву страну Дунава на два источна и западна комада; источни комад, то је чувена равница у Бачкој и Банату, а западни комад пружа се у суседне земље са својим красним долинама.

Наши брегови несу Бог те пита како високи, јер поједини карпацки врхови несу виши од осам хиљада стопа, али опет зато много вреде, јер су благословени и богати у разним мајданима. Наши златни и сребрни мајдани су најбогатији у читавој Европи; а поред тога има тушта разних ископина као сумпора, олова, гвожђа, бакара, стипсе и салитре. Каменита угљена и мрамора има доста, а у Ердељским мајданима је пуно соли. А поред свег тога наши брегови богати су у густим шумама, особито према северној и источној страни, јужно у војеној граници и на десној страни широка Дунава.

Наше реке извиру из Карпата; али са запада дотичу и стране реке (које су то?). Све наше реке теку јужним и источним правцем. Све те реке улевају се у Дунав; само неке две реке, Попрад и Дунајец у Карпатима, теку на поље у суседну земљу.

Ван река ова земља има много стајаћих вода. Ван дивна блатна језера на десном крилу Дунава, дољни део Угарске пун је разних језера и мочара, ритова и слатина. — У Карпатима извиру бистри потоци, те красне рибице пливају у њима. (Новоселско језеро је усахнуло).

Кад су брегови тако разноврсни и променљиви, онда мора бити и земља така. Велика равница на доњем делу Угарске готово је сва плодна; гдегде се тек пружају пешчане равнице или тако зване пустаре. Највеће пустаре су међу Дунавом и Тисом. По бреговитим пределма је земља

пуна шљунака; то и пси знају, јер одмах беже чим се човек сагне, да нешто подигне. Али има опет долина, па да тражиш, нећеш наћи ни камичка, што по реч баш ни за лек. Кад је Ердељ из природних узрока хладнији, него што би требао да је по своме положају, Угарска или управо две равнице су много топлије, него што би човек помислио.

То је отуда што равница врло ниско лежи, што карпатски брегови прихвате хладне северне ветрове а одбију јужну топлоту, те се задржи над равницом. Отуда је и то, што у суседним земљама истина расте винова лозица, али је вино слабо и кисело, а код нас већ има и добра и врло јака вина. Преко границе расте диња тек под стаклетом, а код нас не можеш да прођеш на тргу од самих диња и лубеница.

Али није ни то поднебје у целој земљи свуда једнако. У карпатским пределима једва сазре зоб, а за воће већ не питај како, а у Банату и Хрвацкој већ зре много шта, па и пиринач и памук. Док тамо тек сањају о грожђу и бадему, а кртолу (кромпир) помешају са брашном од зоби и ражи те тако месе хлеб, дотле у Бачкој Банату од житна брашна месе хлеб, роди најлепше воће, и најбоља вина, и питоми кестен.

У равници не траје зима више од два месеца, и снег тек неколико недеља лежи на земљи; у Карпатима пак зима траје три трећине године, а у севернијим и дубљим долинама, септембарски снег још затече снег од лане.

У угарској држави има разних и многих житеља, на броју до 16 милијуна, а сви живе у

брацкој љубави једно с другим. Од ових је близу половина Маџара, а остали су Срби, Хрвати, Словаци, Румуни (Власи), Рунџаци и Немци. Има нешто мало Италијана и Цигана и врло мало Францеца.

97. Где птичице.

Где птичице милогласним
Гласом певају,
И пчелице цвећа красним
Вртом ходају,
Онде моја домовина
Онде мили стан,
Младост моја
Где невини,
Благ ужива дан!

Где пастири у врулице
Ситно свирају,
А гиздаве деве лаким
Скоком играју.
Онде моја домовина
Онде мили стан,
Младост моја
Где невини
Благ ужива дан!

98. Љубимо домовину.

Бог нам даде красну и богату домовину. —
Та домовина не иште ништ' друго, него да је
деца њена честито љубе у беди и невољи.

Па како ће се осведочити та љубав?

Ученици ваља прилежно да уче; јер што по
реч: „памет влада, а ум царује.“

Па када порасту, те слободно ступе у живот,
нека увек осветлају образ својим родитељима,
браћи, сестрама и читавој родбини.

Научењак ваља да буде прави научењак, да
користи својом великом науком и себи и своме
народу и својој домовини.

Трговац, занатлија и вештак ваља да је вешт у своме послу, да претигне све остале народе у томе.

А ви младе родољупкиње? Хоће л' под вашом руком процветати све оно, што је у вашем домаћају?

Будите честите љубе и њежне мајке, те научите подмладак свој, како ваља живети и гинути за свој род, за своју домовину.

Ка паметно и неуморно ради, тај незна шта је то невоља и оскудица; а ако су грађани богати, онда цвета цела земља, свуда ја благостање.

Зар не би грдна срамота била, кад би овака богата земља морала таворити и пропадати са глупости и лењости својих грађана!

Има земаља које су много богатије, у већем благостању просто са вредноће и честитости својих грађана, ма да у њима нећеш наћи толико природне богаштине, као у нашој домовини.

Ова земља у којој смо ми, беше некада најплоднија и најбогатија, али народи у њој претрпеше много беде и патње, особито кад он 150 год. трајаше грозни турски рат, те прадедови наши морадоше тако рећи изнова подизати земљу, изнова стварати оно, што грдни ударци порушише.

Ваши очеви су радили и раде на томе да усреће свој народ и отаџбину у свачему, према природној богаштини ове земље. Од вас, вашег родољубља и пожртвовања, очекује народи отаџбина, да ћете заложити све своје силе у томе, да овај народ, ова земља постане једна од најсретнијих, најбогатијих, и најобразованијих земаља и народа.

У вас се полаже највеће уздање, па напред
дакле, тако вам Бог помогао!

99. Д о м о в и н а.

Домовино драга,
Наша мила мати,
Бог ће теби мајко
Сваку срећу дати!

Да нас чуваш синке,
У беди и срећи,
Љубав ће ти наша
Славно име стећи.

Ако дође једном доба,
Бедно и невољно,
Браниће ће те синци,
Јуначки и вољно!

Домовино драга,
Наша мила мати,
За твоју ће срећу,
Сваки живот дати!

100. Љубав домовине.

Тит Дуговић.

Године 1456-те у лето пођу Турци са 150 хиљада војника и 300 топова на Београд. Сибињанин Јанко пође одмах са 60 хиљада војске пред њих у сретање, и побије их помоћу свога пријатеља Јована Капиистрапа и уђе у Београд. Но Турцима дође помоћ и са умноженом снагом нападну на грацке бедеме и пођу да их отму на јуриш. Једно Туре већ се успне на бедем и хтеде да ту пободе турску заставу. Но зла му срећа, опази га добар јунак Тит Дуговић. Навали на њ голем сабљом, но кад му не мога нахулити ухвати се с њиме у коштац. Но Туре пусто, јако неможе јунак да га обали са бедема. Дуго

се хрваше а не мога један другог да надвлада. Дуговић виде да му није инако, скупи сву своју снагу, обухвати Туре јуначком мишицом и скочи с њим заједно доле у гудуре и провалије. Кад то виде остала војска, плану из нова новом снагом, учини још један јуриш у Турке, ио дби их славно од грацких зидова.

101. Ј у н а к.

Домовини и слободи
Ево мишце ево крви,
Где се гине за слободу
Бићу увек — бићу први!

Ко погине за слободу
Није умрѐ још је жив,
Певају га, спомињу га
Да је био соко сив!

Њега воли старо младо,
Поноси се њиме свак,
Деда вели унуцима
То је био, то јунак!

102. Краљ Матија.

Славан ти је био Краљ Матија, да му се слава рашчула по целој свету; славан ти је био, праведан ти је био. Ево ће скоро да буде четир стотине година, како је умрѐ краљ Матија, а име му се још сада пева у народу.

Краљ Матија водио је многе ратове, али се увек славно враћао у своју земљу. Бијо је многе бојеве са мудрим и јуначким чешким краљем Ђорђем Пођебрадом.

У једном боју са са тим краљем, дође један стран човек краљу Матији, понуди му се да ће смакнути краља Ђорђа ако му Матија даде 5000 дуката.

Краљ Матија је мислио, да странац хоће да нападне краља Ђорђе у јуначком мегдану; па му обећа да ће му дати још и више само ако то учини. Но хтеде да зна како ће то странац да учини?

Странац се стаде дуго домишљати, како ће му то најбоље поћи за руком. На послетку рече, да ће најбоље бити, ако отрује краља Пођебрада, јер иначе не може досадити оружем краљу, јер га народ воли.

Кад то чу краљ Матија, забрани му строго, да тога ни пошто не чини.

„Не војујемо отровом но јуначким мачем“ рече краљ Матија.

У једно оправи краљ Матија таки гласника краљу Ђорђу, да му каже да се добро чува, јер хоће да га отрују.

Ето зашто се говори да је краљ Матија био праведан. И према своме душманину био је краљ Матија племенит!

103. Краљеви гости.

Једном је краљ Матија давао велику част. Сазвао је на част сву господу. Част је весела била, али се мало чудновато свршила. Кад су се биле обређале редом свакојаке госпоцке ђако-није, устаде краљ Матија, узе мотику у руку, и

рече сваком госту да узме по мотику. Гости су добро знали, да у млађег поговора нема, а знали су и то, да се краљевска реч више не пориче. Сваки узме мотику и пође за краљем који удари право винограду.

„Винограду не помаже молитва, но мотика гости браћо“ рече краљ „дела! удримо мало мотиком, није нам колац у леђи, па нам неће шкодити.“ Краљ се саже и поче да копа, а господа кад видише да немају куд, пођоше и сами да копају. Не окопаше још ни једне бразде, а господа већ клонуше од тешка умора.

„Је ли мучно?“ рече краљу обазревши се.

„Боме мучно драги господару!“ викнуше сва господа у глас.

„Е видите браћо и господо — рече краљ озбиљно — ви се умористе за тили часак, па сте опет бездушни и немилосни са својим слугама, — са сиротињом, која вам ради и аргатује по цео дан. Сад ето знате да се није лако знојити — и уздам се господо, да ћете одјако знати ценити сиромаша, који ради те вас хлебом храни!“

Е тако је учио мудри краљ Матија своје госте да љубе и поштују свакога човека!

104. С р б и н.

Ја сам Србин српски син,
Имем' Радивој
Први ми је завет мој;
С Српством падај стој!

И тог ћу се држати,
Док год будем дисати!
Вели српског оца син,
Прави српски син!

Од оца ми остала
Лепа дара три,
Име Србин, мач и крв,
Што м' у срцу ври;

Од матере свети дар,
Српски језик и олтар,
Има сваки српски син,
Прави српски син!

(Јован Суботић).

105. Поштен човек.

Давно пре неколико стотина година, кад оно јоште Турци господарише у овој красној земљи (1541—1686), те се и најмањи турски дућанџија као ага, ширио и пирио, давно је велим, кад оно рупи један прост ратар таком једном турском дућанџији у дућан.

— Честити аго! Требала би ми једна цента соли, поболела ми се крава а немам ни зрнциета на дому.

— Кукавче! Зар си тако јадан и чемеран? Ево ти ова два грумена, то је баш цента.

— Богме зло, честити аго, једва имам да окусим што. Немој да ми прецениш со.

— Добро, добро, да ћеш ми један сребрњак.

— Хвала, честити аго, ал' сад ти не могу наплатити. Чекај док пожњем, Бога ми платићу ти.

— Та да ћу и без једне паре. Али ако ме превариш, а неznam ни како се зовеш. Него знаш шта, пола понеси а пола остави у залог. Ратар тако и уради; половину понесе, а половину остави као у залог.

Мало смешно изгледа, јели? Али то је најлепша наплата, јер задана реч поштена човека

много вреди; таки уговор дуго траје, јер и: поштење најдуже траје.

106. Р а в н и ц а.

Од токајских виногради почето, па доле до Срема, од Пеште и Будима онамо према Ердељу пружила се она чувена наша пустара или равница. Чим се спомене реч пустара, би човек помислио, да то нешто изгледа на ону сахарску пустињу у Африци, где нема ни кучета ни мачета, ни воде ни хлеба — него сама песака. Наше пустаре не изгледају тако. Додуше негде нема ништа више до самог песака; путујеш по неколико дана, па једва видиш по који брежуљак, по које дрво или траву; зажедни ти се богме, а не можеш да нађеш бунара и мало хлада да се одмориш. Отегла се пустара као да јој нема нигде краја. Али већи део наших пустара, је богат по својим природним даровима.

Са запада на југ јури дубоки Дунав, а са севера на југ река Тиса, те пустара опет некако показује живота у себи. Вароши и села нећеш много наћи, али и што их има већином су велике вароши; око њих тушта богатих салашева или мајурева.

Јеси ли се крено малко у те пустаре, то час видиш богате и недогледне њиве, пластове сена и велике житне камаре. Ено тамо мало даље је вршај. Наполичарев синчић весело замахује бичаљетом и тера коње по вршају, а наполичари стоје са вилама у руци те га преврћу, да се по-

дигао прах до неба. Погледај околo, ено тамо један салаш, мало даље опет један, тамо лево опет један, има их тушта. На салашу су красне стаје и куће за људе и марву, а околo салашева су богате и плодне њиве.

Хајдемо мало даље, ево нас на равници или пустари. Е ту нема више њива и стаја; кудгод погледиш, не видиш ништа, већ сам песак. Једва тек видиш по који брежуљак и по које дрвце, тек да те жеља мине. Далеко, далеко видиш, где где се пуши оцак на каквој прљавој чарди, видиш где се пружио рит, у њему је сама трска, по мочаревима дивије патке, гњурци, букавци, чапље и друге тице што тек у риту живе, тамо су милиони зарезника, читаво јато чворака. Тек гдeгдe видиш ћерам од бунара, а на њему каку роду или чапљу а подаље и дропљу.

Често су прикрили пустару голема стада оваца које чувају млади чобански момци, са дугачким, оловом окованим батинама. На другој страни пландују велики чопори рогате марве, коју чувају кравари и волујари; уз њих пасу велике ергеле добрих и лепих коња а пастир им, срчани коњушар ено збија у гомилу читаву ергелу летећи брзо као муња на плаховитом ждрепцу, да је коња чисто пена подузела.

Незнам јеси ли био кадгод на каквој великој пустари, али ако си био зацело си видео нешто, што те је врло обрадовало, кад погледиш у даљину, а теби се учини као да видиш реку, где се таласа у своме кориту. Што ти ближе идеш, тим даље иде оно од тебе. Не можеш га никада стићи те из близа посматрати. Није то река, него је то

таласање ваздуха, што се обично око подне, кад зажеже сунце, виђа по пустарама. То је оно што наши vele тера баба козлиће. Ако неси никада још видио и то чудо, а ти се потруди једном на каку пустару, па знам да ће ти се допасти.

107. Шешир скидај, у руку целивај.

Тако је обично говорила нека удовица своме синчићу, кадгод би какав странац прошао по селу. Жарко је увек послушао своју добру мајку, те је према свакоме учтив и послушан био.

Другови су му већином груби и неотесани били; али коће неотесана човека волети, па ма био богати Гаван. Таким начином неће нико прокопсати.

Је ли дошао какав странац у село, Жарко је први био, који је скинуо шешир пред њим и у руку га целивао; а његови другови стојали су као укопани, ни један није скинуо шешир, као да има врапца под њим.

Често би какав стран путник запитао, који пут води овамо или онамо, његови другови су блејали у њега, као теле у шарена врата. Али Жарко би одмах притрчао, учтиво га запитао, куда хоће да иде, те би га одвео донде, где неби пут помео. Сваки би му се лепо захвалио на доброти његовој, ал' није узимао дара од никога.

Време пролази. Жарко је већ чврст и угледан деран од 16 година; вредан је био, те се поштено захранио хлебом. Сви су га волели са његове љубазности и честитости.

Баш је била недеља по подне, а Жарко је са својим друговма стајао пред механом. Ево ти у једаред неки стари господин, где долази пешице у село. У тај мах изађе неки пијан човек из механе, па управо томе старом господину, те му се стане кривељити и ругати, а остали, што су мало подаље стајали, да пукну од смеја. Жарку се смучи, скочи онамо те одгурне пијаницу, а старог господина одведе сеоском пароху.

Није прошло ни четврт сахата, кад ево долете двоје каруца, пуне госпде и госпођа. Сељани зину од чуда, и један ће на то рећи: „то је зацело спахија, ено сад ће у двор.“ Сви поскидају на то шешире, али каруца су већ била измакла. Полако се одшуњају за њима, да виде шта ће бити.

У тај мах изађе онај стари господин из парохије и пође у двор; парох и Жарко су га пратили. Тај господин је био сам спахија, као војнички официр служио је био у страниј земљи, а сад се вратио у свој спахилук.

Жарко се тако допао спахији, да га је овај одмах узео себи за свога момка и преобукао га од главе до пете. Жарко је и ту увек услужан и честит био, те напоследку постане настојник спахијских добара и стече прилично имање.

Сад се већ оженио; својим трудом и штедњом дотерао је, да је сада најбогатији газда у селу. Сељани виде, да је Жарко са своје услужности тако далеко дотерао, те одсада почну своју децу тако исто учити, као што је честита удовица учила свога Жарка: „Шешир скидај, у руку целивај.“

108. П о з д р а в љ а ј !

Кад улицом ти пролазиш,
И старијег ког' опазиш,
Шешир скини, па с' поклони
И Бога му ти назови.

Ко никога не поздравља,
Уклања се и не јавља,
Тај уљудност не познаје,
Неотесан кажу да је.

109. Ц и г а н и.

Знам да ћеш ме запитати, одкуд код нас толико цигана? Пре четири стотине година доселили су се амо из предње Инђије у јужној Азији. Зашто су се амо преселили то се незна, доста да они код нас живе као у својој рођеној земљи.

Сад већ више нема толико чергашки цигана, јер су се већ прилично одомаћили. Ти чергашки цигани су још једнако врло прости. Тумарају по целој земљи, нигде немају ни куће ни кућишта; где дођу тамо направе шатор изван села, неколико од њих заиђу по селу, те ишту да им даду полупане лонце, шерпење и таке ствари, да крпе или продају локотове, перајице, тигањ и т. д. Други опет иду те просе што за јело, где могу тамо и краду; циганке обично размеђу карте, те лажу и варају свет, како год могу. — Нигде не бораве дуго, него кад су се доста напросили или накрали, они хајд покупе сву прћију, тигањ, ражањ, старе дртине, те нато-

варе на какву оклепану мрцину. Малу циганчад вежу за седло или их носе у пачићу на леђи. Старешина обично иде напред, а за њим читава черга: један носи какав стари лонац, ражањ, котао или крчаг, други опет тера какво украдено прасе, а већ лула не фали ни једном у зуби, па запуше, што но реч закурио као гага.

Ако их задржи мраз, зима или киша, те не могу даље, онда опет стоваре све на ледини, подигну шатор, те на ново животаре као и пре. Један део опет иде у село за храну, други опет тражи грађа, гањева те ложи под шатором ватру. Тако остану на томе месту, догод имају шта да једу или док их сељани не растерају.

Цигани највећма мрзе зиму, па да се мало загреју, они ископају велику рупу у земљи, те ту проведу зиму.

Од како их је закон почео гонити, од оно доба су се цигани већином — окућили. Куће су им обично на крају села, као што оно vele цигански крај. Сасвим просто живе; кућа је на крову на два места пробушена, да кроз једну рупу улази светлост, а на другу да излази дим. Намештаја нема у кући баш никаква; гола земља им је и стол и постеља и клупа; све ту лежи на земљи, чекић, клинци, наковањ, тигањ, мехови и Бог те пита какве ринђе и ронђе.

Али цигани су иначе добре занатлије: најбољи ковачи су обично цигани; па и друго шта знају, има их, који плету корпе, праве сита и метле, кашике и друге домаће ствари. Али тек опет циганин ти је најбољи свирач. Нема те свирке, што ти циганин неће засвирати без

икакве науке, али тако лепо и тако вешто, да не можеш доста да се начудиш. Циганска банда је врло на гласу.

Ван свирке, све друге ствари циганин онако овлаш обавља. Воле мало коње, воле мало и да тргује, онако у измену, а ако му баш не испадне за руком, да промене каквог коња, он богме ни пет ни шест већ га украде. Ево једна така прича о цигану.

Допао се цигану један коњ, и дотле се шуњао око њега, док га није украо. Али нүто бе-лаја, опазе га, те појуре на коњи за њим, стигну га и одведу кнезу. Кнез види да је украо коња, али га пусти да се сам брани, како зна.

„Лако је то, куме — рећи ће циган — ја ни сам украо тога коња, него пођем ти ја у шуму, кад ал' спазим коња, где ми је препречио пут. Хтео сам напред да сврнем, но хоће да гризе, хтео сам са страг, хоће да се вура. Па кад несам могао ни напред ни остраг, шта ћу дуго, него да га прескочим попреко. Јест ал' нећеш! Паднем ти ја на коња а коњ беж са мнош, док ме на бога не стигоше ови људи иначе одох у триста ђавола.“

Цигани волу да се гиздају; е особито волу шарене хаљине. Имућније циганке волу црвену сукњу и црвену мараму, а цигани опет црвене чакшире и црвен прслук а на њему сребрна пуцад. — Златна или сребрна чаша је породично благо, па то и чергаши носе увек уза се.

110. Воља и жеља.

Ако си само жељан и вољан, можеш свашта урадити. Човек, који неће и не жели ништа, тај не живи као прави човек, но живи баш као каква биљка или црв, само једе и пије, па онако и не прокопше. Хвала Богу таких људи нема на свету, али има таких, који нешто хоће, али раде споро и хрђаво, а таких има на жалост много.

Ко има јаку вољу, може све урадити, што год се само може урадити. Човек који има јаку и сталну вољу, може за једну недељу дана толико урадити, колико ће слабији човек за годину дана урадити. Слабији човек одмах ће клонути, чим мало тежу радњу прихвати, а јак човек никад не клоне у своме раду.

Има људи, који би радо знали, како је постао наш језик, како смо се ми амо доселили; па ти људи не жале огромна труда ни трошка, па се крену на пут удаљне земље преко мора, да упознају још старе огранке разних народа, да проуче повесницу народа у колевци његовој, и ти људи наоружани чврстом вољом и богатим знањем, учине оно, што се мислило да је не могуће, те прославе себе и цео свет са својом радњом. — Колумб је био уверен да преко мора има још тврде земље, па се кренуо на море, тумарао је по њему дуго, издржао је толико невоље и патње, док на послетку није нашао што је тражио; пронашао је Америку. — Франклин је такођер радио и радио, док није измислио громобран. — Јунак Сибињанин Јанко је са десет хиљада војника потукао турску војску од триста хи-

љада. Све се може, само кад се хоће оно, што се може.

111. П р е т в а р а њ е.

Стана. Добро јутро Данице.

Даница. Добро јутро Стано.

Стана. Бога ти, што се неси јуче одазвала, кад сам викала за тобом?

Даница. Е па видим две госпође иду с тобом.

Стана. А одкад ти бежиш од света?

Даница. Што ћу бегати, журила сам се.

Стана. Та неби пропао посао, да си мало стала.

Даница. Право да ти кажем, носила сам крчаг воде па ме је стид био.

Стана. Ха ха — лепо, стид те је да носиш крчаг воде.

Даница. Шта мислиш на сред сокака, зар није тако.

Стана. Па нашто ти онда руке? Зар је срамота радити; срамота грдна, што се наше девојке већ стиде да раде.

Даница. Ал' носити воде, баш као каква слушкиња.

Стана. А знаш ти јадна где се Исак састао с Ревеком?

Даница. Знам, баш на студенцу.

Стана. Да богме, захватила је воде у крчаг, па напојила своју слушкињу.

Даница. И камиле.

Стана. Видиш, а Ревека је била у богата оца, где је доста слугу било. Ко би така лењштина био, те се дао послуживати од другог?

Даница. Право велиш Стано, од јако се више нећу стидети радње.

Стана. Није то стид, моја друго, него се ти мало поносиш. Да тако дуго потраје, напослетку ћерка не би ни својој болној матери донела чашу воде — ваљада што се стиди, јер то није њен посао. Радња је више понос него ли стид.

112. П о с л о в и ц е.

Обећање је дужност. Од ината нема горег заната. Од зле ћуди нема горег зла на свету. Од мира глава не боли. Од подмукла псета чувај се. Од прута бива велико дрво. Од човека се није ништа отело. Онолико знамо, колико у памети имамо. Отето проклето. Познаје се коза по розима. Поклону се у зубе не гледа. Поттење је претежније од новаца. Прва мрва никад не гине. Пркос кола ломи. Пушци и коњу не ваља веровати. Ради на ћути и ја помоћи, вели Господ Бог. Ради као мрав. Рало и мотика свет храни. Размисли на реци. Реп глави не заповеда. Рука руку мије а образ обадије. Свагде је добро али је код куће најбоље. Свака штепа учи човека памети. С ким си онаки си. Тешко другу без друга. Тешко ногама под лудом главом. Тешко оном до смрти, ко се у зло упрти. Тешко оном газди кога слуга учи.

Тешко свуда своме без свога. Тешко ономе свакоме јунаку, ко не слуша свога старијега. У злу се човек огледа какав је. У лажи је плитко дно. Умиљато јагње две овце сиса. У ратара ирне руке али бела погача. Учини добро не кај се, учини зло не дај се. Чег' се мудар стиди, тим се луд поноси. Чисту образу мало воде треба. Човек све даје за образ али образ ни за што. Шеница тежатка не чека. Што вода понесе у кућу не донесе. Што зима издере, лето не види. Што је од Бога слађе је од меда. Што неси рад да ти други људи чине, не чини ни ти никоме, а што желиш да теби други људи чине, чини и ти свакоме. Што пође низ воду, не врну се уз воду. Што се данас може учинити, сутра је доцкан. Што ће бити јесенас, нека буде вече-рас. Што човек више живи више и зна. Што човек не потроши оно је добио. Шут с рогатим не може се бити!

113. М у в а.

Ко није још видео обичну муву; та нема тога на свету. То ситно створење божије, тако ти је безобразно, да се свугде увлачи, у одају, кухињу, комору, шталу и т. д. Не можеш од ње да радиш, да спапаш или да читаш, све једнако ти досађује, дакле свако познаје ту безобразну муву, али опет мало је њих, који уму тачно да кажу, како изгледа то створење.

На глави су јој два велика ока, два сежњака и мала њушкица, којом сиса. Очи су јој

чудновате; али тек кроз увеличавајуће стакло можеш јасно видети како изгледају. Свако око има још до 4000 ситних очију. Зато може мува у један исти мах да гледи на све стране. На челу су јој још три обична нузгредна ока. Сежњак има три зглавка, а последњи зглавак има на крају малу крилату бодљу. Њушкица има на крају две меснате уснице, којима свашта исиса; цело тело јој је пуно ситних бодља. Међу noktима јој цури неки лепак, те се мува свугди задржи, гдегод се ухвати. Кад лети она зуји, то је отуда, што јој се крила брзо тару.

Мува належе 60—80 јаја, обично у ђубрету и на прљавом месту, и за 12—24 сахата се јаја излегу. Мале мушице брзо расту; за 14 дана већ се очауре, а за нови 14 дана већ је велика мува ту. Мувe се на годину редовно четири пута плоде, отуда их је толико, да човек незна, како да их потамани; још је добро што им тице, особито кокошке тамане јаја. У јесен их нестане, само још неколико стану онде, где је и зими топло, ал' на пролеће, ху сачувај боже.

114. Добар краљ.

Једном је јахао неки краљ кроз село; баш је била највећа запара. То беше III. (трећи) Густав, шведски краљ. На студенцу је неко просто али лепо девојче воде захватило. „Добро дете моје, дај ми мало воде“ замоли жедни краљ. Девојче се окрене и пружи му крчаг с водом. „Видим да си добро дете — проговори опет краљ —

хајде са мном у варош, бићеш сретна и задовољна.“ „Не могу, господару, одговори девојче — нана ми је бона, а нема никога узасе, до мене једине.“ — „Бона, ох па где ти је нана?“ — „Ево у овој колебици,“ — одговори девојче.

Краљ уђе с девојком у колибу. Једна слаба, бона жена је лежала на слами, и јечала је од муке.

„Жао ми те је врло“ — рећи ће добри краљ, „Тако је мој господине — проговори жена слабим гласом — да ми није овог доброг детета и њене брижне неге, досад би већ била на другом свету. Бог нека је благослови зато.“ И сузе јој потеку низ изнурено лице. И самом краљу се засузе очи. Поклони им пуну кесу новаца и нешто мало земље, и обећа да ће болесницу сваке године потпомагати, а девојку усрећити. И овако заврши свој говор: „Заслужила си да будеш љуба најваљинијем човеку у мојој земљи, јер си добро дете, те неизмерно волиш и поштујеш своју матер. Остајте ми здраво, ја сам ваш краљ!“

115. Магла, роса, киша и грмљавина.

Зими кад дишемо, ми видимо, да нам из уста излази густа пара, а лети не опажамо то. То исто бива, кад се вода кува у казану, и онда се тако исто диже пара из воде. У оба случаја се пара охлади, те постане — магла. Магла се дакле састоји из паре. Море, реке и језера све једнако се испаравају, што ми тек у зиму опажамо. То се све после претвори у маглу. Кад и кад у вече лежи така магла над водом. Из јутра,

док сунце не зажеже, нема ни спомена од тога; али чим је топлије пара се диже у ваздух. Сунце је заишло, ваздух се охладио и водена се пара пред вече опет претвори у маглу. Много од те магле пада на траву и лишће, те се опет претвори у капљу и то се онда каже роса. Бу-бица цветак и листак обрадује се те вели: то је за мене!

Магла и даље лебди на рекама, потоцима и ливадама. после се слегне као бела пантљика у долину. Ко у магли хода, лице, руво буде му хладно и влажно. С јутра лаки јутарњи поветарац растера маглу, те се цео ваздух горе напуни маглом. Ти мали мехурићи од магле скупљају се у мале облачке, те све већма расту на небесном своду.

Сунце иде све на више; од тих ситних облачака направе се густе облаци, те се у једанпута сво небо наоблачи, да је страх погледати, тако се црни. Иде бура; ратар скупља и тера марву кући. Биљке се савију као увеле, тице страшљиво лепршају, тражући заклона; све стрепи од црних облака, и тешке буре. У једанпута севне, све се натупштило, чује се где грми да гром пуца. Људи се тргну, те гледе, где је гром ударио. — Још мало потраје грмљавина; напоследак магла се претвори у капље, те удари бујна киша. Како ли је све оживело од та красне кишице!

Ако се за тили час много паре скупи у црни облак, те почне крупно падати на земљу; па ако успут охладе ваздух, те и ваздушну пару потргну за собом, те вода пада као из кабла, то је онда знак, да се провалио облак. — То је велики

удар за људе, јер где се провали облак, ту почини чуда и покора. Хвала Богу то већ ређе бива, а добра киша нам је увек добро дошла.

116. Краљ Коломан.

Сада већ знаде свако дете да нема вештица и да их никада није ни било. У старије време нашао се по нека варалица, који се издавао за вешца, па је изваравао од лаковерних људи новаца. У оно доба веровали су тим варалицама. Стављали су их пред суд, па су их ватром спаљивали. Нема ни сто година од како су у нашој земљи спаљивали вештице. Па опет је Угарска имала још пре седамстопедесет година једног мудрог и ученог краља, који је издао закон и забранио да се несме судити вештицама — јер вештица нема на свету. Тај мудри и учени краљ звао се краљ Коломан, који је и у другим приликама показао да је mudar и учеван краљ. Он је придобио својој земљи приморје — он је придобио Угарској Далмацију. Ма да је Угарска била обилата сваким родом и плодом, опет није могла имати користи од својих плодова без трговине — а трговина се најлакше и најглавније води морем.

Зато је то било врло важан добитак када је краљ Коломан придобио Далмацију. Док је то учинио имао је да бије тешке бојеве са силним Млечићима.

Једном приликом када је Коломан ишао на Млечиће ишао је на кочијама. Кочијаш му се

опије и испусти узде из руку. Како осетише коњи да су узде попуштене, полетеше бесно, као муња брзо.

Један сараценац (арап), који је као пратилац био уз краља, истрчи пред коње, тргне краља са кочија, потегне снажном руком за уздице и заустави коње.

Тако је својом одважношћу избавио краља од смрти.

Краљ му се краљевски даром захвали и поклони му велика добра у Хрвацкој. Од њега се после изродило племе Враговића, који су као добри јунаци били земљи својој на понос и дику.

117. Слепи миш.

Слепи миш. Што се тако бојиш од мене? Не дирам ја никога, оди ближе, те ме љуцки погледај.

Дете. Добро, ал' најпре ми кажи, какав ти је то мрк огртач? Јел' ти зима?

Слепи миш. Нећу да лажем, да ми је увек зима, те стога преспавам читаву зиму. Али с овим огртачем се не покривам, него летим. То је моје крило од коже, па кад га раширим, ја летим као тица са својим пернатим крилма. Не могу да ходам по земљи; зато се увек хватам за гредицу. Не бојим се да ћу пасти, јер су у мене општри нокти, па се добро држим. Тако ти ја преспавам целу ноћ под стрејом, у цркви, кули или димњаку.

Дете. Па зар међу тим не огладниш?

Слепи миш. Како не бих огладнио, ал' ја не ручам на подне, него у сутону. Чим се смркне, ја раширим своја крила, љуљам се у ваздуху, те хватам шткодљиве бубе, ноћне лептирове и комарце. Ја обично добро једем, а нешто понесем и својим младима. Видиш дакле, да сам корисна животиња, и неправдо је, што ме неки толико јуре, хватају и муче.

118. З е м љ а.

Та земља мора да је нешто велико, јер богме колико села и вароши, колико земаља, река, мора и потока има на њој. Али како изгледа земља, то је мало тежи посао. Ми знамо како изгледа кућа, црква, животиња и биљка, јер видимо све то. Јест ал' ми од земље увек тек једно парче видимо, а никада читаву земљу, па одкуда ћемо да знамо како изгледа. Али учени су људи доказали, да земља мора да је округла, дакле да је читава земља једна велика кругла. Ми ћемо да верујемо то, што су паметни људи казали, бар док себи не протумачимо то.

Наравно земља није свугде глатка и равна, та колико брегова и долина има на њој. Али сви ти брегови су тако малени према величини земље, баш као каква бубица према великој лубеници.

На целој земљи живе људи, па су тако сву земљу пропутовали, те сад бар од прилике знамо, како изгледа земна површина. Људи који разуму ту ствар, да разјасне себи све то, направили су сами неку земљу; то су они округли земљовиди

што сте их видели код учитеља. Други су опет нацртали земну површину на хартију или платно; то су они земљошари, што сте такођер видели у школи. На тим земљошарима или направљеним земним круглама има бојадисаних и не бојадисаних места. Бело или шарено бојадисано значи суву тврду земљу, а плаво бојадисано значи воде и мора што су около суве земље.

Сува земља се дели на пет делова или светова, а сваки део има своје засебно име. На источној страни земне кругле је Европа, у којој смо ми; даље Азија, Африка и Аустралија, а на другој страни је нов свет Америка.

Ван ових пет светова има у мору још нешто, као парче земље; то су острва, око којих је сама вода.

На земљошару нећеш наћи вароши и села, куће и шуме; так само име какве вароши и села. Та наравно, кад би се свака варош и село нацртала на тај земљошар, то би морао бити велик, баш као земља. То је већ немогућа ствар.

Ако пажљивије сматрамо ту направљену земну круглу, одмах ћемо опазити, да све те земље, укупно са великим и малим острвима једва чине једну четвртину читаве земље, остало је све сама вода, дакле управо на земљи нема праве тврде земље, него су то све огромни острви и полуострви. Прави брегови што се уздижу на земљи, састоје се из гранита; ти брегови се зову прастари брегови. У гранитским брдима има врло лепих кристала, цина, и гвожђа. Благородни метали су у бреговма; иловаче креча и мрамора ћеш наћи у кречним брдима. После

има још свакојаких брегова, из којих се копа камени угаљ и камена со, бакар и стипса.

Ми по бреговма можемо дознати каквих животиња беше на земљи у прастаро доба; т. ј. ми унутри у бреговма наилазимо разних остатака из оног доба; било остатака од костију и било каквих других значајних ствари. Таких каменитих или окамењених остатака има доста на дну мора или у пећинама и гудурама, затворено као у којој костурници. Већином се налазе разноврсни пужеви, шкољке у дебелим слојевима или натрпани као какви брегови, али налазе се остаци од таквих прастарих животиња, каквих данас нема више. Ту су ти кости од мамута или праслона, или прастарих медведа. И што је најчудније, ти остаци се налазе онде, где те животиње неби могле живети, да и сада постоје. Животиње топлих појасева остављају своје кости у хладноме северу.

Међу бреговма има и такозваних вулкана; то су брегови што сипљу ватру, дим и пепео из себе, да хоће кад и кад сву околину да опустоше. Така два вулкана су у Европи Етна и Везув у Италији.

Чудновата снага воде и ватре причини, те се у бреговма направе велике пећине, да где-која траје на читаву миљу. У тим пећинама вода непрестанце капље, те од оног камена, на који капље издуби свакојаке слике, те висе као клице са стреје.

Највиши брегови су у Азији и јужној Америци, да им врхове вечити снег покрива. Хималаја у јужној Азији је највећи брег на земљи;

врхови су му Иверест и Давалагири од једне миље дужи. Међу европским брдима је Мон-бланк највише брдо; лежи на граници Италије и Савојске. Ко је ова описивања читао знаће који су брегови код нас највиши.

119. О човече праведниче!

О човече праведниче,
Један божиј' службениче!
Ако мислиш божиј' бити;
Чини добра за живота,
Поштуј брата старијега
И тебе ће млађи твоји,
У добру се не понеси

А у злу се не поништи;
Јер човече праведниче,
Кад човека самрт нађе,
Ништа собом не понесе
До скрштене беле руке,
И праведна дела своја!

(Народна).

120. Ко живи на земљи.

Дал' си кадгод запитао сунце, куда иде на вече, кад зађе за брегове? Ја мислим да и за брда она има људи, вароши села и пољана, па иде њима да сија. Или дал си запитао овај бистри поточић; куда се тако жури? Он нема мира, него жури даље у реку и море. Или јеси ливидио, кад оно у јесен ласте облећу око цркве и куле, те цвркутају? Далеки су им путеви, далеко преко мора, у топлију земљу.

Ала нешто да се когод засуче, па да путује са сунцем, преко брда и дола, с потоком чак до мора, с ластама чак преко мора у топлији појас, ала би се нагледао и наслушао! Земља ти је баш

као наки велики трг; колико милијуна људи живе на земљи, па сваки ти друкчије изгледа. Наша врста, бела и румена лица, живи у Европи, у Азији па и у Африци, Америци и чак у Аустралији.

У Африци живе Црнци, сабијене главе, затубаста носа, широких усница и куздраве косе.

У Америци су Индијанци бакарне боје; у Азији жути Монголи, црне косе и малих очију; а у Аустралији су мрки и дививи Малаји.

У топлим пределма снег веје само на врхове брегова. Шуме се тамо увек зелене и хоре се од силних шарених папагаја и несташних мајмуна; земља је богата, много роди, без да човек много сеје. Али су им шуме пуне љутих отровних змија; љутих лава, тигрова и других крвожедних зверова. У хладним пределма и јеле једва издрже; земља је пуста и неродна, на неколико миља не видиш човека. Али у шумама има разних косматих животиња, па људи праве топлу обућу и бунде од њих. те се тако чувају од зиме. И опет зато људи радо седе тамо, те деле радост и жалост у својој постојбини.

121. Свети Саво.

Збор зборила Господа хришћанска

Код бијеле црве Грачанице:

»Боже мили чуда великога!

»Куд се деде цар — Немање благо,

»Седам кула гроша и дуката?»

Ту се десн Неманићу Саво,

Па говори господи хришћанској :
»Ој Бога вам господо хришћанска!
»Не говор'те о мом родитељу,
»Не говор'те не гријеш'те душе:
»Није бабо расковао благо
»На наџаке ни на буздоване
»Ни на сабље ни на бојна копља,
»Ни добријем коњма на ратове;
»Већ је бабо потрошио благо
»На три славна српска намастира:
»Једну бабо саградио цркву:
»Б'јел Вилиндар на сред горе Свете,
»Красну славну себе задужбину
»В'јечну кућу на ономе св'јету
»Да се њему поје летурђија
»Оног св'јета као и овога;
»Другу бабо саградио цркву:
»Студеницу на Влаху Староме,
»Красну славу мајци задужбину
»Својој мајци царици Јелени,
»В'јечну кућу на ономе св'јету
»Да с' и њојзи поје летурђија
»Оног св'јета као и овога;
»Трећу бабо саградио цркву:
»Миљешевку на Херцеговини,
»Красну славну Сави задужбину
»В'јечну кућу на ономе св'јету
»Да с' и њему поје летурђија
»Оног св'јета као и овога.«
У глас викну господа хришћанска :
»Просто да си Неманићу Саво!
»Проста душа твојих родитеља!
»Проста душа а честито т'јело!

»Што носили, свијетло вам било!
 »Што родили све вам светло било!«
 И што рече господа хришћанска
 На састанку код бијеле цркве
 Штогађ рекли, код Бога се стекло.

(Народна).

122. Свети Сава.

Српски краљ Стефан Немања први, имао је сина који се звао Раско. Раско је у својим младим годинама срцем и душом прионуо за књигом и науком. Жудио је да научи што више може, да после као човек може и он друге људе, браћу своју, учити свему оном, што је лепо и корисно; Раско се учио у двору оца свога. Кад буде старији, науми да живи још више за науку. Зато остави двор свога оца, остави Србију у којој се родио и пође у Свету Гору. У Светој гори живљаху Раско тамо у једном самостану међу ученим и побожним људма, далеко од света, мирно и задовољно. Непрестано се учаше свакој науци и мудрости и спремаше се да буде учитељ својој браћи Србима у Србији. После некога времена када је Раско био се добро упутио у наукама, постане Раско свештеником и добије том приликом име Сава. Свештеником је зато постануо да може боље и лакше учити друге људе по храму божијем и свуда и на сваком месту.

Када се тако Сава био спремио да учи браћу своју, врати се у своју земљу Србију. Започне поучавати своју браћу Србе. Да би се његова

наука брже и боље примала, зидао је Сава цркве да се у њима проповеда слово божије, да у њима Срби славе и хвале онога, који је створио свет, и који се брине о њему. Уз цркве је Сава подигао школе, да се у њима уче српска деца свему, што им треба да буду добра и разумна. Но Сава није могао увек бити свуда. Зато је он поучио много људи својој науци, па их је после као своје ученике упутио у цркве и школе, да и они уче друге ономе што су од њега научили.

Када је Сава као најстарији свештеник у Србији — као архиепископ — служио божију службу или у лепоме и богатоме Призрену, или у Студеници, или у Грачаници или у Милешеву, онда се слегло и мало и велико у цркву — силан би народ дошао да слуша мудре речи и и поуке свога великога учитеља Саве.

Сава би онда говорио: „Срби браћо моја и синови моји! Бог милостиви створио нас је на овај свет да овде живимо сви као синови једнога оца, као рођена браћа; да један другог љубимо и пазимо; да један другоме помажемо и у добру и у злу, да смо вазда сложни и да један помаже свима, а сви једноме. Бог нас учи да се у добру не поносимо и да се своје браће не туђимо; да не заборавимо да смо сви људи слаби и малени, а само да је Бог на небу силан и велики. Но Бог вели да се ни у злу не поништимо, јер ће нам Бог помоћи у сваком добром и племенитом чину и неће оставити човека праведника. Бог нам заповеда да се бринемо и о браћи својој, која су сирота бедна и невољња, он нам вели да гладнога нахра-

нимо, да жеднога напојимо, да голога оденемо, да помажемо сваком своме брату, који иште у нас помоћи. Бог нам вели да љубимо земљу у којој смо се родили, мили завичај свој, да га бранимо, да је вазда дичан и слободан, па ће нам Бог дати сваке среће, здравља и напретка. То нам браћо моја заповеда наш отац на небу — а ми ћемо га као честити синови његови вазда слушати; љубићемо га као милостивог оца целог света; славићемо свуда и на сваком месту свето име његово. Љубићемо један другог као браћа а Бог ће нас све као отац!“

Ето тако је говорио и учио Сава — али он није само тако говорио, него он је тако и радио, тако и живио. Сви су га љубили и поштовали за живота, а кад је умро, Срби га поштују као свога просветитеља и првог учитеља, те га вазда славе 14-ог Јануара као божија угодника, као добротвора, који је српском народу, отворио највеће благо овога света, отворио му књигу науке, да се учи и научи, да напредује међу осталим људима на овоме свету!

123. Мајка светог Петра.

Свети Петар у рај пође
 За њим мајка теком тече
 Па говори стара мајка :
 »Стан почекај сине Петре
 »Да ја с тобом у рај пођем!«

Ал беседи свети Петар:
»Врат' се натраг моја мајко,
»Колико си живовала,
»Неси раја достајала,
»Неси гладног нахранила
»Неси жедног напојила
»Нит' си голог оденула
»Неси слепом уделила
»Ни за душу наменула
»Не мож' мајко у рај поћи!

(Народна).

124. С јутра, кад је све лепо и дивотно.

Оче благи, небесни творче, како је лепо и красно сунце, кад збаци са себе румено покривало, па се сјајно насмеши на земљу. Гле како је све живахнуло.

Али како је земља дивотна, кад се обуче у сјајну сунчану одећу. Ни алем камен не сија тако, као росица на листку, ни краљ се не окити тако као цветак у јутарњем зраку.

Пред толиком дивотом, пред толиком богаштином твојом, захвално падам пред тобом на колена, а срце ми киши од силна поштовања.

Оче, ко ће достојно да ти се моли; камо тога, који ће наћи речи и мисли према величини твојој, према слави твојој?

Али морам рећи: да осећам, е ми је срце малено за толико осећаја. Тица ти пева у песми својој, шуме шуште, брегови се пуше, као олтар,

на коме се принаша жртва твојој слави, твоме божанству! И ја се молим теби, небесни творче и где осећам, да си уза ме. Амин.

125. Благослови душо Господа!

Благослови душо свог Господа;
 Благословен да си ми Господе,
 Благослови душо моја Бога,
 А ти срце божје име свето.
 Благослови, ој душо Господа,
 Не заборав дарова његових.
 Он очисти безакоња твоја,
 Он исцели све болести твоје,
 Те пзбави живот од пропасти.
 Овенча те милосрђем својим;
 Међу благим жеље испуњава,
 Кано орлу младост обновљава,
 Милосрдан од века је Господ,
 Дуго трпљив и много милостив.
 Јер он знаде бића нашег грађу,
 Памти, да смо прах земаљског праха.
 А човек је к'о зелена трава,
 И дани му на овоме свету
 Процветају налик пољском цвету.
 Кад одлети дух му, нестане га,
 Ни за место нико му незнаде.
 Али вечна милост је господња
 На онима; који га се боје.»

* * *

»Благосиљај душо свог Господа
 Силно ти се, Боже узвелича :

У красоту обуче се сјајно,
 Кано риза одора ти светла.
 Кано шатор небо разапето;
 Над водам' га високо узвиси,
 И на узлаз положи облаке.
 И на крил'ма ветрова ти ходиш,
 Анђели ти ветрени духови,
 Твоје слуге огњено пламење.
 На тврдици основа си земљу,
 Да остане од века до века.
 Дно без дана одором покрито,
 А на гора стоје воде силне,
 Ал' од твоје претње разбегну се,
 Побоје се гласа грома твога,
 Подижу се горе у висине,
 А слежу се поља у низине,
 Све на своје место основано.
 И крајину ти си положио
 Преко које корачити неће
 Ни покрити црне земље лице.»

* * *

»Велик ли је Господ и прослављен
 У славноме граду Бога нашег,
 И на светој горици његовој.
 Сион горе грана су радости
 Црне земље, ребра северова,
 И град тврди цара великога.
 Знан је Бого у њихових двори,
 Он их штити, чува, замењује.
 Обиђите Сион, загрлите,
 И бројте му узвишене кубе
 У силу му срца положите,

Узвисите му доме, да се о том
Приповеда од рода до рода;
И тај Бог наш да нас свуда води.

(Огњеслав Утјешеновић).

126. Правила за живот.

Добро здравље и весела воља,
То су синко блага понајбоља.
Пазн на њих, на опрезу буди,
Да том благу ништа не нахуди.
У детета крв је јоште врела,
А памет му јоште није зрела,
Па не чува свога лепог здравља —
Те у часку болест се појавља.
Зато слушај што ћу сада рећи,
Ако желиш болести избећи.

1. Јело и пиће.

У природи има лепа рѣда
Пазн дакле што ти заповеда.
Буд' умерен! — природа ти вели,
Једи и пиј, кол'ко она жели,
Јер кад' стомак претовариш лудо,
Здравље ће ти да постане худо.
Немој пити вина ни ракије,
Јер то пиће за дечицу није;
То је отров у детињској крви,
Гризе здравље — као воћку први.
Докле воће још није сазрело
Веруј мени још није за јело;
Ко га јео, шкодило је сваком
И теби ће — немој бити лаком!

Ни печурка није добра свака,
 Јер отровних има печурака,
 Зато пази немој сваку брати
 Једи ону, што ти даде мати.
 Посластице здрављу ти не годе,
 Масна јела и она му шкоде;
 Немој јести на врућег хлеба
 Све то шкоди — на то пазит' треба,
 А не ваља ни избират много
 »То бих јео — ово не бих мог'о!«
 Једи свашта што је изнесено,
 Ал' је главно: једи умерено!
 Када једеш најмилије јело,
 Немој јести, колко би ти с' хтелo,
 Јер желудац одмах се поквари
 Када јело не може да свари.
 Кад си жедан свеже воде тражи,
 Она ће ти жеђцу да ублажи;
 Она ће ти оснажити тело,
 Она вари у желуцу јело.
 Бољег пића за дечицу није,
 То је пиће за њих најздравије.
 А вино је за старије људе —
 Али само ако чисто буде —
 Добро вино весели дружину,
 Поред њега бриге одумину,
 Добро вино старину угрије,
 Те му срце веселије бије,
 Али вина и љуте ракије,
 Младо дете нигда нег не пије
 Јер би крв му и онако врела,
 Још се већма тада разгорела,
 Слабо дете брзо б' оболело,

Брзо би му увенуло тело.
Тек на путу — кад је ружна вода
Ил' код куће — кад је томе згода,
Долиј воде, понда га се напиј —
Неће шкодит' неколико капи.

2. С а н.

Спавањем се твоје тело крепи,
Зато ноћцу на сан употреби.
Немој често да се усиљаваш,
Па да целу ноћцу не проспаваш.
Много момче кадгод по три ноћи,
Ништ' не спава — и не сведе очи,
Неки радо хода по игранка,
Други сву ноћ иде по пијанка,
Неки опет поред књиге дуби —
Али сваки тиме здравље губи.
Доста ј' спати шест до седам сати,
Старац може још један додати,
И болесник и детенце мало —
Али дуже не ваља ни мало.
Ако с' дуже тегљиш у постељи,
Мекушац ћеш да постанеш вељи,
И клонућеш и духом и телом.
Немој спати на наперју белом,
Немој дуњом да се притрпаваш,
Под губерром боље ћеш да спаваш.
Јер ко увек на меканом спава.
Омлитави, слаботиња ј' права.
После подне спавања се мани
Несу томе намењени дани.
Пусти дању нек спавају стари,
Болесници и ноћни стражари.

3. В а з д у х.

Пусти јутром да се ваздух мења,
 Јер је ноћни препун испарења;
 Нек из собе дакле изалази,
 А чистији нек с поља улази.
 Ко прозоре зими залепљује
 Тај у соби болест подрађује
 Тешка пара од угља горећа
 И та много почини несрећа
 Ноћу с' она из углења пуши
 Па полако човека угуши.
 Немој пећке никад усијати
 Од јаре ћеш чисто мадаксати.

4. Одело, мицање.

Ноге ваља да утоплиш јако
 Али главу никад и пикако,
 Постављене и капе јагњеће,
 Мудар човек никад носит' неће.
 А у соби скидај капу доле.
 Да те после глава не заболе.
 Како време — онако одело;
 Зими ваља да утоплиш тело,
 А у лето нек је рухо лако —
 Мудар човек увек чини тако.
 Од назеба већ је многи страд'о,
 Чувај га се моје дете младо!
 Ал' од свежег ко се боји зрака,
 Тај ће бити слабостиња млака.
 Зато немој, да се јако страшиш,
 И небројна руха да навлачиш.
 Своје тело ти привикни тако,

Да промену сваку сноси лако.
 Сваки дан се проходај, прошећи,
 Онда ће ти крвца живље тећи.
 И то деца ваља да утубе,
 Да виљушком не чачкају зубе,
 Ни иглицом нека их не боду,
 Јер ће зубма нанет' вељу шкоду
 Отуда се леже зубобоља —
 Зубобоља велика невоља.
 Најбоље је, када перце мало,
 Ти зарежеш зубма за чачкало.
 Хладне воде на што врело пити,
 Ил' на врело хладно окусити,
 То не ваља и зубима шкоди,
 Зато пази да с' то не догоди.
 А ко зубма орасе разбија,
 Зубобоља том ће да додија.
 Немој читат' кад је већем мрачно,
 Немој гледат у сунашце зрачно,
 Немој кварит твоје очи лепе —
 Несрећан је, ком' су очи слепе.
 Ако с' трч'о, играо и скак'о,
 Па се отуд угрејао јако,
 Немој лећи у зелену траву
 Немој пити воде ни за главу,
 Немој скидат' са себека рува
 Отуда се рађа болест сува.
 Још и овај искрен савет прими:
 Јеси л' врло озебао зими,
 Немој одмах трчат врућој пећи,
 Већ се мало по соби прошећи,
 Док се неси мало угрејао —
 Тим си своје здравље сачувао,

5. Страсти.

Избегавај још за рана страсти,
 Јер с њих можеш и у болест пасти,
 Као отров по жилама с' лију,
 Док те једном за час не убију.
 Не гњеви се — не плаши се јако,
 То ти може смрт нанети лако,
 Ил' ће крвцу тако да т' узмути,
 Да ће отуд болест поникнути,
 Цели ће ти живот да досади,
 Зато с' чувај у година млади,
 Али ни ти немој плашит друге,
 Да не трпе с тебе патње дуге.
 Не дај да те злоба, завист свлада,
 Да те у гроб не сурвају млада.
 Јел' те кадгод кака снашла беда,
 Ил' незгода или кака штета,
 Не љути се, нит' се јако једи,
 Ваљда више твоје здравље вреди,
 Нег све благо — ако Бог да здравља
 Свака штета лако се поправља.
 На Бога се ти увек ослони,
 Он ће сваљу беду да отклони,
 Не дај да те свали очај ање
 Већ у Бога положи уздање.
 Али и Бог тек оним помаже,
 Који помоћ за времена траже,
 Који с' труде а не скрсте руке
 Па чекају до самртне муке.
 Зато пази — кад је болест већа,
 Немој чекат, што донесе срећа,
 Већем зови искусна лекара,

А мани се баба и врачара
 И циганке, тете бајалице
 Веруј све су пукe варалице.
 Као чизму што носиш чизмару
 А не носиш ковачу, колару
 Тако исто у болести ради,
 Тражи помоћ — где ти с' може дати.
 Напослетку мир душевни прави,
 Чиста савест, помишљаји здрави,
 Поштовање у ком стојиш јавно —
 Све то здрављу доприноси главно.
 Ко то има, биће дуга века
 Тога радост и милина чека!

127. П и т а л и ц е.

1. Која птица нема језика?
2. Какве рибе има највише у мору?
3. Коју траву могу и слепци познати?
4. Шта вода не може однети?
5. Која свећа више гори, воштана или дојана?
6. Без чега ништа не може бити?
7. Шта не може о клину висити?
8. По чему кочијаш најпре коње удари?
9. Из чега једеш а никад не переш?
10. Шта је дуго да је право до неба би било?
11. Кад слепац види а хроми ходи?
12. Која је тица најжалоснија?
13. Који коњ види напред као и натраг?
14. Која тица нема грла?
15. Које је море најплиће а најшире?

16. Шта је теже од лађе?
 17. Шта прво у цркву уђе а Богу се не моли?
 18. Шта на глави иде?
 19. Чег а има највише на вашару?
 20. Која крава нема млека?
-

128. Загонетке.

Дашто ми ти дашто — ко ће погодити шта је ово?

1. Зелено к'о трава лиже со к'о крава?
2. Ваздан ради а хлеба и воде не тражи?
3. Господин у двору а брада му на двору?
4. Међ коњима расло, међ женама играло?
5. У сред мора огањ гори?
6. Мајка сироти а дете се богати?
7. Шило бодило, по пољу ходило, траг не остављало?
8. У наше тете перчин до пете?
9. У наше секе нос до пете?
10. Два се вепра косе, белу пену носе?
11. Рогом пије, рогом једе, рогом Богу славу даје?
12. Гујина глава, госпоцко рухо, арапске ноге?
13. Дрвен дед, зелен отац, слатко дете?
14. Мање од мака а дигне јунака?
15. Пет браће а једне гаће, један свуче а други обуче?
16. Четир брата у' једну кошуљу обучена?
17. Кад у поље иде кући окренуло рокове, кад кући иде у поље окренуло рокове?
18. Кад се види не види ме нико, а кад се не види види ме сваки?

19. Честа гора честана
Под честаном пољана,
Под пољаном два вира,
Под два вира откосје
Под откосом сишло
Под сишилом јамило
Под јамилом гладило?

20. Шклоцну шклоцара
Чу се до цара,
Цар се препаде
У море упаде
За њим царица.
Не бој се царе
Земља се тресе.
Војска се купи
Добро ће бити!

САДРЖАЈ

по сродности предмета.

Стихови су обележени са *)

І. Описи.

	страна
Писање	6
Рода	8
Како је мала Даница газдовала	12
Гвожђе и олово	16
Рак	18
Домаће животиње	20
Хрчак	26
Кухињска со	30
Лала	32
Око	33
Како сунце дели годину на четир дела?	41
Зима (у виду писма)	42
*Зимус	44
Како птице живе у зиму	47
Вук (у виду писма)	53
Како живи биље	56
Корист биља	57
*Воћка	59
Шума	59
Улежа	62
Штука	64
Време	66
Крушка	70
Човек и животиња	77

Ливада у пролеће	81
Пчела	83
Паук	89
Дуга	92
Небо	93
*Шта је звезда?	96
Глиста	98
Жаба	102
Кукуруз	104
Птичија гнезда	109
Путовање у планину	
I. Како се пали креч	112
II. Како се пали угаљ	113
Печурка	115
Млеко	117
Пастрмка	119
Угарска	120
Равница	131
Цигани	135
Мува	141
Магла, роса, киша, грмљавина	143
Слепи миш	146
Земља	147
Ко живи на земљи	150

II. Приче.

Пробушен лешњик	49
*Прича о малом дрвцету	71
Паметна девојка	79
*Обад	91
*Пчела и голуб	118

III. Приповетке.

Сиротанче	5
Честити другови	8
Кушање	11
Коњиц	17
Четир кокошке	27

	страна
Благодарна деца	36
Противник као заступник	40
Убого дете	45
Љубав ближњему	63
Новчић по новчић па ето форинте	88
Пастирче	97
С јутра богат с вечера просјак	100
Капу скидај у руку целивај	133

IV. Црте из повеснице; црте значаја.

Венијамин Франклин	23
Земљоделство	37
Како је постало оружје	69
Племенито пожртвовање	93
Алати (оруђа)	106
*Домовини	126
Љубав домовине. Тит Дуговић	126
Краљ Матија	127
Краљеви гости	128
Поштени сељак	130
Један шведски краљ	142
Краљ Коломан	145
*Свети Саво	151
Свети Сава	153

V. П о у к а.

*Учење	7
*Голуб	15
*Дани пролазе	68
Дуго време (Разговор)	74
*Три питања	79
*Шта каже челица	88
Љубимо домовину!	124
Воља и жеља	138
Претварање	139
С јутра кад је сва лепо и дивотно	156
*Правила за живот	159

VI. Пословице.

страна

Четир кола пословица преко 200 . . . 28, 76, 108, 140

VIII. Песме и стихови.

*Завет	5
*У очи јесени	10
*Јесења песма	20
*Песма младог занатлије	25
*Тица	31
*Ратар	38
*Волим	48
*Војинова песма	52
*Непозвани гост	55
*У шумици	62
*Путник и тица	65
*Девојка и сунце	80
*Слава прамалећа	82
*Чела	87
*Петао	99
*Рано рани	101
*Возач	105
*Ковачу	107
*У пролеће	111
*На брегу	114
*У лето	116
*У житама	117
*Циц!	120
*Где птичице	124
*Јунак	127
*Србин	129
*О човече праведниче	150
*Мајка св. Петра	155
*Благослови душо Господа	157

VIII. Из дечијег живота.

*Немилостиво дете	22
*Покдрављај	135

IX. Питалице.

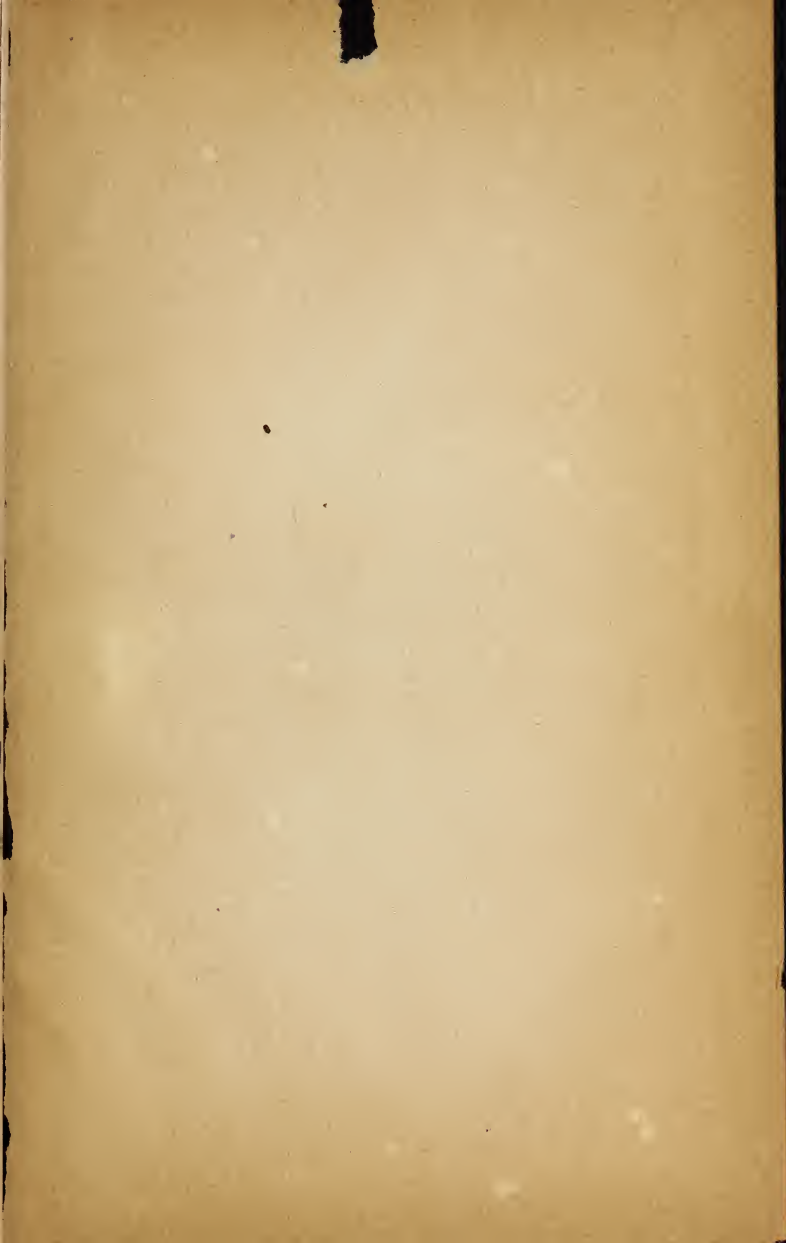
	страна
Питалице	165

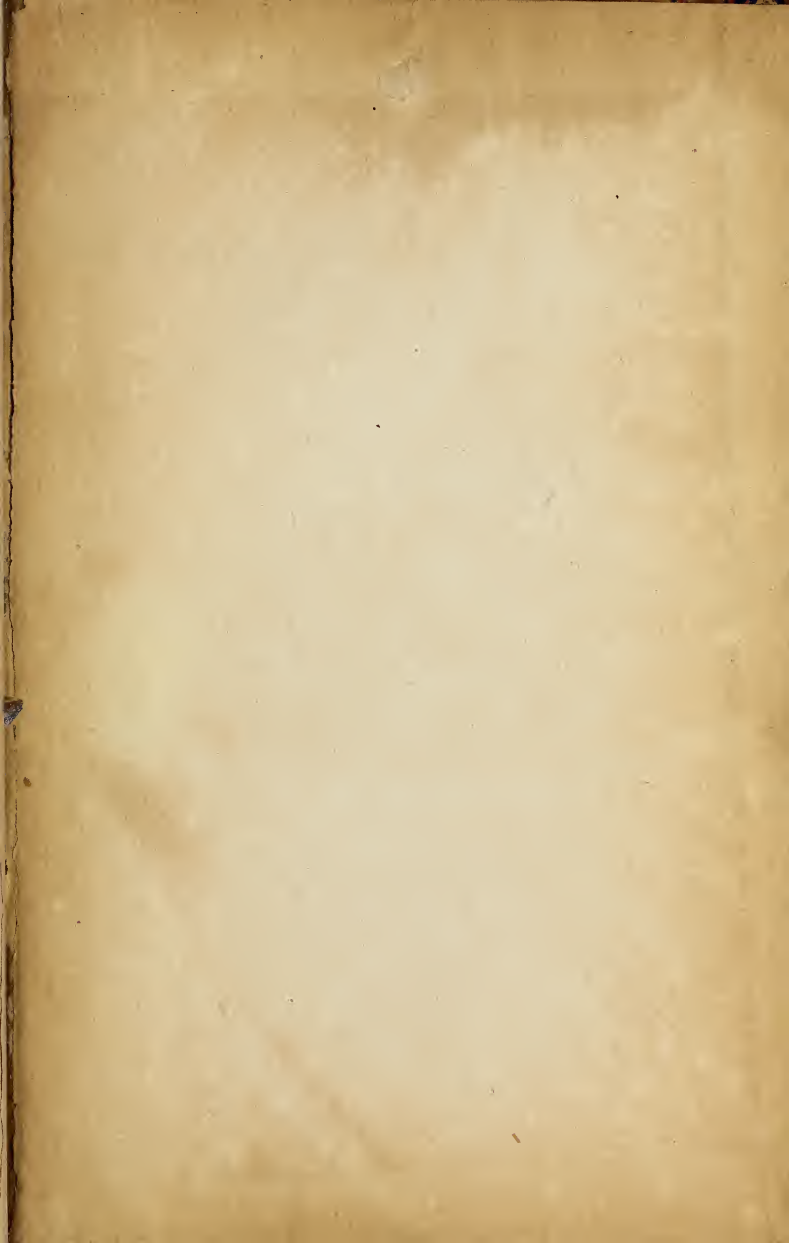
Одговори: 1. Рода. 2. Мокре. 3. Коприву. 4. Сен. 5. Ниједна више свака ниже. 6. Без имена. 7. Сенка. 8. По длаци. 9. Пећ у којој се хлеб пече. 10. Пут. 11. Кад слепац хромога носи. 12. Кукавица. 13. Ђорав. 14. Чела. 15. Роса. 16. Игла јер потоне. 17. Кључ. 18. Клин у копити. 19. Речи. 20. Намолована.

X. Загонетке.

*Два прозора	35
Загонетка	81
Загонетке	166

Оддонетке: 1. Краставац. 2. Сахат. 3. Кукуруз. 4. Сито. 5. Жижак. 6. Преслица и вретено. 7. Пчела. 8. Пчела. 9. Кошница. 10. Воденично камење. 11. Петао. 12. Паун. 13. Чокот, лоза, грожђе. 14. Буха. 15. Игле плетиће. 16. Језгра у ораху. 17. Плуг. 18. Помрчина. 19. Кола, чело, очи, образи, нос, уста, језик. 20. Разбој.

LIBRARY OF CONGRESS

0 002 638 978 1 ●